ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΑΠΑΝΤΑ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ἐποπτεία
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ — ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

∴

Ἐπιμέλεια
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ — ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗ
Διδακτόρων τῆς Θεολογίας

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 8

1. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΧΟΝΤΑΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥΣ ΣΥΝΕΙΣΑΚΤΟΥΣ
2. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΑΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΣ ΜΗ ΣΥΝΟΙΚΕΙΝ ΑΝΔΡΑΣΙΝ
3. ΕΙΣ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΧΗΡΕΥΣΑΣΑΝ
4. ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΝΔΡΙΑΣ

Εἰσαγωγή — Μετάφρασις — Σχόλια
Ι. Μ. ΣΑΚΑΛΗ
Φιλολόγου Ἐπιθεωρητοῦ

Κείμενον: **B. Montfaucon**

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

Γραμματεὺς Συντάξεως
Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ
Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἁγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὸν τόμον αὐτὸν περιέχονται αἱ ἑξῆς τέσσαρες πραγματεῖαι Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· 1) Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους, 2) Περὶ τοῦ τὰς κανονικὰς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσιν, 3) Εἰς νεωτέραν χηρεύουσαν, καὶ 4) Περὶ μονανδρίας. Αἱ πραγματεῖαι αὐταὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ θέματα τοῦ μοναχισμοῦ, τοῦ γάμου καὶ τῆς χηρείας, προβάλλουν δὲ τὴν ἔντονον ἀγάπην καὶ προτίμησιν τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως πρὸς τὴν μοναχικὴν ζωήν. Ἀνὰ ζεύγη αὗται παρουσιάζουν μεταξύ των στενωτέραν σχέσιν, ἤτοι ἡ πρώτη μὲ τὴν δευτέραν καὶ ἡ τρίτη μὲ τὴν τετάρτην.

Αἱ δύο πρῶται ἀπὸ τὰς πραγματείας ἀναφέρονται εἰς ἀγάμους κληρικούς, μοναχούς, μοναστρίας καὶ ἀφιερωμένας παρθένους, οἱ ὁποῖοι ἀπέσχον ἀπὸ τὸν γάμον καὶ ἀφιέρωσαν τὸν ἑαυτόν των εἰς τὸν Θεόν. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συνέζων μετὰ μοναστριῶν ἢ ἐλάμβανον εἰς τὴν οἰκίαν των ἀφιερωμένας παρθένους ἢ καὶ τὸ ἀντίθετον πολλαὶ παρθένοι ἐδέχοντο εἰς τὴν οἰκίαν των ἄγαμόν τινα κληρικὸν ἢ μοναχόν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα πνευματικῆς συμβιώσεως, διέβαλε τὸν θεσμὸν τῆς ἀγαμίας. Δὲν ὑπάρχει δικαιολογία, ἡ ὁποία νὰ δικαιολογῇ τὴν ἀπαράδεκτον αὐτὴν συμπεριφοράν. Ἡ ἀδυναμία, ἡ ἀπειρία, ἡ ἀνικανότης αὐτοεξυπηρετήσεως, ποὺ ἐπικαλοῦνται ἐν προκειμένῳ, εἶναι ὅλα προσχήματα καὶ προφάσεις, διὰ νὰ διασωθῇ ὅ,τι ἐξ ἀρχῆς ἔχει καταδικασθῆ. Μὲ πολὺ καλύτερον τρόπον καὶ ἀποτελεσματικώτερον θὰ ἐξυπηρετοῦντο, λέγει ὁ Χρυσόστομος, ἐὰν προσελάμβανον βοηθοὺς τοῦ αὐτοῦ φύλου. Καὶ ποῖαι εἶναι αἱ τόσον πολλαὶ ἀνάγκαι, τὰς ὁποίας θὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ πιστός, ὁ ὁποῖος ἐξέλεξε τὴν ζωὴν τῆς ἀφιερώσεως; Αἱ βλάβαι, αἱ ὁποῖαι θὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν συμβίωσιν αὐτήν, τὴν ὁποίαν μὲ πόνον ψυχῆς καὶ πρὸς συνετισμὸν τῶν πολλῶν περιγράφει ζωηρῶς ὁ Ἰ. Χρυσόστομος, εἶναι πολυειδεῖς: ἐπηρεάζονται κακῶς καὶ οὐσιαστικῶς ἐκτρέπονται τοῦ σκοποῦ των οἱ συνοικοῦντες, σκανδαλίζονται οἱ πιστοί, ποὺ παρακολουθοῦν τὴν ἄτοπον συζυγίαν, κατασυκοφαντεῖται ἡ Ἐκκλησία. Ὑπάρχει ἡ ἀληθὴς αἰτία, ἡ ὁποία διαφοροποιεῖται κατὰ τὸ φῦλον· οἱ μὲν ἄνδρες λαμβάνουν τὰς παρθένους διὰ νὰ ἀπολαμβάνουν μίαν «ἡδονὴν ψυχρὰν καὶ κακήν», αἱ δὲ γυναῖκες

λαμβάνουν τούς ἄνδρας ἀπό καθαράν ματαιοδοξίαν. Ὁ ἱ. συγγραφεύς πλησιάζει τούς χριστιανούς αὐτούς ὡς ἰατρός, χρησιμοποιεῖ ὅμως τήν μάχαιραν καί τόν καυτῆρα τῆς ἀληθείας. Ἡ τακτική εἶναι ἐπιβεβλημένη ἀπό λόγους ἀγάπης· ἀπό τόν κρημνόν πρέπει ὁπωσδήποτε νά ἀφαιρεθοῦν τά παραπλανητικά ἄνθη.

Αἱ δύο ἄλλαι πραγματεῖαι ἔχουν ὡς ἀντικείμενόν των τόν ἔπαινον τῆς χηρείας, ἀπευθύνονται δέ εἰς τό αὐτό πρόσωπον. Ὁ ἄγνωστος ἀπό ἀλλοῦ Θηράσιος, ἕνας ἀπό τούς ἐπιφανεῖς τῆς ἐποχῆς μέ πολλάς ἐλπίδας ἀνόδου εἰς τά ἀνώτατα ἀξιώματα, ἀποθνήσκων ἀφήνει χήραν τήν νεαράν σύζυγόν του, ἡ ὁποία ὡς εἶναι φυσικόν βυθίζεται εἰς βαθύ πένθος. Ὁ Χρυσόστομος ἀναμένει νά κοπάσῃ κάπως ἡ τρικυμία τῆς λύπης, διά νά εἶναι εἰς θέσιν ἡ χηρεύσασα νά ἐπωφεληθῇ ἀπό λόγους παρηγορίας. Δικαιολογεῖ ἐξ ἀρχῆς ἀπεριφράστως τήν μεγάλην λύπην ἀπό τήν ἀπώλειαν τόσον λαμπροῦ συζύγου, ὁ ὁποῖος τήν περιέβαλλε μέ τήν ἀγάπην καί τήν προστασίαν του, ἔγινε δέ εἰς αὐτήν πρόξενος πολλῆς τιμῆς, ἡ ὁποία θά ηὔξανε ἀκόμη περισσότερον μέ τήν βεβαίαν ἄνοδόν του. Μέ πολλήν προσοχήν καί λεπτότητα ἐπιχειρεῖ τό παρηγορητικόν ἔργον του. Τονίζει πόσον ἔντιμη εἶναι ἡ χηρεία, ἀρκεῖ νά ἀντιμετωπισθῇ ὀρθῶς, ἀναφέρεται εἰς τήν διαφθοράν πού προκαλεῖται ἀπό τάς πολλάς τιμάς, εἰς τούς κινδύνους πού κρύπτονται εἰς τά ἀξιώματα, εἰς τήν ἀστάθειαν τοῦ κόσμου. Εἶναι εἰς τήν ἐξουσίαν της νά μείνῃ πιστή εἰς τήν ἀγάπην τοῦ συζύγου της, ἡ ὁποία θά συνεχισθῇ καθαρωτέρα εἰς τήν ἄλλην ζωήν. Ἄς παραδοθῇ εἰς τόν Θεόν, ὁ ὁποῖος θά εἶναι εἰς τό ἑξῆς ὁ ἰσχυρός προστάτης της. Εἰς τήν πραγματείαν «Περί μονανδρίας» τονίζεται ἡ ἀξία τοῦ ἑνός γάμου ἔναντι τοῦ δευτέρου. Ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει ἀμέσως ἀπό τήν ἀρχήν τήν γνώμην τοῦ ἀπ. Παύλου, ὅτι ὁ δεύτερος γάμος δέν ἀπαγορεύεται, καλύτερον ὅμως εἶναι νά μή ἐπαναληφθῇ. Ἐφευρίσκονται βεβαίως πολλαί δικαιολογίαι — τό νεαρόν τῆς ἡλικίας, ἡ ἀνάγκη συντρόφου, ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας — ἀλλά καί δυσκολίαι πού καθιστοῦν βαρύτερον τόν δεύτερον γάμον ἀπό τόν πρῶτον. Ἐάν δέν ὑπάρχει ὁ μόνος βάσιμος λόγος, ἡ ἀδυναμία, ἄς μή ἐπιχειρηθῇ, διότι ὅποια σχέσις ὑπάρχει μεταξύ παρθένου καί ἐγγάμου γυναικός, ἡ αὐτή ὑπάρχει καί μεταξύ γυναικός περιορισθείσης εἰς ἕνα γάμον πρός τήν συνάψασαν καί δεύτερον. Τεχνικῶς τονίζεται ὁ προαιρετικός χαρακτήρ τοῦ πράγματος. Ἰδιαιτέραν λεπτότητα, πού φθάνει εἰς τό ὅριον συγκινητικῆς τρυφερότητος, ἐπιδεικνύει ὁ ἱ. συγγραφεύς εἰς τόν λόγον «Πρός νεωτέραν χηρεύσασαν». Ἀλλά καί εἰς τάς δύο περιπτώσεις ὑπάρχει ἀπέραντος κατανόησις, διότι πρόκειται περί ἀνθρώπων, πού δέν ἀφιερώθησαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τόν μοναχικόν βίον, ἀλλά ἠναγκάσθησαν νά τόν ἀκολουθήσουν ὑπό τά ἀδυσώπητα πλήγματα τῆς ζωῆς.

Εἰς τάς πραγματείας προβάλλει ἀνά πᾶσαν στιγμήν ἐντονωτάτη ἡ ἀγάπη τοῦ μοναχισμοῦ.

Αἱ δύο πρῶται κατά σειράν πραγματεῖαι εἶναι ποιμαντορικαί ἐπιστολαί καί συνετάχθησαν τό 398 ἐν Κωνσταντινουπόλει, εὐθύς μετά τήν ἄνοδον τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τόν ἀρχιεπισκοπικόν θρόνον, ἐνῷ αἱ δύο ἄλλαι περί τό 380, ὅτε ἦτο διάκονος ἀκόμη.

Ἡ δυνατή σκέψις, ἡ τολμηρά ἔκφρασις, τό πηγαῖον συναίσθημα μαζί μέ τό γνήσιον λογοτεχνικόν τάλαντον καί τήν θερμήν πίστιν προσδίδουν δύναμιν καί χάριν εἰς τά κείμενα, τά ὁποῖα γοητεύουν καί συναρπάζουν, βοηθοῦν τάς ψυχάς νά σκεφθοῦν τόν προορισμόν των καί νά ἐπιζητήσουν τήν σωτηρίαν των.

ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΣΑΚΑΛΗΣ
Φιλόλογος — Ἐπιθεωρητής

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΧΟΝΤΑΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥΣ ΣΥΝΕΙΣΑΚΤΟΥΣ

228 A Πρὸς αὐτοὺς ποὺ συνοικοῦν μὲ ἀφιερωμένας παρθένους.

1. Εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων μας ὑπῆρχαν δύο αἰτίαι, ποὺ ὡδηγοῦσαν τὰς γυναῖκας νὰ συγκατοικήσουν μὲ τοὺς ἄνδρας· ὁ νόμος ἦτο ἡ μία, αἰτία παλαιὰ καὶ δικαία καὶ εὔλογος, διότι εἶχε νομοθέτην τὸν Θεόν. «Ἀντὶ τούτου», μᾶς λέγει, «καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (Γεν. 2, 24). Ἡ πορνεία εἶναι ἡ δευτέρα αἰτία, νεωτέρα ἀπὸ τὴν πρώτην, ἄδικος καὶ παράνομος, διότι εἰσήχθη ὑπὸ τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Εἰς τὴν ἰδικήν μας γενεὰν ἐπενοήθη καὶ τρίτος τρόπος παράδοξος καὶ ἀσυνήθης, B ποὺ προξενεῖ πολλὴν ἀπορίαν εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ εὕρουν τὴν ἐξήγησίν του. Ὑπάρχουν μερικοί, οἱ ὁποῖοι χωρὶς πρόθεσιν γάμου λαμβάνουν παρθένους νέας, τὰς ἐγκαθιστοῦν διὰ παντὸς εἰς τὸ σπίτι των καὶ τὰς κρατοῦν κλεισμένας εἰς αὐτὸ μέχρι βαθυτάτου γήρατος, ὄχι διὰ νὰ κάμουν παιδιά, διότι λέγουν ὅτι δὲν συνευρίσκονται μὲ αὐτάς, οὔτε διὰ λόγους ἡδονῆς, διότι ἰσχυρίζονται ὅτι τὰς κρατοῦν ἀδιαφθόρους. Ἐὰν ὅμως ἐρωτήσῃ κάποιος τὴν αἰτίαν, πολλὰς προβάλλουν καὶ πολλὰς ἔχουν σκεφθῆ· καμμία ὅμως, κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲν εἶναι λογικὴ οὔτε σεβαστή. Ἂς μὴ ὁμιλήσωμεν ὅμως ἀκόμη διὰ τὰς δικαιολογίας αὐτάς, C ἀλλὰ ἂς προβάλωμεν αὐτήν, ποὺ ὑποπτευόμεθα ὅτι εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη. Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτή; Ἐὰν ἐπιτύχω εἰς τὴν εὕρεσίν της ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ μὲ κατηγορήσουν ὅσοι ἀπὸ σᾶς ἐπιθυμοῦν. Ποία εἶναι ἡ δικαιολογία; Νομίζω, προξενεῖ κάποιαν ἡδονὴν ἡ συνοίκησις μὲ γυναῖκας ὄχι μόνον κατὰ τὸν νόμον τοῦ γάμου ἀλλὰ ἀκόμη καὶ χωρὶς γάμον καὶ συνεύρεσιν. Ἂν ἡ γνώμη μου δὲν εἶναι ὀρθή, δὲν ἔχω τί νὰ εἰπῶ. Ἐκθέτω εἰς σᾶς τὴν γνώμην μου καὶ ἴσως ὄχι μόνον τὴν ἰδικήν μου ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδικήν των, ἐπίσης. Ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ἔχουν τὴν αὐτὴν γνώμην εἶναι φανερὸν ἀπὸ τοῦτο· δὲν θὰ ἀδιαφοροῦσαν δηλαδὴ διὰ τόσην κατακραυγὴν καὶ τόσα σκάν-

δαλα, ἂν δὲν ἦτο ἀκατανίκητος καὶ τυραννικὴ ἡ ἡδονὴ αὐτῆς τῆς συγκατοικήσεως. D Ἐὰν ὅμως ὀργίζωνται μερικοί, ἐπειδὴ ὁμιλῶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δι' αὐτά, θὰ παρακαλέσω νὰ μὲ συγχωρήσουν καὶ νὰ μὴ ἀγανακτοῦν. Δὲν ἐπιθυμοῦσα οὔτε ἐδέχθην χωρὶς λόγον νὰ γίνω μισητὸς δι' αὐτό. Δὲν εἶμαι τόσον ἄθλιος οὔτε τόσον ἐλεεινός, ὥστε νὰ ἐπιθυμῶ χωρὶς λόγον νὰ προσκρούσω εἰς ὅλους. Ἀλλὰ δοκιμάζω μεγίστην ὀδύνην καὶ ὑποφέρω, καθ' ὅσον βλέπω νὰ περιφρονῆται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνεπαισθήτως νὰ χάνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ σωτηρία τῶν πολλῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἡδονῆς αὐτῆς. Ὅτι τοῦτο εἶναι ἡδονικὸν καὶ ὅτι παρέχει ἐντονωτέραν ἐπιθυμίαν ἀπὸ ὅ,τι ἡ συνοίκησις κατόπιν γάμου, ἴσως νὰ σᾶς προκαλῇ καὶ κάποιαν ἀναστάτωσιν νὰ τὸ ἀκούετε. E μετὰ τὴν ἀπόδειξιν ὅμως θὰ συμφωνήσετε καὶ σεῖς. Εἰς τὴν περίπτωσιν δηλαδὴ τῆς νομίμου συζύγου, ἐπειδὴ ἡ συνεύρεσις εἶναι ἀνεμπόδιστος, καὶ τὸν πόθον καταπαύει καὶ κόρον εἰς τὸν ἄνδρα συχνὰ προξενεῖ καὶ καταλύει ἐπίσης τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τούτων αἱ ὠδῖνες, οἱ τοκετοί, αἱ γεννήσεις καὶ ἀνατροφαὶ καὶ τὰ συνεχῆ νοσήματα, ποὺ ἐπακολουθοῦν, 229 A μὲ τὸ νὰ πολιορκοῦν τὸ σῶμα καὶ νὰ μαραίνουν τὴν ὡραιότητά του καθιστοῦν ἀσθενέστερον τὸ κέντρισμα τῆς ἡδονῆς. Μὲ τὴν παρθένον δὲν συμβαίνει τίποτε ἀπὸ αὐτά. Διότι δὲν πραγματοποιεῖται συνεύρεσις, ποὺ δύναται νὰ χαλαρώσῃ τὸ φυσικὸν κέντρισμα καὶ νὰ τὸ καταβάλῃ, οὔτε ὠδῖνες καὶ ἀνατροφαὶ παιδιῶν μαραίνουν τὴν σάρκα ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν ἀκμήν της ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἐπειδὴ μένει ἀνέπαφος ἀπὸ αὐτά. Τὰ σώματα τῶν ἐγγάμων γυναικῶν μετὰ τοὺς τοκετοὺς καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν ἐξασθενοῦν, ἐνῷ αἱ ἄγαμοι καὶ εἰς τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος διατηροῦν τὴν ἀκμήν των καὶ συναγωνίζονται τὰς παρθένους, ποὺ δὲν τὰς βλέπει ὁ ἥλιος. Διὰ τοῦτο ὅσοι συγκατοικοῦν μὲ αὐτὰς αἰσθάνονται νὰ διπλασιάζεται ἡ ὁρμὴ τῆς ἐπιθυμίας των, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ δὲν δίδεται ἡ δυνατότης νὰ ἱκανοποιῆται μὲ τὴν συνεύρεσιν ὁ πόθος καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπειδὴ διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ καὶ γίνεται ἰσχυρότερος. B Αὐτὴ νομίζω ὅτι εἶναι ἡ ἐξήγησις τῆς συνοικήσεως αὐτῆς. Ἂς μὴ ἀγανακτοῦμεν ὅμως καὶ ἂς μὴ ὀργιζώμεθα ἐναντίον των. Οὐδεὶς ἐκτελεῖ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἀνορθώσῃ τοὺς ἀσθενεῖς μὲ θυμοὺς καὶ ἐπίπληξιν· προσφέρει τὰ φάρμακα μὲ ὑπομονὴν καὶ παρακλητικὸν τρόπον. Ἂν ἐπρόκειτο βεβαίως νὰ τιμωρήσωμεν καὶ εἴχομεν θέσιν δικαστῶν, θὰ ἔπρεπε καὶ νὰ ἀγανακτοῦμεν· ἂν ὅμως ἡ θέσις μας εἶναι ἰατρῶν καὶ ἀνθρώπων, ποὺ θέλουν νὰ θεραπεύσουν, πρέπει νὰ προτρέπωμεν καὶ νὰ παρακαλοῦμεν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ πόδια νὰ πέσωμεν, ἂν χρειασθῇ, ὥστε νὰ

ἐπιτύχωμεν ὅ,τι ἐπιδιώκομεν. C Οἱ ἰατροὶ ἐμποδίζουν τοὺς ἀσθενεῖς ἀπὸ αὐτό, ποὺ ἐνῷ βλάπτει εἶναι εὐχάριστον εἴτε εἶναι τροφὴ εἴτε ποτόν, καὶ εἰς τοῦτο κυρίως προσπαθοῦν νὰ πείσουν τοὺς ἀσθενεῖς, ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν βλάβην προκαλεῖ καὶ πολλὴν ἀηδίαν. Τὸ αὐτὸ ἂς πράξωμεν καὶ ἡμεῖς ἀποδεικνύοντες εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ λίαν εὐχάριστος αὐτὴ συνοίκησις προκαλεῖ πολὺν ὄλεθρον καὶ δὲν ἔχει παρασκευασθῇ ἰσχυρότερον δηλητήριον ἀπὸ αὐτήν. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι παρέχει κάποιαν εὐχαρίστησιν, πράγματι ὅμως πλημμυρίζει μὲ πολλὴν λανθάνουσαν δριμύτητα καὶ πικρίαν τὴν ψυχήν, ποὺ εὐχαριστεῖται. Διότι ἠσφαλισμένη εἶναι ἡ ἀποχώρησις ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ πειθώ. Ὅποιος δηλαδὴ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἀγαπημένην του ἀπὸ φόβον καὶ ἀνάγκην γίνεται ὁρμητικώτερος ἐραστὴς καὶ πιθανῶς θὰ ἐπιστρέψῃ. D Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ κατεκίδασε τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ ἀπέφυγεν ὡς βλαβερὸν καὶ πικρόν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν θεωρῶν τὴν ἰδικήν του ἀπόφασιν ἰσχυροτέραν ἀπὸ κάθε ἀνάγκην. Πῶς λοιπὸν θὰ πείσωμεν αὐτοὺς ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι μόνον βλαβερὸν ἀλλὰ καὶ δυσάρεστον; Πῶς ἀλλοιῶς ἂν ὄχι ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος; Ἂς τοὺς ἐρωτήσωμεν λοιπόν. Ἂν κάποιος παραθέσῃ τράπεζαν πλήρη ἀπὸ πολλὰ καὶ νοστιμώτατα φαγητά, ἀπαγορεύσῃ ὅμως μὲ ἔντονον ἀπειλὴν νὰ ἐγγίσωμεν κάτι ἀπὸ αὐτά, θὰ ἤθελε ἆρά γε κανεὶς νὰ παρακαθήσῃ εἰς τοιαύτην τράπεζαν καὶ νὰ βασανίσῃ τὸν ἑαυτόν του; Δὲν τὸ πιστεύω. Διότι δὲν θὰ ἐδοκίμαζεν ἀπὸ τὴν θέαν τῶν φαγητῶν τόσην εὐχαρίστησιν, E ὅσην λύπην θὰ τοῦ ἐπροκαλοῦσε ἡ ἀπαγόρευσις. Καὶ ἐὰν κάποιος εἰς αὐτὸν ποὺ φλέγεται ἀπὸ τὴν δίψαν ἐπιδείξῃ πηγὴν κρυσταλλίνην καὶ διαυγῆ καὶ ἀπαγορεύσῃ συγχρόνως ὄχι μόνον νὰ δροσισθῇ ἀπὸ αὐτὴν ἀλλὰ καὶ νὰ ἐγγίσῃ ἀκόμη μὲ τὴν ἄκρην τῶν δακτύλων του, θὰ ὑπῆρχεν ἆρά γε ὀδυνηροτέρα δοκιμασία ἀπὸ αὐτήν;

2. Καὶ ἐδῶ νομίζω δὲν θὰ φέρῃ ἀντίρρησιν κανείς. Τόσον μέγα εἶναι τὸ κακὸν τοῦτο, ὥστε καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας ὅσοι εἶναι δεινοὶ εἰς τὴν ἔρευναν αὐτῶν τῶν πραγμάτων, 230 A τῆς ἡδονῆς δηλαδὴ καὶ τῆς λύπης, ὅταν ἠθέλησαν νὰ παρουσιάσουν κάποιους νὰ βασανίζωνται σκληρῶς, ἐνήργησαν κατ' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν τρόπον. Ἀφοῦ ἔπλασαν ἕνα μῦθον καὶ παρουσίασαν εἰς αὐτὸν κάποιον[1] ποὺ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῇ μὲ τὴν βαρυτάτην τῶν ποινῶν, τίποτε ἄλλο δὲν ἔκαμαν παρὰ ἀφοῦ παρέθεσαν πανδαισίαν εἰς αὐτὸν καὶ τοῦ

1. Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Ταντάλου, ὁ ὁποῖος ἔθεσεν ὑπὸ δοκιμασίαν τὴν πανσοφίαν τῶν θεῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθη μετὰ θάνατον ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὸν γνωστὸν παροιμιώδη τρόπον.

ἔδειξαν νερὸ ποὺ ἐκυλοῦσε ἐκεῖ πλησίον, δὲν τὸν ἄφησαν νὰ ἀπολαύση οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο. Ἀλλὰ μόλις ἥπλωνε τὸ χέρι του ἐκεῖνος, ὅλα αὐτὰ ἀπεμακρύνοντο. Καὶ τοῦτο ἐγίνετο πάντοτε. Αὐτὸς ἦτο ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας κατὰ τὸν εἰδωλολατρικὸν μῦθον. Καὶ κάποιος φιλόσοφος, ὅταν εἶδε κάποιον ἀπὸ τοὺς μαθητάς του νὰ καταφιλῆ ἕνα ὄμορφον νέον, B ἐθαύμασε καὶ εἶπεν ὅτι καὶ εἰς τὸ πῦρ θὰ πηδήση εὐκόλως αὐτὸς ποὺ ἐτόλμησε νὰ ἀνάψη μέσα του αὐτὴν τὴν κάμινον μὲ τὸ φίλημα. Ἐγὼ βεβαίως δὲν θὰ ἔλεγα ὅτι φιλοῦν ἢ ὅτι ἐγγίζουν τὰς νέας ποὺ συνοικοῦν μαζί των. Ἐὰν ὅμως μερικοὶ διατυπώνουν τὰς κατηγορίας αὐτάς, θὰ προσπαθήσω νὰ δείξω ὅτι, ἂν προχωροῦν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐπισύρουν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ των ἀκόμη μεγαλύτερον μαρτύριον. Ἐὰν δηλαδὴ ἡ θέα μόνον προκαλεῖ τόσην ἀγωνίαν, ὅταν προστεθῆ καὶ ἡ ἀφή, αἴσθησις περισσότερον ὑλικὴ ἀπὸ ὅ,τι ἡ ὄψις, ἀνάπτει μεγαλυτέραν φλόγα, κάμνει τὸν πόνον δριμύτερον καὶ ἀγριώτερον τὸ θηρίον. C Διότι ὅσον περισσότερον δυναμώσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τῆς προσφέρωμεν ἰσχυροτέραν τροφήν, τόσον περισσότερον κορυφοῦται ἡ ἀγωνία μας. Καὶ ὅπως ὁ παρακαθήμενος εἰς τὴν τράπεζαν καὶ εἰς τὸ νερό, ὅταν βλέπη μόνον, δὲν ὑποφέρει τόσον, ὅσον ὅταν ἐμποδισθῆ νὰ δοκιμάση, ἀφοῦ τοῦ δοθῆ ἡ ἄδεια νὰ ἐγγίση μὲ τὸ χέρι, ὁμοίως καὶ ὅσοι λάβουν ἄδειαν νὰ ἐγγίσουν ἓν παρθενικὸν σῶμα, βασανίζονται ἀπὸ τὴν ἀφὴν περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἀπὸ τὴν θέαν, δοκιμάζοντες ἐντονωτέραν ὀδύνην λόγῳ τῆς ἀποτυχίας. Διατί ὅμως νὰ χρησιμοποιοῦμεν εἰδωλολατρικὰ παραδείγματα; Ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, ἰσχυροτέρα ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ὅπως τὸ ἐκθέτομεν. Ἐπιθυμῶν δηλαδὴ νὰ τιμωρήση τὸν Ἀδὰμ δὲν τὸν ἐγκατέστησε μακρὰν τοῦ Παραδείσου, ἀλλὰ ἐκεῖ πλησίον, D διὰ νὰ ὑφίσταται συνεχὲς μαρτύριον, τὴν ὄψιν τοῦ μέρους, ποὺ ἐπόθει, βλέπων μὲν αὐτὸ πάντοτε ἀλλὰ μὴ ἔχων τὴν ἄδειαν νὰ τὸ ἀπολαύση. Θὰ ἐρωτοῦσεν ἴσως κάποιος. Ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι ἐκ φύσεως τόσον δυσάρεστον, πῶς τὸ ἐπιδιώκουν οἱ πολλοὶ μὲ τόσην προθυμίαν; Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησίς μου εἰς τὴν ἐρώτησιν· ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ μεγίστη ἀπόδειξις τῆς βαρυτάτης ἀσθενείας των. Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ συνήθεια ὅσων εἶναι ἀσθενεῖς· νὰ ἀπολαμβάνουν ἄχαριν καὶ σύντομον ἀπόλαυσιν προξενοῦντες διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἑαυτόν των μακρὰν ταλαιπωρίαν. E Τὸ ἴδιον παρατηροῦμεν καὶ εἰς τοὺς πυρέσσοντας· ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ κάμουν ὀλίγην ὑπομονήν, δοκιμάζοντες διὰ μίαν σύντομον ἱκανοποίησιν ποτὰ καὶ φαγητὰ ἀπηγορευμένα δίδουν ἀφορμὴν νὰ τοὺς εὕρη ἐν συνεχείᾳ μακρὰ καὶ βαρυτάτη νόσος. Δὲν πρέπει ὅμως οἱ ὑγιεῖς νὰ ρυθμίζουν τὰς ἀπο-

φάσεις των ἀποβλέποντες εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, διότι ἂν ἀκολουθήσωμεν αὐτοὺς θὰ δεχθοῦμεν τὴν κατηγορίαν καὶ τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας. Διότι δὲν ἐκδηλώνουν τὸ πάθος τοῦτο ὅσοι τὸ ἔχουν εἰς τὸν πυρετὸν μόνον καὶ τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ χρήματα καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα. Ὅσοι λόγου χάριν ἔχουν τὸ πάθος τῶν χρημάτων, 231 A μολονότι γνωρίζουν ὅτι, ἂν διαθέσουν εἰς τοὺς πτωχοὺς αὐτὰ τὰ ὀλίγα ἐδῶ, θὰ ἀποκτήσουν ἐκεῖ ἄπειρα ἀγαθά, τὰ κρατοῦν ὅμως καὶ τὰ θάπτουν καὶ προτιμοῦν νὰ γίνουν ἔκπτωτοι ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ διὰ τὴν ἄχαριν καὶ βραχεῖαν αὐτὴν εὐχαρίστησιν παρὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν αἰωνίαν καταδίκην καὶ νὰ ἀπολαύσουν τὴν αἰωνίαν ζωὴν χάριν εἰς τὴν περιφρόνησιν τῶν προσκαίρων αὐτῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι καὶ τούτων τὸ πάθος· ἐπειδὴ δὲν ἀντέχουν νὰ στερήσουν ἐπ' ὀλίγον τὸν ἑαυτόν των ἀπὸ τὴν μικρὰν αὐτὴν ἐπιθυμίαν τῆς ὁράσεως, ἑτοιμάζουν δι' αὐτὸν τὸ ἀνυπόφορον πῦρ. Καὶ ὅσον περισσότερον νομίζουν ὅτι εὐχαριστοῦνται, τόσον περισσότερον ἐμπλέκονται εἰς τὸ κακόν· εἶναι τέχνασμα τοῦ διαβόλου, διὰ νὰ διατηροῦνται καὶ νὰ δυναμώνουν αἱ φλόγες. B Διὰ τοῦτο, ἐνῷ καίονται, εὐχαριστοῦνται συγχρόνως καὶ ὑποφέρουν, δημιουργοῦντες μέσα εἰς τὴν ψυχήν των ἓν παράδοξον κρᾶμα.

3. Ἐὰν δὲ κάποιος καταλογίζη εἰς ἡμᾶς ὑπερβολὴν ἐξ αἰτίας τῶν λόγων τούτων — ἐπειδὴ οἱ ἰσχυροὶ ἄνδρες δὲν πάσχουν κανὲν κακὸν ἀκόμη καὶ ὅταν τάχα συνοικοῦν μὲ τὰς γυναῖκας — ἐγὼ αὐτοὺς τοὺς καλοτυχίζω καὶ θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ εἶχον καὶ ἐγὼ τόσην δύναμιν. Καὶ ἴσως πιστεύω καὶ ὁ ἴδιος ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν μερικοὶ ἰσχυροί, ἤθελον ὅμως καὶ ὅσοι μὲ κατηγοροῦν νὰ ἀποδείξουν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ εἷς σφριγηλὸς νέος, ποὺ συγκατοικεῖ μὲ νέαν παρθένον καὶ κάθηται πλησίον της καὶ συντρώγει καὶ συνομιλεῖ μετ' αὐτῆς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν — δὲν προσθέτω τίποτε ἀπὸ τὰ ἄλλα, C τοὺς ἄνευ λόγου γέλωτας, τὰς διαχύσεις, τὰ γλυκόλογα καὶ τὰ ἄλλα, ποὺ μήτε νὰ τὰ ἀναφέρη κανεὶς ἴσως δὲν εἶναι καλόν· περιορίζομαι εἰς ταῦτα, ὅτι δηλαδὴ —ἐνῷ ἔχει τὴν αὐτὴν οἰκίαν, τὴν αὐτὴν τράπεζαν καὶ ἀνταλλάσσει λόγους μὲ πολὺ θάρρος, πολλὰ δέχεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ τῆς δίδει, ἐν τούτοις δὲν συλλαμβάνεται ἀπὸ κανὲν ἀνθρώπινον πάθος ἀλλὰ μένει καθαρὸς ἀπὸ ἐπιθυμίαν πονηρὰν καὶ ἀπὸ ἡδονήν. Ἤθελον νὰ εἶχον οἱ κατηγοροῦντες ἡμᾶς τὴν δύναμιν νὰ ἀποδείξουν τοῦτο. Δὲν θέλουν ὅμως νὰ πεισθοῦν ἀλλὰ κατηγοροῦν καὶ ἡμᾶς, ἐπειδὴ προβάλλομεν αὐτὰ πρὸς ὑπεράσπισίν μας, ὡς ἀναισχύντους καὶ ὡς πάσχοντας ἀπὸ τὴν αὐτὴν νόσον καὶ ὅτι προσπαθοῦμεν νὰ περιορίσωμεν τὴν ἰδικήν μας κακίαν. Τί σχέσιν ἔχουν αὐτὰ μὲ ἡμᾶς; λέγουν. D Δὲν εἴμεθα ἡμεῖς

ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἀνοησίαν τῶν ἄλλων, οὔτε ἐὰν κάποιος σκανδαλίζεται ἄνευ λόγου εἶμαι ἄξιος νὰ τιμωρηθῶ ἐγὼ διὰ τὴν ἀνοησίαν ἐκείνου. Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν εἶπε τοῦτο ἀλλὰ εἴτε σκανδαλίζεται κάποιος ἀδίκως εἴτε ἐπειδὴ εἶναι ἀσθενής, διέταξε νὰ προσφέρωμεν βοήθειαν.

Διότι τότε μόνον ἀπαλλασσόμεθα ἀπὸ τὴν προβλεπομένην διὰ τοὺς προκαλοῦντας σκάνδαλον τιμωρίαν, ὅταν ἀπὸ τὸ σκάνδαλον γεννᾶται κέρδος μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ζημίαν τοῦ σκανδάλου. Ἂν δὲν γίνεται τοῦτο ἀλλὰ συμβαίνη ἓν μόνον, νὰ σκανδαλίζωνται δηλαδὴ οἱ ἄλλοι εἴτε εὐλόγως σκανδαλίζονται εἴτε παραλόγως εἴτε ὡς ἀσθενεῖς, τὸ αἷμά των ἐκαπὸ εἰς τὰς ἰδικάς μας κεφαλὰς καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικάς μας χεῖρας ὁ Θεὸς θὰ ζητήση τὰς ψυχάς των. E Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον, διὰ νὰ μὴ φροντίζωμεν καὶ νὰ μὴ περιφρονοῦμεν γενικῶς τοὺς σκανδαλιζομένους, ἔθεσεν ὁ Χριστὸς μερικοὺς ὅρους καὶ κανόνας, κάμνων καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο ἀναλόγως πρὸς τὴν περίστασιν. Ὅταν λόγου χάριν ὡμίλει περὶ τῆς φύσεως τῶν φαγητῶν καὶ ἐδείκνυεν ὅτι αὐτὰ ἦσαν καθαρὰ καὶ τὰ ἀπήλλασσε ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν ἐπιφύλαξιν, εἰς τὴν εἴσοδον καὶ τὴν εἴδησιν τοῦ Πέτρου ὅτι «ἐσκανδαλίσθησαν», εἶπεν· «Ἄφες αὐτούς» (Ματθ. 15, 12· 14). 232 A Καὶ ὄχι μόνον τοὺς περιεφρόνησεν ἀλλὰ καὶ τοὺς κατηγόρησε προσθέσας· «πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται» (Αὐτόθι, 13). Ἔτσι κατήργησε τὸν νόμον τῶν φαγητῶν. Ὅταν ὅμως ἐκεῖνοι, ποὺ ἐζητοῦσαν τὰ δίδραχμα προσῆλθον εἰς τὸν Πέτρον καὶ τοῦ ἔλεγον· «ὁ διδάσκαλός σου οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα», δὲν ἔκαμε πλέον ὅ,τι μὲ ἐκείνους. Τώρα ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ σκάνδαλον καὶ λέγει· «Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε τὸ ἄγκιστρον καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον καὶ εὑρήσεις ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ στατῆρα· τοῦτον λαβὼν δὸς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ» (Ματθ. 17, 23· 27). Βλέπεις ὅτι ἄλλοτε φροντίζει καὶ ἄλλοτε δὲν φροντίζει. B Ἐδῶ δὲν ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ἀποκαλυφθῇ ἡ δόξα τοῦ Μονογενοῦς. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ ἄλλως ἐκεῖ, ὅπου ἐνδιεφέρετο νὰ τὴν συσκοτίσῃ καὶ ἔδιδεν εἰς πολλοὺς ἐντολὴν νὰ μὴ λέγουν ὅτι ἦτο αὐτὸς ὁ Χριστός; Καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν καταβολὴν τῶν διδράχμων οὐδεμία προέκυπτε ζημία, ἐνῷ ἀπὸ τὴν μὴ καταβολὴν προήρχοντο μεγάλα κακά. Θὰ τὸν ἀπεστρέφοντο δηλαδὴ ὡς τύραννον καὶ ὡς ἀντάρτην καὶ ὡς ἐχθρὸν ὁλοκλήρου τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὅταν ἤθελον αὐτοὶ νὰ τὸν ἁρπάσουν καὶ νὰ τὸν καταστήσουν βασιλέα, διέφυγε μακρὰν ἀποκρούων αὐτὴν τὴν ἰδέαν μὲ πολλὴν δύναμιν. C Ἐκεῖ ὅμως ἦτο ἀπαραίτητον αὐτὸ ποὺ ἔγινε. Ἐπειδὴ ἡ περιφρόνησις τοῦ σκανδάλου ἦτο ὠφέλιμος καὶ ἐπίκαιρος καὶ ἀπέβλεπεν εἰς μεγαλύτερον κατόρθωμα. Ἦτο λαμπρὰ εὐκαιρία νὰ μὴ ἐμποδίσῃ αὐτούς, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸ ἀνώτατον ἐπίπεδον τῆς πνευματικότητος, μὲ τὸν σεβασμὸν τῶν ἰουδαϊκῶν ἐθίμων ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀφήσῃ, ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς ἐκαλοῦσε, νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς τὴν ψυχικὴν καθαρότητα καὶ νὰ μὴ τοὺς περιορίσῃ εἰς τὴν σωματικὴν φοβίαν, ἀλλὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἀπαλλαγήν των ἀπὸ τὴν μικρότητα αὐτήν. Ὁμοίως καὶ ὁ Παῦλος ἄλλοτε περιφρονεῖ τοὺς σκανδαλιζομένους καὶ ἄλλοτε δὲν τοὺς περιφρονεῖ, ἀκολουθῶν τὸν διδάσκαλον καὶ λέγει· «Πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ D συμφέρον ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν» (Α´ Κορ. 10, 33). Ἐὰν τώρα ὁ Παῦλος παραβλέπει τὸ ἰδικόν του συμφέρον, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων, πόσον μεγάλης τιμωρίας θὰ εἴμεθα ἡμεῖς ἄξιοι, ἀφοῦ δὲν δεχόμεθα μήτε ἀπὸ τὴν βλάβην μας νὰ ἀπαλλαγοῦμεν χάριν τοῦ συμφέροντος τῶν ἄλλων ἀλλὰ εὐχαρίστως παρασύρομεν καὶ ἄλλους εἰς τὴν καταστροφήν μας, ἐνῷ εἶναι εὔκολον νὰ διασώσωμεν καὶ τὸν ἑαυτόν μας καὶ τοὺς ἄλλους; Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅταν διαπιστώσῃ ὅτι τὸ κέρδος εἶναι πολὺ καὶ μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν βλάβην τοῦ σκανδάλου, προτιμᾷ νὰ πάθῃ καὶ νὰ κάμῃ τὰ πάντα, ὥστε νὰ πραγματοποιηθῇ τοῦτο. E Δὲν κάμνει τὰς ἰδικάς μας σκέψεις καὶ δὲν λέγει· Διατί ὑπάρχουν οἱ ἀσθενεῖς; Διατί παραλόγως ὑποφέρουν; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς τοὺς λυπεῖται καθ' ὑπερβολήν, ἐπειδὴ παραλόγως ὑποφέρουν, ἐπειδὴ εἶναι ἀσθενεῖς.

4. Εἰπέ μου λοιπόν. Ποίαν δικαιολογίαν εὔλογον ἔχει νὰ προβάλῃ ὁ σκανδαλιζόμενος εἰς ἐκεῖνον, ποὺ τρώγει κρέας καὶ πίνει οἶνον; Τὸν νόμον τοῦτον ἔθεσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἐν τούτοις καὶ ἐξ αἰτίας τούτου, ἂν σκανδαλίζεται κάποιος, ὁ Παῦλος ἀπέχει καὶ ἀπὸ αὐτά. «Οὐ γὰρ μὴ φάγω κρέας, λέγει, οὐδὲ μὴ πίω οἶνον, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω» (Α´ Κορ. 8, 13). Δὲν προβάλλει τὰς ἰδικάς μας προφάσεις· 233 A ὅτι ἐγὼ πρόκειται νὰ εἶμαι ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἀνοησίαν τῶν ἄλλων; Καὶ ὅτι ἂν φανῇ καλὸν εἰς κάποιον νὰ σκανδαλισθῇ, θὰ θεωρηθῶ ἄξιος νὰ τιμωρηθῶ ἐγώ; Μολονότι θὰ εἶχε πολὺ περισσότερον δίκαιον ἀπὸ ἡμᾶς, ἐὰν τὸ ἔλεγεν. Διότι ὁ σκανδαλιζόμενος εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας εἶναι πολὺ ἀπερίσκεπτος καὶ ἀνόητος· ἐνῷ ὁ σκανδαλιζόμενος εἰς αὐτὰ ἐδῶ ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ πολλάς, δικαίας καὶ εὐλόγους αἰτίας, διὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ. Παρ' ὅλα αὐτά, ἐνῷ ὁ Παῦλος εἶχε περισσότερον δίκαιον ἀπὸ ἡμᾶς νὰ ὁμιλήσῃ, δὲν ὡμίλησεν ἀλλὰ εἶδεν ἓν μόνον, τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον. Πρόσεξε τὸ ξεχείλισμα τῆς ἀγάπης· δὲν εἶπε μίαν ἢ δύο φο-

ράς ἢ ἐπὶ τόσον καὶ τόσον, ἀλλά· «Εἰς τὸν αἰῶνα, λέγει, οὐ μὴ φάγω», ἐὰν ὁ ἄλλος σκανδαλίζεται. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, προσέθεσε καὶ κάτι ἀκόμη περισσότερον ἀπὸ αὐτά. Ἀφοῦ εἶπε· B «Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέας μηδὲ πιεῖν οἶνον» (Ρωμ. 14, 21), συνήνωσε μὲ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο· «Μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ». Πρόσεξε διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου. Ἀφήνει τὸν ἀσθενοῦντα καὶ διορθώνει πρὶν ἀπὸ τοῦτον τὸν ἰσχυρόν, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ αἴτιος τῆς ἀσθενείας ἐκείνου, ὁ ἁρμόδιος νὰ διορθώσῃ τὴν ἀδυναμίαν καὶ μὴ διορθώνων αὐτήν. Ἀλλὰ διατί ἀναφέρω τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφούς; Ἐφ' ὅσον προστάσσει νὰ παρέχωμεν τὴν πρόνοιαν αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας. «Ἀπρόσκοποι γάρ, λέγει, γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. 10, 32). Ὥστε ὅσον ἰσχυρότερον θεωρεῖς τὸν ἑαυτόν σου καὶ λέγεις ὅτι καθόλου δὲν βλάπτεσαι ἀπὸ τὴν συνοίκησιν αὐτήν, τόσον περισσότερον ὑπεύθυνον καθιστᾷς τὸν ἑαυτόν σου νὰ διακόψῃ αὐτὸν τὸν δεσμόν. C Διότι ὅσον ἰσχυρότερος εἶσαι, τόσον δικαιότερον εἶναι νὰ στηρίξῃς τὸν ἀσθενῆ. Ἂν λοιπὸν εἶσαι ἀσθενής, νὰ ἀπομακρυνθῇς χάριν τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἂν εἶσαι ἰσχυρός, χάριν τοῦ ἀδυνάτου. Διότι ὁ ἰσχυρὸς πρέπει νὰ εἶναι ἰσχυρὸς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ἐὰν ὅμως, ἐνῷ λέγεις ὅτι ἔχεις δύναμιν, δὲν προσέχεις τὴν ἀσθένειαν ἐκείνου, θὰ τιμωρηθῇς διπλᾶ· καὶ διότι δὲν ἔλαβες ὑπ' ὄψιν καὶ διότι ἔδειξες ἀδιαφορίαν, ἐνῷ εἶχες πολλὴν δύναμιν διὰ τὸ ἀντίθετον. Καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον του. Διὰ τοῦτο ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ προσέχωμεν ὄχι τοὺς ἑαυτούς μας D ἀλλὰ τὸν πλησίον. Διότι ἡ σωτηρία μας ἐξηγοράσθη μὲ τίμημα μέγα καὶ ἐκεῖνος ποὺ μᾶς ἐξηγόρασε μᾶς ἔδωσε αὐτὴν τὴν διαταγὴν διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν ὅλων. Δὲν ἐπιτυγχάνεται δὲ τοῦτο τὸ κέρδος μόνον, ὅτι δηλαδὴ σώζομεν τὰ ἰδικά μας μέλη ἀλλὰ ὅτι καὶ εἰς ἄλλους παρέχομεν ἀσφάλειαν μεγαλυτέραν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη προβάλλῃς μύρια ἐπιχειρήματα, ἐλέγχεσαι ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ὅτι δὲν εἶναι τυχαία ἡ βλάβη, ποὺ δέχεσαι ἀπὸ τὴν συνοίκησιν αὐτήν. Ὅταν διαπιστώνω δηλαδὴ ὅτι εὑρίσκεσαι εἰς ἀδυναμίαν νὰ διακόψῃς τὸν δεσμόν, ὅτι ἀδιαφορεῖς διὰ μυρίους βλαπτομένους ἀδελφούς, ὅτι ἐνῷ πολλοὶ σὲ κατηγοροῦν ὄχι μόνον δὲν συνέρχεσαι ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόληψίν σου ποδοπατεῖς, ὅτι τὰ βάζεις μὲ τὴν Ἐκκλησίαν ὅλων, E ὅτι ἐπιτρέπεις τὰ στόματα τῶν ἀπίστων νὰ ὁμιλοῦν δι' ἐσέ, ὅτι ἀποδίδεις εἰς ὅλους κακὴν πρόθεσιν, ὅταν βλέπω τόσα δεινὰ νὰ προέρχωνται ἀπὸ τὴν συνοίκησιν καὶ κανὲν ἀγαθὸν νὰ μὴ

προκύπτῃ, ἀπὸ δὲ τὸν χωρισμὸν διαπιστώνω τὴν ἐξαφάνισιν ὅλων τῶν κακῶν καὶ τὴν ἀπόκτησιν πολλῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ παρ' ὅλα ταῦτα βλέπω ὅτι δὲν ἔχεις τὸ σθένος νὰ ἐλευθερωθῇς, πῶς θὰ εὕρω τὴν δύναμιν νὰ πείσω τοὺς κατηγόρους σου ὅτι εἶσαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὸ πάθος καὶ εἶσαι καθαρὸς ἀπὸ πονηρὰν ἐπιθυμίαν; 234 A Ἢ μᾶλλον καθόλου δὲν τὰ ἀμφισβητῶ αὐτά. Ἔστω ὅτι εἶσαι παρ' ὅλην τὴν συνοίκησιν καθαρός. Μολονότι ὁ μακάριος Ἰὼβ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τόσην δύναμιν καὶ πνευματικότητα, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐπραγματοποίησε κάθε ἀρετὴν καὶ ποὺ ἀπέφυγεν ὅλα τὰ δίκτυα τοῦ διαβόλου καὶ ποὺ πρῶτος καὶ μοναδικὸς ἔδειξε τόσην ὑπομονὴν καὶ ποὺ ὑπερέβη μὲ τὴν ἀντοχὴν τῆς ψυχῆς του κάθε σίδηρον καὶ κάθε ἀδάμαντα καὶ κατασυνέτριψε τὴν δύναμιν τοῦ διαβόλου, (αὐτὸς λοιπὸν) ἐφοβεῖτο ἐν τούτοις τόσον πολὺ τὴν πάλην τοῦ εἴδους αὐτοῦ καὶ ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον, ἐνῷ συνοικεῖ κανεὶς μὲ παρθένον, νὰ παραμένῃ ἀβλαβὴς καὶ καθαρός, ὥστε ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν συνοίκησιν αὐτὴν πέραν καὶ μακρὰν νὰ παραμείνῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀντίκρυσμα, B ποὺ συμβαίνει εἰς ἁπλῆν συνάντησιν, ἔθεσεν νόμον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, μήτε ἁπλοῦν βλέμμα νὰ μὴ ρίψουν εἰς παρθένον. Διότι ἐγνώριζε σαφῶς, ἐγνώριζεν ὅτι ὄχι μόνον ὁ συγκατοικῶν ἀλλὰ καὶ ὁ παρατηρῶν μὲ ἐνδιαφέρον παρθενικὸν πρόσωπον εἶναι δύσκολον καὶ ἴσως καὶ ἀδύνατον νὰ ἀποφύγῃ τὴν βλάβην ἀπὸ αὐτό. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένῳ» (Ἰὼβ 31, 1).

5. Ἐὰν ὅμως τυγχάνῃ διὰ σὲ ὁ Ἰὼβ ἀσήμαντος νὰ τὸν συναγωνισθῇς, μολονότι δὲν εἴμεθα ἄξιοι μήτε διὰ τὴν κόπρον, ὅπου ἔκειτο, ἐὰν νομίζῃς ὅτι τὸ ὑπόδειγμα εἶναι κατώτερον τῆς μεγαλοψυχίας σου, φέρε τότε εἰς τὸν νοῦν σου τὸν μεγαλόστομον κήρυκα τῆς ἀληθείας Παῦλον, ὁ ὁποῖος ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην C περιώδευσε καὶ ἠδυνήθη νὰ διατυπώσῃ τοὺς λόγους ἐκείνους, ποὺ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ σοφίαν πολλήν, ὅτι λόγου χάριν δὲν ἔζουσε πλέον ὁ ἴδιος ἀλλ' ὁ Χριστὸς μέσα του (Γαλ. 2, 20)· ὅτι εἶχε σταυρωθῆ διὰ τὸν κόσμον καὶ ὁ κόσμος εἶχε σταυρωθῆ δι' αὐτὸν (Αὐτόθι 6, 14) ἢ ὅτι καθημερινῶς ἀπέθνῃσκε (Α' Κορ. 15, 31). Καὶ ὅμως, ἔπειτα ἀπὸ τὴν τόσην δωρεὰν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν τόσην ἐπίδειξιν τῶν κατορθωμάτων, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἀπεριγράπτους κινδύνους, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποδεδειγμένην φιλοπονίαν, διδάσκων καὶ ὑποδεικνύων εἰς ἡμᾶς ὅτι, ἕως ὅτου ἀναπνέωμεν καὶ εἴμεθα ἐνδεδυμένοι τὴν σάρκα, εἶναι ἀνάγκη νὰ παλαίωμεν καὶ νὰ ἀγωνιζώμεθα καὶ δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν χωρὶς κόπους νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωφροσύνην, ἀλλὰ ὅτι χρειαζόμεθα πολλοὺς ἱδρῶτας καὶ πολλὰς ἀπουδήσεις διὰ τὸ τρόπαι-

ον τοῦτα, ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἔλεγε τὰ ἑξῆς· D «Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι» (Α΄ Κορ. 9, 27). Ἔλεγε δὲ ταῦτα παρουσιάζων τὴν ἐπανάστασιν τῆς σαρκός, τὴν λύσσαν τῆς ἐπιθυμίας, τὸν ἀδιάκοπον πόλεμον καὶ τὴν ἀγωνιώδη ζωήν του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς θέλων νὰ δηλώση τὴν δυσκολίαν τοῦ πράγματος δὲν ἐπέτρεπεν οὔτε ἁπλῶς νὰ ἀτενίζη κανεὶς τὰ πρόσωπα γυναικῶν ἀλλὰ τοὺς ἀτενίζοντας ἠπείλησε ὅτι θὰ τοὺς τιμωρήση μὲ τὴν τιμωρίαν τῶν μοιχῶν. Ὅταν δὲ παρετήρησεν ὁ Πέτρος ὅτι «οὐ συμφέρει γαμῆσαι» (Ματθ. 19, 10), δὲν ἐνομοθέτησεν τὴν ἀγαμίαν ἀλλὰ θέλων νὰ δηλώση τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος ἔλεγεν· «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω» (Αὐτόθι 19, 12). Ἀκούομεν ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ἰδικήν μας γενεὰν ὅτι πολλοί, μολονότι περιέδεσαν ὁλόκληρον τὸ σῶμά των μὲ σίδηρον καὶ τὸ ἐνέδυσαν μὲ τρίχινον σκληρὸν ἔνδυμα, ἀνῆλθον εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, E τηροῦν νηστείαν συνεχῶς, τελοῦν ὁλονυκτίους ἀγρυπνίας, ἐπιδίδονται εἰς πᾶν εἶδος σκληραγωγίας, ἀπηγόρευσαν εἰς ὅλας τὰς γυναῖκας νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ δωμάτιον καὶ τὴν καλύβην των, μολονότι βασανίζουν τὸν ἑαυτόν των μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, μόλις εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταβάλουν τὴν μανίαν τῆς ἐπιθυμίας. Καὶ σὺ ἰσχυρίζεσαι ὅτι καὶ ἂν εὕρης κάποιον νὰ συγκατοικῆ μὲ παρθένον, νὰ εἶναι προσκεκολλημένος εἰς αὐτήν, νὰ μὴ νηστεύη ἀλλὰ νὰ τρώγη ἀδεσμεύτως, νὰ θυσιάζη προθυμότερον τὴν ψυχήν του παρὰ τὴν σύνοικον, νὰ προτιμᾶ τὰ πάντα νὰ πάθη καὶ νὰ πράξη παρὰ νὰ χωρισθῆ 235 A ἀπὸ τὴν ποθητήν του, ἰσχυρίζεσαι ὅτι δὲν θὰ ὑποψιασθῆς κάτι πονηρόν, οὔτε θὰ νομίσης ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιθυμίας ἀλλὰ περὶ εὐλαβείας;

Ἀλλά, ἀξιοθαύμαστε φίλε μου, τὰς σκέψεις αὐτὰς πρέπει νὰ τὰς κάμωμεν ὄχι δι' ἔχοντας σώματα ἀλλὰ διὰ συγκατοικοῦντας μὲ λίθους. Καὶ σὺ μὲν δυσπιστεῖς ἴσως ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἐγκρατείας σου. Ἐγὼ ὅμως ἤκουσα νὰ διηγοῦνται μερικοὶ ὅτι πολλοί[9] ἐκυριεύθησαν ἀπὸ πάθος ἀκόμη καὶ πρὸς ἀγάλματα καὶ λίθους. Ἐὰν ὅμως ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχεν ἡ σκληρότης καὶ ἡ τραχύτης, ἔλαβε τόσην δύναμιν ἡ ἀνθρωπίνη διάπλασις μόνον, ὅταν μαζὶ μὲ τὴν διάπλασιν συνδεθῆ καὶ ἁπαλὸν σῶμα, ποίαν μανίαν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ δημιουργήση; Καὶ πῶς δὲν θὰ φανῆ ὅτι ὁμιλοῦν εὐλόγως οἱ κατήγοροι μᾶλλον παρὰ σεῖς ποὺ ἀπολογεῖσθε; B Εἰπέ μου, τί εἶναι φυσικόν; νὰ ἐπιθυμῆ ἢ νὰ μὴ ἐπιθυμῆ ὁ ἄνδρας τὴν

9. Ὁ λόγος εἶναι διὰ τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου Πυγμαλίωνα καὶ τὴν Γαλάτειαν.

γυναῖκα; Νὰ τὴν ἐπιθυμῆ, δυνάμεθα ὁπωσδήποτε νὰ ἰσχυρισθοῦμεν. Καὶ πάλιν, ἐνῶ ἀμέτρητοι σοβαραὶ δικαιολογίαι τὸν ὠθοῦν ἔξω, τὸ νὰ μὴ θέλη νὰ ἐξέλθη, ἀλλὰ νὰ ὠθῆ τὸν ἑαυτόν του μέσα, ὄχι βεβαίως διὰ κάτι σπουδαῖον ἀλλὰ δι' ἀπείρους κατηγορίας καὶ ζημίας ἰδικῶν καὶ ξένων, τί εἶναι φυσικόν; νὰ συμπεριφέρεται ἔτσι ἀπὸ ἀγαθὴν προαίρεσιν ἢ ἀπὸ πονηράν; Ἀπὸ πονηρὰν μᾶλλον, δύναται νὰ ἀπαντήση κανείς. Ἐν πάση περιπτώσει ἂς μὴ λεπτολογοῦμεν δι' αὐτά, ἀλλ' ἂς δεχθοῦμεν ὅτι οἱ σκανδαλιζόμενοι δὲν σκανδαλίζονται συμφώνως πρὸς κάποιαν λογικὴν αἰτίαν ἀλλὰ τυχαίως καὶ ἄνευ λόγου. C Εἰπέ μου, διὰ ποῖον λόγον συνοικεῖς μὲ τὴν παρθένον; Διὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἔχει ρυθμισθῆ ἡ συνοίκησις αὐτὴ παρὰ ἐξ αἰτίας τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ πόθου. Ἀφαίρεσε τοῦτον καὶ θὰ ἐκλείψη καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ πράγματος. Ποῖος ἄνδρας ποὺ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην αὐτὴν θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ ὑποστῆ τὴν τρυφηλότητα καὶ τὰς ἀπάτας καὶ τὰ ἄλλα ἐλαττώματα τοῦ γυναικείου φύλου; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐξώπλισε τὴν γυναῖκα μὲ τὴν δύναμιν αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι, ἐὰν δὲν εἶχεν αὐτὴν τὴν δύναμιν, θὰ ἦτο ἐντελῶς εὐκαταφρόνητος καὶ ὅτι χωρὶς ἐπιθυμίαν κανεὶς δὲν θὰ ἤθελε νὰ συνοικήση μὲ αὐτήν. Ἂν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὤθησιν τόσης ἀνάγκης καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὴν ἄλλην χρησιμότητα — διότι βεβαίως D παιδοποιοῦν, φροντίζουν διὰ τὸν οἶκον, προσφέρουν πλείστας ἄλλας ὑπηρεσίας — ἂν ἔπειτα ἀπὸ τέτοιου εἴδους καὶ τόσον πολλὰς πρὸς τοὺς ἄνδρας προσφορὰς ἀντιμετώπισαν συχνὰ τὴν εὔκολον περιφρόνησίν του καὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὰς οἰκίας, πῶς χωρὶς ἐπιθυμίαν θὰ ἦσαν ποθηταὶ εἰς ἡμᾶς καὶ μάλιστα ἔπειτα ἀπὸ τόσους ὀνειδισμούς, ποὺ μᾶς προξενοῦν; Ἢ ἀναφέρατε τὴν μοναδικὴν αἰτίαν τῆς συγκατοικήσεως ἢ εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ ὑποψιασθοῦμεν καμμίαν ἄλλην παρὰ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἐπονείδιστον ἡδονήν.

6. Λοιπὸν ἐρωτᾶ; Ἂν ἠμπορέσωμεν νὰ ὀνομάσωμεν μίαν αἰτίαν καὶ εὔλογον καὶ ὀρθήν, θὰ ἀποβῆ μάταιος ὁ λόγος σου δι' ἡμᾶς; Βεβαιότατα. E Ἀλλ' οὐδεμίαν τέτοιου εἴδους αἰτίαν θὰ ἀναφέρετε. Παρ' ὅλα ταῦτα, θὰ ἤθελον ὅμως νὰ μάθω ἂν ἔχετε τοὐλάχιστον νὰ προβάλετε κάποιαν σκιὰν εὐλόγου δικαιολογίας. Εἶναι, λέγει, ἀπροστάτευτος ἡ παρθένος, δὲν ἔχει ἄνδρα, δὲν ἔχει κηδεμόνα, συχνὰ οὔτε πατέρα, δὲν ἔχει ἀδελφὸν καὶ ἔχει ἀνάγκην ἐκείνου, ποὺ θὰ τῆς ἁπλώση χεῖρα βοηθείας, θὰ παρηγορήση τὴν ἐρημίαν της, θὰ τὴν προστατεύση εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ θὰ τὴν ὁδηγήση εἰς ἀσφαλῆ λιμένα. Εἰς ποῖον ἀσφαλῆ λιμένα; Βλέπω ὅτι ὁ κυματοθραύστης δὲν ἐμποδίζει τὰ κύματα ἀλλὰ ὅτι τὰ δη-

μιουργεῖ καὶ ὅτι ὁ λιμὴν δὲν καταπαύει τὴν κακοκαιρίαν ἀλλὰ προκαλεῖ τρικυμίας, ποὺ δὲν ὑπῆρχον. 236 A Ἀλλὰ δὲν ἐντρέπεσθε, δὲν σκεπάζετε τὸ πρόσωπόν σας, διὰ τὴν συνηγορίαν ποὺ ἀνελάβετε; Ἂν δηλαδὴ ἀπὸ τὴν διακονίαν αὐτὴν δὲν ἐδημιουργεῖτο καμμία κατηγορία, μήτε βλάβη, μήτε σκάνδαλον, ἀλλὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πράττετε ἔτσι μὲ ἀγαθὴν φήμην, ἀπὸ ποῖον δὲν θὰ εἴσθε ἀθλιώτεροι, αὐξάνοντες τὸν πλοῦτον αὐτῆς καὶ ἀσκοῦντες αὐτὴν εἰς τὴν φιλοχρηματίαν καὶ ἐμπλέκοντες εἰς ζητήματα, καὶ γυμνάζοντες χάριν κοσμικῶν φροντίδων, λαμβάνοντες θέσιν οἰκονόμων ἢ ἐπιτρόπων ἢ ἀνθρώπων τῆς ἀγορᾶς; Ἀπὸ ὅλους, βεβαίως. Διότι δὲν θὰ ἠμπορέσετε νὰ ὁμιλήσετε περὶ δικαιοσύνης καὶ νὰ τὰς πείσετε νὰ περιφρονήσουν τὴν περιουσίαν των, σεῖς ποὺ κάμετε τὸ πᾶν διὰ νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ αὐξηθῇ καὶ νὰ προστεθοῦν εἰσοδήματα εἰς τὰ εἰσοδήματα, ποὺ γίνεσθε δύο φορὰς κάπηλοι, πρὸς χάριν των, ἄμισθοι βέβαια. B Δὲν ἔχετε ἀκραδάντους ἐλπίδας σεῖς, ποὺ παρὰ τὴν διαταγὴν ποὺ ἐλάβετε νὰ βαστάσετε τὸν σταυρὸν καὶ νὰ ἀκολουθήσετε τὸν Χριστόν, ἀφοῦ ἐρρίψατε τὸν σταυρόν, ὅπως καὶ οἱ μαλθακοὶ στρατιῶται τὴν ἀσπίδα, κάθεσθε δίπλα εἰς τὴν ρόκαν καὶ τὸν καλαθίσκον, ἀνοίξαντες θύραν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν κατ' ἄλλον αἰσχρότερον τρόπον. Διότι δὲν εἶναι τόσον αἰσχρὸν νὰ πράττουν ταῦτα οἱ ἔγγαμοι, ὅσον σεῖς ποὺ προσποιεῖσθε ὅτι ἔχετε ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ ἀναλαμβάνετε πάλιν αὐτὰ μὲ ἄλλο πρόσωπον. C Ἕνεκα τούτων φημιζόμεθα πανταχοῦ ὡς λαίμαργοι, παράσιτα, κόλακες, γυναικόδουλοι, διότι ἀφοῦ ἐρρίψαμεν χάμω κάθε εὐγένειαν, ποὺ μᾶς ἐδόθη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, συμβιβαζόμεθα μὲ τὴν γηΐνην δουλοπρέπειαν καὶ εὐτέλειαν. Κάποτε οἱ σεβαστοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες[3] δὲν ἠθέλησαν νὰ διανέμουν χρήματα εἰς τὰς χήρας καὶ μάλιστα ἐνῷ εἶχεν ἐγερθῆ τόσος γογγυσμὸς λόγῳ τοῦ ὅτι κανεὶς δὲν εἶχεν ἀναλάβει· ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο κατώτερον τοῦ ἀξιώματός των, τὸ ἀνέθεσαν εἰς ἄλλους. Ἡμεῖς ὅμως δὲν ἐντρεπόμεθα νὰ αὐξάνωμεν ξένον πλοῦτον ἐπὶ ζημίᾳ τῶν κατεχομένων D καὶ εὑρισκόμεθα εἰς χειροτέραν θέσιν ἀπὸ ἐκείνην τῶν εὐνούχων, ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ζητήματα αὐτά, ἐνῷ διατασσόμεθα νὰ φέρωμεν καθημερινῶς εἰς τὰς χεῖρας μας ἀντὶ μεγάλων ὅπλων τὴν ζωὴν καὶ τὰς ψυχάς. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ;

Πρέπει νὰ ἀδιαφορήσωμεν βλέποντες τὰ πράγματα τῆς

3. Ὑπαινίσσεται τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ μαθηταὶ ἀπεποιήθησαν τὸ ἔργον τῆς διακονίας τῶν χηρῶν ἀναθέσαντες τοῦτο εἰς τοὺς ἑπτὰ διακόνους (Πράξ. 6, 1 - 6).

παρθένου νὰ ἁρπάζωνται καὶ νὰ διασκορπίζωνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ συγγενεῖς, ὑπηρέτας, ξένους ἢ καὶ ἰδικούς; Ὡραίαν λοιπὸν ἀντιμισθίαν θὰ παράσχωμεν εἰς τὴν παρθένον, ἐπειδὴ οὔτε ἐνυμφεύθη, οὔτε ἠγάπησε τὸν κόσμον αὐτόν, ἀλλ' ἐπροτίμησεν ἐξ ὅλων τὸν Χριστόν, ἀφήνοντες αὐτὴν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν ποὺ θέλουν νὰ τῆς στερήσουν τὴν περιουσίαν. Πόσον καλύτερα ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἦτο νὰ συνάψῃ γάμον καὶ νὰ ἀφήσῃ εἰς τὸν σύζυγόν της τὴν διαχείρισιν τῶν πραγμάτων αὐτῶν παρὰ E νὰ μείνῃ μὲν ἄγαμος ἀλλὰ νὰ καταπατήσῃ τὰς συμφωνίας πρὸς τὸν Θεόν, νὰ δείξῃ περιφρόνησιν εἰς θεσμὸν τόσον σεβαστὸν καὶ φρικτόν, νὰ παρασύρῃ δὲ καὶ ἄλλους εἰς τὸ ναυάγιον τῶν κακῶν της. Πῶς λέγεις ὅτι αὐτὴ ἐξ ὅλων ἐπροτίμησε τὸν Χριστόν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Χριστὸς ἐπιτάσσει καὶ λέγει· «Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ;» (Ματθ. 6, 24). Καὶ πῶς λέγεις νὰ μισήσωμεν τὸν κόσμον καὶ τὰ παρόντα, ἀφοῦ μᾶς πείθεις νὰ ὑπολογίζωμεν τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου; Καὶ ποίαν ἀπὸ τὰς ἐγγάμους θὰ ἠμπορέσῃς νὰ συμβουλεύσῃς ποτὲ νὰ περιφρονήσῃ τὰ χρήματα, ἀφοῦ βοηθεῖς τὴν παρθένον νὰ δημιουργήσῃ τὸν πλοῦτον της; 237 A Ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδίαν πότε θὰ τὴν ἀφήσῃς νὰ παρακαθήσῃ ἀπερίσπαστος πλησίον τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ δαπανᾷς ὅλον τὸν βίον καὶ τὴν σπουδήν σου εἰς τὰς ὑποθέσεις της; Καὶ πότε θὰ ἠμπορέσῃ ἡ παρθένος νὰ φιλοσοφήσῃ, ὅταν βλέπῃ σὲ τὸν ἄνδρα νὰ θεωρῇς φοβερὰν τὴν διαρπαγὴν τῶν πραγμάτων της; Καὶ πῶς θὰ ὑπομείνῃ τὴν ζημίαν, ὅταν βλέπῃ ὅτι σὺ κάμνεις τὸ πᾶν διὰ νὰ αὐξήσῃς τὸν πλοῦτον ποὺ διαθέτει; Δὲν ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς τοιούτου εἴδους ἀπαλλαγήν μας ἀπὸ τὰ πράγματα ἀλλὰ διὰ τῆς περιφρονήσεως τῆς περιουσίας μας ἐπιθυμεῖ νὰ ἀρνηθῶμεν ὅλα τὰ βιοτικά. Δὲν ἐπιτρέπετε σεῖς καὶ δὲν ἀφήνετε νὰ ἰσχύσῃ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν ἔχῃ ἀνάγκην ἐρωτᾶ, τῆς προστασίας τῶν ἄλλων καὶ ὑπομένῃ πολλὰ ἀνάξια; B Αὐτὰ δηλαδὴ τὰ τωρινὰ δὲν εἶναι ἀνάξια τῆς παρθένου; Τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἀνάξιον διὰ τὴν παρθένον ὅσον τὸ νὰ πλουτῇ καὶ νὰ ἔχῃ χαθῇ μέσα εἰς πλῆθος πραγμάτων. Τί λοιπὸν καὶ ἂν θέλῃ νὰ ἐπιβάλῃ καὶ ἄλλα ἐκτὸς τούτων, ὅπως λόγου χάριν νὰ δανείζῃ χρήματα καὶ ἔπειτα ἀφοῦ μᾶς καλέσῃ εἰς τὰς συναλλαγάς της δὲν μᾶς πείσῃ, καὶ ἄν, ἀφοῦ δὲν μᾶς πείσῃ, μᾶς ἀντικαταστήσῃ μὲ ἄλλους, θὰ εἴμεθα αἴτιοι ἡμεῖς; Καὶ ἂν δημιουργήσῃ καὶ μερικὰς ἄλλας ἀνελευθέρους καὶ ἀπρεπεῖς ἐπιχειρήσεις καί, ἐν συνεχείᾳ ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ συνεργασθῶμεν, χρειασθῇ ἄλλους, θὰ εἴμεθα ἡμεῖς ἄξιοι νὰ κατηγορηθοῦμεν; Καθόλου, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἄξιοι νὰ ἐπαινεθοῦμεν. Διότι τὸ ἀντίθετον εἶναι ἄξιον ψόγου καὶ κατηγορίας, τὸ νὰ συμβάλλῃς

εἰς τοιαῦτα ἔργα καὶ νὰ συνεργάζεσαι μὲ αὐτάς. C Ἐπιθυμεῖς νὰ μὴ διασκορπίζωνται τὰ χρήματά της; Συμβούλευσέ την νὰ καταθέση ἐκεῖ ὅπου μήτε ἄνδρα θὰ χρειασθῆ πρὸς φύλαξίν των καὶ ὅπου μένουν ἀδαπάνητα διὰ παντός. Ἐὰν πάλιν ἐπιθυμῇ νὰ ἔχη χρήματα, διατί παίζει «ἐν οὐ παικτοῖς;». Διότι τὸ νὰ ἀσχολῆται μὲ τοιαύτας πράξεις, ἐνῷ εἶναι παρθένος, εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ νὰ παίζη παιγνίδι, ποὺ περικλείει ὄχι τέρψιν ἀλλὰ θάνατον. Ὅταν δηλαδή, μολονότι κατέστησε τὸν ἑαυτόν της ὑπεύθυνον διὰ τέτοιου εἴδους ἀγωνίσματα, πράττη ὅλα τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν αὐτήν, εἶναι μεγαλυτέρα ἡ ποινὴ καὶ βαρυτέρα ἡ τιμωρία. Δὲν ἤκουσες ποῖον νόμον ἔθεσεν ὁ Παῦλος ἢ μᾶλλον ὁ Χριστὸς ὁμιλήσας διὰ τοῦ στόματος ἐκείνου, ὅτι εἶναι διάφορος ἡ γυνὴ ἀπὸ τὴν παρθένον; D Καὶ ὅτι· «Ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι;» (Α´ Κορ. 7, 34). Σεῖς ὅμως δὲν ἐπιτρέπετε μὲ τὸ νὰ ὑπακούετε εἰς ὅλας τὰς ἐπιθυμίας των προθυμότερον ἀπὸ ὅ,τι ἀργυρώνητα ἀνδράποδα. Ναί, λέγει. Καὶ ἂν παλαίῃ πρὸς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν; Διὰ μὲν τὰς εὐπόρους καλῶς ἐλέχθησαν ταῦτα ὑπὸ σοῦ. Ποῖον ὅμως ἔγκλημα συνιστᾷ τὸ νὰ θέλῃς νὰ ἀνορθώσῃς ἐκείνας, ποὺ εὑρίσκονται ἐν μέσῳ πτωχείας καὶ ἐγκαταλείψεως πολλῆς; Εἴθε νὰ μὴ τὰς ἐξωθούσατε καὶ νὰ μὴ τὰς ἐρρίπτετε εἰς τὰ βάραθρα τῆς ἀπωλείας καὶ τοῦτο θὰ ἦτο ἀρκετόν. Διότι ἐὰν πράττῃς αὐτὰ ὑπακούων εἰς ἐκεῖνον, ποὺ διέταζε νὰ προστατεύωμεν τοὺς πένητας, ἔχεις ἀπείρους ἀδελφούς. E Ἐκεῖ νὰ παρουσιάσῃς τὴν καλὴν αὐτὴν ἐργασίαν, ὅπου δὲν παραμονεύει τίποτε ἀπὸ ὅσα ἠμποροῦν νὰ σκανδαλίσουν. Ἐνῷ ἐδῶ ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι χειροτέρα ἀπὸ κάθε σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν. Ποία ὠφέλεια προκύπτει, ὅταν διατρέφῃς τὸ σῶμα ἀλλὰ καταβυθίζεις τὴν ψυχήν; Ὅταν προσφέρῃς ἔνδυμα, καθιστᾷς ὅμως τὴν ὑπόληψίν των αἰσχροτέραν ἀπὸ τὴν γυμνότητα; Ὅταν ἀποβῇς χρήσιμος εἰς τὰ σωματικά, διαφθείρεις ὅμως ὅλα τὰ πνευματικά; Ὅταν τῆς προσφέρῃς ἄνεσιν διὰ τὰ ἐπίγεια, τὴν ἀποκλείσῃς ὅμως ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Ἀλλὰ καὶ τί εἴδους ἐλεημοσύνη εἶναι αὐτή, ὅταν περιφρονῆται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ; Ὅταν ἀκούωνται κατηγορίαι καὶ ἐντροπὴ καὶ σκώμματα καὶ ὕβρεις 235 A καὶ διὰ τὴν ἰδίαν ποὺ δέχεται τὴν ἐλεημοσύνην καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους, ποὺ ἐξ αἰτίας της σκανδαλίζονται; Δὲν προέρχονται αὐτὰ ἀπὸ ἔλεος ἀλλὰ ἀπὸ ψυχὴν ἀπάνθρωπον καὶ σκληράν. Ἂν αὐτὰ προήρχοντο ἀπὸ ἔλεος καὶ φιλανθρωπίαν, ἔπρεπε νὰ ἐπιδεικνύωνται πρὸς τοὺς ἄνδρας.

7. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες, λέγει, ἔχουν ἀνάγκην περισσοτέρας προστασίας, ἐνῷ οἱ ἄνδρες ἔχουν ἐκ φύσεως πολλὰ ὅ-

πλα. Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν πολλοὶ ποὺ εἶναι ἀσθενέστεροι ἀπὸ γυναῖκας, καὶ διὰ παρατεταμένον γῆρας καὶ διὰ κάποιαν ἀδυναμίαν καὶ διὰ ἀναπηρίαν τοῦ σώματος καὶ διὰ βαρείας νόσους, καὶ δι' ἄλλας παρομοίας αἰτίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐνδιαφέρεσθε ἐξαιρετικὰ διὰ τὸ γένος τῶν γυναικῶν ὡς ἀσθενέστερον ποὺ εἶναι, B καὶ εἴσθε πρὸς ἐκείνας ἐξαιρετικὰ ἐλεήμονες καὶ συμπαθεῖς, μήτε ἐδῶ δὲν θὰ μᾶς λείψουν αἱ αἰτίαι αὐταί, ἀλλὰ θὰ σᾶς παρουσιάσωμεν σκέψεις, αἱ ὁποῖαι καὶ ἀπὸ κάθε κατηγορίαν εἶναι ἀπηλλαγμέναι καὶ περισσότερον μισθὸν θὰ σᾶς ἐξασφαλίσουν. Ὑπάρχουν γυναῖκες, ἄλλαι παράλυτοι ἀπὸ τὸ γῆρας, ἄλλαι μὲ ἠκρωτηριασμένας χεῖρας, ἄλλαι μὲ κατεστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἄλλαι μὲ πολλὰ καὶ διάφορα πάθη καὶ μὲ τὸ χειρότερον ἀπὸ αὐτά, ποὺ εἶναι ἡ πενία. Διότι καὶ ἡ πενία καὶ τὸ ὅτι δὲν ἔχουν τίποτε ἐντελῶς, προκαλεῖ εἰς αὐτὰς τὰ σωματικὰ νοσήματα. Καὶ ἡ ἰδία πάλιν πενία ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἀποβαίνει βαρυτέρα καὶ περισσότερον ἀφόρητος. Νὰ ἐξέλθῃς εἰς τὸ κυνήγιον τούτων καὶ αὐτὰς νὰ συγκεντρώσῃς. C Καὶ δὲν χρειάζεται μήτε κἂν νὰ κοπιάσῃς διὰ τὴν συγκέντρωσίν των. Ἔτσι πρόχειρον εἶναι τοῦτο δι' ὅλους ὅσοι θέλουν νὰ ἁπλώσουν τὴν χεῖρα. Ἂν ἔχῃς χρήματα, δαπάνησέ τα δι' αὐτάς. Ἂν εἶσαι ρωμαλέος, νὰ προσφέρῃς ἐδῶ τὴν σωματικὴν ἐργασίαν σου. Πολλὰ πράγματα θὰ συναντήσῃς καὶ ἐδῶ, τὰ ὁποῖα καὶ σωματικὴν δύναμιν χρειάζονται καὶ δαπάνην χρημάτων καὶ τρέξιμον πολύ. Ἔργον μέγα εἶναι νὰ προμηθεύσῃς εἰς αὐτὰς οἰκήματα, νὰ ἑτοιμάσῃς δι' αὐτὰς φάρμακα, νὰ ἀγοράσῃς δι' αὐτὰς κλίνην καὶ ἐνδύματα, τροφὰς καταλλήλους καὶ νὰ φροντίσῃς δι' ὅλα τὰ ἄλλα, ἀκόμη καὶ δέκα νὰ εἶναι ὅσαι ὑποφέρουν ἀπὸ αὐτά. Τώρα ὅμως ἡ πόλις μας ἔχει γεμίσει ἀπὸ αὐτὰς καὶ θὰ εὕρῃς χιλίας καὶ δύο χιλιάδας. D Αὐταὶ ἔχουν ἀνάγκην προστασίας, αὐταὶ εἶναι ἔρημοι, αὐταὶ κοίτονται χάμω. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἐλεημοσύνη, αὐτὴ εἶναι φιλανθρωπία, τοῦτο ἀποβαίνει εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ οἰκοδομεῖ τὴν ὠφέλειαν ὅσων παρακολουθοῦν, ὅσων πάσχουν καὶ ὅσων τὴν προκαλοῦν. Διότι δικαιοτέρα θὰ ἦτο ἡ βοήθεια πρὸς τὰς ἀσθενεστέρας παρὰ τὰς ἀκμαίας, πρὸς τὰς ἡλικιωμένας παρὰ τὰς νεαράς, πρὸς ὅσας δὲν διαθέτουν μήτε τὴν ἀναγκαιοῦσαν τροφὴν παρὰ πρὸς ἐκείνας ποὺ ἔχουν ὅσον τὰς χρειάζεται, πρὸς ὅσας οἱ πολλοὶ σιχαίνονται παρὰ πρὸς τὰς ἀγαπητὰς ὑπὸ πολλῶν, πρὸς ἐκείνας ποὺ ἠμποροῦν καὶ τὴν προκληθεῖσαν ἐντροπὴν νὰ ἀποκαθάρουν καὶ ἔπαινον νὰ προκαλέσουν παρὰ πρὸς ἐκείνας ποὺ ἐρωτοτροποῦν μὲ τὴν ἐντροπήν. E Ἀπόδειξε λοιπὸν ὅτι πράττεις ταῦτα διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ φρόντιζε δι' αὐτάς. Ἂν ὅμως αὐτὰς δὲν ἐπιθυμῇς μήτε εἰς τὸν ὕ-

πναν σου ν' ἀντικρύσης, τριγυρίζης δὲ ἀναζητῶν ὡραίας νέας καὶ ἐνῷ εἰς τὸ ἀνελεύθερον αὐτὸ κυνήγιον κινεῖσαι ἀπὸ μίαν αἰτίαν ἀπαράδεκτον, προβάλλεις ἄλλην, ποὺ νομίζεις ὅτι εἶναι εὐπρόσωπος, τὴν αἰτίαν τῆς προστασίας, ἀκόμη καὶ ἂν παραπλανήσης τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἐξαπατήσης ὅμως τὸ ἀδέκαστον δικαστήριον προβάλλων ἄλλην αἰτίαν, ἐνῷ δι' ἄλλην ἐνεργεῖς. Διατείνεσθε ὅτι διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πράττετε τὰ πάντα, ἐνῷ πράττετε ἔργα τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ. Τὸ νὰ συντελῇ κάποιος εἰς τὸ νὰ βλασφημῆται τὸ ὄνομά του καὶ νὰ συκοφαντῆται εἶναι ἴδιον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ. 239 A Ἐγὼ ὅμως κάμνω καὶ ἄλλην ὑποχώρησιν. Ἂς δεχθοῦμεν ὅτι ἀληθεύει αὐτὸς ποὺ λέγει ταῦτα, καὶ ὅτι εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἐπιθυμίαν καὶ ὅτι δὲν ἀναλαμβάνει τὴν προστασίαν αὐτὴν διὰ κανένα ἄλλον λόγον παρὰ μόνον ἀπὸ εὐλάβειαν. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν ὅμως αὐτὴν δὲν θὰ τὸν εὕρωμεν ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τιμωρίαν. Ἐὰν δὲν εἶχεν ἄλλας εὐκαιρίας, εἰς τὰς ὁποίας καὶ τὴν εὐλάβειαν ἔπρεπε νὰ παρουσιάζῃ καὶ νὰ τὸ πράξῃ χωρὶς ἀνάμειξιν σκανδαλιζομένων ψυχῶν, κατ' ἀκρίβειαν καὶ ἔτσι δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ἐπιχειρήσῃ αὐτό, ὅπου ἡ ζημία ἦτο μεγαλυτέρα τοῦ κέρδους. Διότι βεβαίως ποῦ εὑρίσκεται ἡ ἰσότης, εἰπέ μου, νὰ προστατεύῃς μίαν ἢ δύο παρθένους χάριν σωματικῶν πραγμάτων καὶ νὰ σκανδαλίζῃς ψυχικῶς ἄπειρα πλήθη; B Ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἡ κατηγορία τόσον βαρεία. Ὅταν ὅμως συναντήσῃς ἀμετρήτους ὁδοὺς καὶ ἀπὸ κατηγορίαν ἀπηλλαγμένας καὶ ἀπὸ σκάνδαλον ἐλευθέρας καὶ ποὺ εἶναι περισσότερον εὐδιάβατοι, διὰ ποῖον λόγον δημιουργεῖς ζητήματα διὰ τὸν ἑαυτόν σου ἀδίκως καὶ ματαίως, ὑπονομεύεις τὸ κέρδος καὶ κτίζεις ἐπικινδύνως καὶ αἰσχρῶς ἐνῷ ἠμπορεῖς νὰ τὸ κάμῃς μὲ ἀσφάλειαν καὶ λαμπρότητα πολλήν; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὁ βίος τοῦ χριστιανοῦ πρέπει νὰ λάμπῃ πανταχοῦ καὶ ὅτι, ὅταν ἀμαυρώσῃ κάποιος τὴν ἀτομικήν του αἴγλην, θὰ εἶναι εἰς τὸ ἑξῆς ἄχρηστος εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποκομίσῃ μέγα κέρδος, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι μεγάλα τὰ κατορθώματά του; Διότι λέγει· «Ἂν τὸ ἅλας μωρανθῇ ἐν τίνι ἁλισθήσεται λοιπόν;» (Ματθ. 5, 13). C Θέλει δηλαδὴ ὁ Θεὸς νὰ εἴμεθα ἅλας καὶ φῶς καὶ ζύμη, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ μετέχουν καὶ ἄλλοι εἰς τὴν ὠφέλειαν, ποὺ προκαλοῦμεν. Διότι ἐὰν ἄνθρωποι μὲ ἀνεπίληπτον ζωὴν μόλις εἶναι εἰς θέσιν νὰ προκαλέσουν τὴν ἐπιστροφὴν ἐκείνων ποὺ παρεξέκλιναν, ἂν ἡμεῖς τοὺς δώσωμεν καὶ κάποιαν ἀφορμήν, πῶς δὲν θὰ γίνωμεν καθολικῶς ὑπεύθυνοι τῆς καταστροφῆς ἐκείνων; Διότι ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῇ ποτὲ κανείς, ὅταν ἔχῃ ζωὴν ἀνήθικον, ὁμοίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν, ὅταν περιβάλῃ

τὸν ἑαυτόν του μὲ κακὴν φήμην. Ἀλλ' ἐὰν πρέπει νὰ προσθέσω καὶ κάτι τολμηρόν, ἀκόμη καὶ ἂν διαπράξῃ κανεὶς μεγάλα ἁμαρτήματα, πράξῃ ὅμως αὐτὰ χωρὶς νὰ γίνῃ γνωστὸν καὶ δὲν σκανδαλίσῃ κανένα, θὰ λάβῃ μικροτέραν τιμωρίαν ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ ἔπραξε κατώτερα ἁμαρτήματα, τὰ ἔπραξεν ὅμως ἐνώπιον ὅλων καὶ ἐσκανδάλισε πολλούς.

8. D Καὶ διὰ νὰ μὴ θαυμάσῃς δι' αὐτὸ ποὺ εἶπα καὶ διὰ νὰ μὴ καταλογίσῃς εἰς τὸν λόγον μου ὑπερβολήν, θὰ σοῦ φέρωμεν τὴν ἀπόφασιν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ ἀναγνώσωμεν νόμον, ποὺ ἦλθεν ἀπὸ ἐκεῖ. Ἀναφέρω τὸν μακάριον Μωϋσῆ, ἀνώτερον εἰς τὴν πραότητα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους, τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Θεοῦ καὶ μεγαλύτερον ἀπὸ τοὺς προφήτας — διότι εἰς μὲν τοὺς ἄλλους ὡμίλησεν μὲ αἰνίγματα, ἐνῷ εἰς αὐτὸν ὡς φίλος πρὸς φίλον. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ξεχωριστὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἐταλαιπωρήθη ἐπὶ τόσα ἔτη εἰς τὴν ἔρημον, ποὺ διέπραξε συχνὰ τοὺς μεγίστους κινδύνους καὶ πλησίον τῶν Αἰγυπτίων πρὸς χάριν τῶν Ἰουδαίων καὶ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων χάριν τῶν ἰδίων πάλιν τῶν ἀχαρίστων ἐκείνων, E τίποτε ἄλλο δὲν τὸν ἠμπόδισε ἔπειτα ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐκείνας ταλαιπωρίας καὶ τὰ τόσα κατορθώματα νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑπόσχεσιν παρὰ μόνον τὸ ὅτι ἐσκανδάλισε τοὺς συντρόφους του εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ νεροῦ.[4] Καὶ τοῦτο ὑπαινισσόμενος ὁ Θεὸς ἔλεγεν· «Ὅτι οὐκ ἐπιστεύσατέ μοι ἁγιάσαι με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν, ἣν δέδωκα αὐτοῖς» (Ἀριθ. 20, 12). Ἐνῷ καὶ πρὸ τοῦ περιστατικοῦ τούτου εἶχε παρακούσει εἰς μερικὰς ἄλλας περιπτώσεις, διότι ἔφερεν ἀντίρρησιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ μίαν καὶ δύο φοράς· ὅταν ἐστέλλετο λ.χ. εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅταν ἐδυσπίστησεν εἰς τὴν ἔρημον λέγων· «Ἑξακόσιαι χιλιάδες εἰσὶ πεζῶν καὶ σὺ εἶπας, 240 A Κρέα δώσω αὐτοῖς καὶ φάγονται μῆνα ἡμερῶν. Μὴ πρόβατα καὶ βόες σφαγήσονται, ἢ πᾶν τὸ ὄψον τῆς θαλάσσης συναχθήσεται καὶ ἀρκέσῃ αὐτοῖς;» (Ἀριθ. 11, 21-22). Καὶ ἔπειτα πάλιν ἀπηύδησε καὶ κατέθεσε τὴν προστασίαν τοῦ λαοῦ. Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἴσχυε νὰ τὸν ἀποστερήσῃ ἀπὸ τὰ ἔπαθλα, ποὺ τὸν ἐπερίμεναν παρὰ μόνον τὸ περιστατικὸν μὲ τὸ ὕδωρ. Τοῦτο καθ' ἑαυτὸ ἦτο κατώτερον τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ ὅμως

4. Εἰς τὴν ἔρημον Σὶν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπειληθέντες ἀπὸ δίψαν καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ζῶα των, ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ Μωϋσέως, ὁ ὁποῖος μαζὶ μὲ τὸν Ἀαρὼν ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ δύο ἀδελφοὶ δὲν ἐπίστευσαν ἀκραδάντως εἰς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Θεοῦ νὰ κτυπήσῃ ὁ Μωυσῆς διὰ τῆς ῥάβδου του ἐπὶ βράχου, διὰ νὰ ἀναβλύσῃ ὕδωρ, ἐτιμωρήθησαν στερηθέντες τῆς χαρᾶς νὰ φθάσουν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Τὸ ὕδωρ βεβαίως ἔρρευσεν ἄφθονον ἐκ τοῦ βράχου. (Ἀριθμοὶ 20, 12).

συνέβη νὰ προκαλέσῃ βλάβην εἰς αὐτούς, ἐθεωρήθη πολὺ ἀνώτερον. Διότι τὰ πρῶτα συνέβησαν ἰδιωτικῶς καὶ κρυφίως, ἐνῷ τὸ ἁμάρτημα τοῦτο διεπράχθη φανερῶς ἐνώπιον ὅλου τοῦ λαοῦ. B Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς τοῦτο ἠθέλησε νὰ ὑπαινιχθῇ, ὅταν εἶπε· «Ὅτι οὐκ ἡγιάσατέ με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ». Ἤθελε νὰ παρουσιάσῃ εἰς αὐτὸν τὴν φύσιν τοῦ ἁμαρτήματος καὶ νὰ ὑποδηλώσῃ διατί ἔγινεν ἀσυγχώρητος. Ἐὰν δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔκαμε νὰ προσκρούσῃ ἕνας τόσον μέγας ἀνήρ, πῶς τοῦτο δὲν θὰ καταβυθίσῃ καὶ δὲν θὰ καταστρέψῃ ἡμᾶς τοὺς σκώληκας καὶ τοὺς μηδαμινούς; Τίποτε δὲν παροξύνει τόσον τὸν Θεόν, ὅσον ὅταν βλασφημῆται τὸ ὄνομά του. Καὶ οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ κατηγορῇ τοὺς Ἰουδαίους διὰ τοῦτο πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. «Ὅτι τὸ ὄνομά μου βεβηλοῦται» (Ἠσ. 48, 11). Ἄλλην φοράν· «Ὑμεῖς βεβηλοῦτε αὐτὸ» (Μαλ. 1, 12). Καὶ «δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι» (Ἠσ. 52, 5). C Τόσον πολὺ δὲ ἐπρονόησεν διὰ νὰ μὴ συμβῇ τοῦτο, ὥστε πολλάκις νὰ σώσῃ καὶ ἀναξίους, διὰ νὰ ἀποφευχθῇ. «Ἐποίησα γάρ, λέγει, ἵνα μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῇ». Καὶ «Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, οἶκος τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῇ», λέγει (Ἰεζεκ. 20, 9· 36, 22). Καὶ ὁ Παῦλος ηὐχήθη νὰ καταστῇ ἀνάθεμα χάριν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μωυσῆς παρεκάλεσε νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὴν βίβλον χάριν τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Σεῖς ὅμως ὄχι μόνον δὲν προτιμᾶτε νὰ ὑποστῆτε κάτι, διὰ νὰ ἀποφύγετε τὴν βλασφημίαν αὐτήν, ἀλλὰ τὰ πάντα πράττετε, μὲ τὰ ὁποῖα τὴν πληθύνετε καὶ τὴν δυναμώνετε καθημερινῶς. D Ποῖος λοιπὸν θὰ σᾶς ἀπαλλάξῃ τῆς κατηγορίας καὶ θὰ σᾶς συγχωρήσῃ; Δὲν ὑπάρχει κανείς. Λαμβάνουν δὲ καὶ ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι τόσον μεγάλην πρόνοιαν διὰ νὰ μὴ βλασφημῆται τὸ ὄνομά του, ὄχι διότι ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην νὰ δοξάζεται ἀπὸ ἡμᾶς — δὲν χρειάζεται τίποτε καὶ εἶναι τέλειος — ἀλλὰ διότι προξενεῖται ἀπὸ τὸ πρᾶγμα τοῦτο μεγάλη βλάβη εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ὅταν συκοφαντηθῇ ἐνώπιόν των τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δόξα του, τίποτε πλέον δὲν τοὺς ὠφελεῖ. Καὶ ἐὰν ὁ Θεὸς συκοφαντούμενος δὲν ὠφελῇ εἰς τίποτε, πολὺ περισσότερον δὲν ὠφελοῦμεν ἡμεῖς, ὅταν συκοφαντηθοῦμεν.

9. Ἂς κάμνωμεν λοιπὸν τὰ πάντα διὰ νὰ μὴ δοθῇ καμμία ἀφορμὴ σκανδάλου. Καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς κατηγοροῦν ἀδίκως, ἂς προσπαθοῦμεν E νὰ τοὺς πείσωμεν καὶ ἂς διαλύωμεν τὴν κατηγορίαν καὶ ἂς μιμούμεθα τοὺς ἁγίους, οἱ ὁποῖοι τόσον πολὺ ἐφρόντιζον διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε δι' αὐτὴν νὰ περιφρονοῦν ἀκόμη καὶ τὴν ἰδικήν των. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπορρίψωμεν τὰ πάντα διὰ μιᾶς καὶ τὰ ποδοπατήσωμεν, ἂς μὴ

νομίσωμεν ὅτι εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν ἀπολογίαν μας, ἐὰν προβάλωμεν τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἐπρομηθεύσαμεν ἔνδυμα εἰς τὴν παρθένον καὶ ὑποδήματα καὶ ὅτι ἔχομεν ρυθμίσει καλῶς τὰ ἄλλα, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σωματικὴν ἄνεσιν. Καὶ ποῖος, ἐρωτᾷ, θὰ τακτοποιήσῃ τὸ σπίτι μας; Ποῖος θὰ ἐπιβλέψῃ τὴν περιουσίαν καὶ ποῖος θὰ τὴν προστατεύσῃ, ἀφοῦ ἡμεῖς ἀπασχολούμεθα ἔξω καὶ μέσα δὲν ὑπάρχει γυναῖκα; Διότι προβάλλουν καὶ ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰ πρῶτα καὶ αἰσχρότερα. Διὰ τίποτε ὅμως ἐκ τούτων δὲν τοὺς μέλει οὔτε ἐντρέπονται, 241 A λέγοντες ὅπως οἱ μεθυσμένοι ὅ,τι ἔλθῃ εἰς τὰ χείλη των. Διὰ τοῦτο ἂς μὴ κουρασθοῦμεν καὶ ἡμεῖς, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι τὰ λεγόμενα τοιαῦτα, ὥστε μήτε κάποιας ἀπαντήσεως νὰ εἶναι ἄξια. Ἂς μὴ ἀποκάμωμεν καὶ νὰ ἀποκρινώμεθα καὶ μὲ πραότητα νὰ συνομιλοῦμεν μαζί τους, ἕως ὅτου τοὺς ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὴν μέθην αὐτήν, ὅσον ἐξαρτᾶται βεβαίως ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι ἐγὼ ἐντρέπομαι καὶ κοκκινίζω προσπαθῶν νὰ ἀνατρέψω αὐτά, ποὺ ἐκεῖνοι δὲν κοκκινίζουν νὰ ἀντιπροβάλλουν. Πρέπει ὅμως νὰ ὑποφέρωμεν τὴν ἐντροπὴν διὰ τὴν ὠφέλειαν ἐκείνων, ποὺ δὲν ἐντρέπονται. Διότι εἶναι ἄτοπον, ἀφοῦ τοὺς κατηγοροῦμεν διὰ περιφρόνησιν τῶν σκανδαλιζομένων ἀδελφῶν, οἱ ἴδιοι ἀπὸ ἐντροπὴν νὰ παραμελοῦμεν τὴν σωτηρίαν τούτων. Πῶς ἀντιλαμβάνονται τὰ οἰκιακά, εἰπέ μου, B ποὺ διὰ τὴν διαχείρισίν των εἶναι ἀπαραίτητος ἡ προστασία τῆς παρθένου; Ἔχεις μήπως πλῆθος ὑπηρετριῶν βαρβάρων, ποὺ ἔχουν προσφάτως ἀγορασθῆ καὶ πρέπει νὰ ἐκπαιδευθοῦν διὰ τὴν ἐριουργίαν καὶ δι' ἄλλας ὑπηρεσίας; Μήπως ἔχεις θησαυροφυλάκια μὲ πολλὰ χρήματα καὶ ἐρμάρια μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα καὶ πρέπει νὰ παραμένῃ εἰς τὸ σπίτι φύλαξ διὰ παντὸς καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς παρθένου νὰ ἀποτελοῦν ἐμπόδιον εἰς τὴν κακουργίαν τῶν ὑπηρετῶν; Ἢ μήπως παραθέτεις συνεχῶς τραπέζια καὶ διασκεδάσεις καὶ πρέπει νὰ διακοσμῆται τὸ σπίτι καὶ οἱ μάγειροι καὶ οἱ τραπεζοποιοὶ ν' ἀπασχολοῦν τὴν φροντίδα τῆς παρθένου; Μήπως γίνονται πολυειδῆ ἔξοδα καὶ συνεχῆ καὶ πρέπει κάποιος νὰ ἐπιστατῇ ἀδιακόπως, C ὥστε νὰ φυλάσσωνται τὰ διάφορα εἴδη μὲ ἐπιμέλειαν καὶ νὰ μὴ χάνωνται ἄνευ λόγου ἐκ τῆς οἰκίας; Τίποτε ἀπὸ αὐτά, λέγει. Ἁπλῶς διὰ νὰ φροντίζῃ τὸ κιβώτιον καὶ τὸ ἔνδυμα καὶ τὰ λοιπὰ πτωχικὰ σκεύη, νὰ ἑτοιμάζῃ τὴν τράπεζαν, νὰ στρώνῃ τὴν κλίνην, νὰ ἀνάπτῃ τὴν φωτιάν, νὰ πλύνῃ τὰ πόδια, νὰ παρέχῃ ὅλην τὴν ἄλλην ἀνάπαυσιν. Ὥστε διὰ τὴν μικρὰν καὶ ψυχρὰν αὐτὴν ἀνάπαυσιν θὰ ἀνεχθοῦμεν τόσην κατηγορίαν καὶ θὰ δεχθοῦμεν τόσους ὀνειδισμούς; Πόσον καλύτερα καὶ εὐκολώτερα θὰ προσφέρῃ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν ἕνας ἀδελφός! Διότι ἐκ φύ-

σεως ὁ ἄνδρας εἶναι ἰσχυρότερος τῆς γυναικός, περισσότερον εὐμεταχείριστος καὶ ὄχι τόσον δαπανηρός. Ἡ γυναῖκα δηλαδή, ἐπειδὴ εἶναι τρυφερωτέρα, ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ κλίνην περισσότερον μαλακὴν καὶ ἀπὸ λεπτότερον ἔνδυμα καὶ ἴσως καὶ ἀπὸ κόρην, ποὺ θὰ τὴν ὑπηρετήση· D εἰς ἀντάλλαγμα δὲν μᾶς προσφέρει τόσην ἐξυπηρέτησιν, ὅσην χρειάζεται αὐτὴ ἀπὸ ἡμᾶς. Ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἔχει ἀπαλλαγῆ καὶ ἐὰν χρειασθῆ καὶ κάτι, θὰ χρειασθῆ τὰ ἴδια μὲ ἡμᾶς. Καὶ δὲν ἀποτελεῖ τοῦτο μικρὰν εὐκολίαν, νὰ μὴ ἔχουν ἀνάγκην οἱ συνοικοῦντες ἀπὸ διάφορα ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἴδια πράγματα. Τοῦτο βεβαίως δὲν συμβαίνει μὲ τὴν παρθένον. Πρῶτον μὲν ἂν πρέπει νὰ λουσθῆ ἢ ἂν ἔχη κάποιαν σωματικὴν ἀσθένειαν, οὔτε ὁ ἀδελφὸς θὰ τὴν ὑπηρετήση εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἕτοιμος εἰς ἀναξιοπρέπειαν, οὔτε ἡ ἰδία θὰ ἠμπορέση ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν ἀνάγκην της. Ἂν ὅμως οἱ σύνοικοι εἶναι ἀδελφοί, θὰ ἀνταποδώση ὁ εἷς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν εἰς τὸν ἄλλον. E Καὶ πάλιν ὅταν πρέπει νὰ κοιμηθοῦν καὶ μένη παρθένος εἰς τὸ σπίτι, καὶ δύο κλίναι πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ στρώματα καὶ σκεπάσματα διπλᾶ ἀκόμη καὶ κατοικία, ἂν εἶναι συνετοί. Ἐνῷ ὅταν εἶναι ἀδελφοί, τὰ ἀπαιτούμενα περιορίζονται πάλιν, ἐπειδὴ ὑπάρχει μεγαλυτέρα οἰκειότης. Μία κατοικία, ἕνα προσκέφαλον, μία κλίνη, τὰ ἴδια σκεπάσματα θὰ ἐπαρκέσουν καὶ διὰ τοὺς δύο. Καὶ γενικῶς ἂν ἀναφέρη κανεὶς ὅλην τὴν ὑπηρεσίαν, ἐδῶ θὰ συναντήση πολλὴν εὐκολίαν, ἐνῷ ἐκεῖ τὴν δυσκολίαν.
242 A Καὶ παραλείπω τὴν ἀκοσμίαν τῆς κατοικίας. Πόσον ἀπρεπὲς εἶναι νὰ ἀνέλθη κανεὶς εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ μοναχοῦ καὶ νὰ ἀντικρύση κρεμασμένα γυναικεῖα ὑποδήματα, ζώνας, κεφαλοδέσμους, τοὺς καλαθίσκους, τὴν ρόκαν, τὴν κερκίδα, τὰ ξυλόκτενα, τὸν ἀργαλειόν, καὶ τὰ ἄλλα, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθοῦν ὅλα ἕνα πρὸς ἕνα. Ἂν τώρα τὰ ἐξετάζης αὐτὰ ἐν σχέσει μὲ εὔπορον παρθένον, τὸ πρᾶγμα εἶναι περισσότερον γελοῖον. Πρῶτον μέσα εἰς κοπάδι τόσων θεραπαινίδων μόνος αὐτὸς περιστρέφεται εἰς τὸ μέσον, ὅπως μέσα εἰς τὴν ὀρχήστραν εἰς τὸν χορὸν τῶν γυναικῶν ὁ χορευτὴς ποὺ κρατεῖ τὸν ρυθμόν. Ὑπάρχει αἰσχρότερον καὶ ἐξευτελιστικώτερον ἀπὸ τοῦτο; Ἔπειτα ξεσπᾷ ὅλην τὴν ἡμέραν κατὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἀγανακτῶν διὰ ζητήματα, ποὺ ἁρμόζουν εἰς γυναῖκας. B Διότι ἢ εἶναι ἀνάγκη νὰ σιωπᾷ καὶ παραμελῶν τὰ πάντα νὰ δέχεται τὰς ἐπιπλήξεις της ἢ νὰ ὁμιλῆ καὶ νὰ ἐπιπλήττη ἀναξιοπρεπῶς. Καὶ πρόσεξε τί συμβαίνει· Αὐτὸς ποὺ διετάχθη μήτε κἂν νὰ πλησιάζη τὰ βιοτικά, ὄχι ἁπλῶς εἰς βιοτικὰ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πλέον γυναικεῖα ἔργα εἰσέρχεται. Διότι καὶ σκεύη γυναικεῖα δὲν θὰ ἀποφύγουν νὰ

παραγγείλουν ἀλλὰ θὰ σταθοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀργυροκόπον ἐρωτῶντες συνεχῶς ἂν ἔχη κατασκευασθῆ ὁ καθρέπτης τῆς κυρίας, ἂν ἐτελείωσαν τὸν κάδον, ἂν ἔστειλαν τὸ μυροδοχεῖον. Διότι τὰ πράγματα ἔχουν φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον διαφθορᾶς, ὥστε πολλαὶ ἀπὸ τὰς παρθένους νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ σκεύη αὐτὰ ὡς τὰ πλέον ἀπαραίτητα εἰς τὴν ζωήν. C Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν ἔτρεξεν εἰς τὸν μυροπώλην, διὰ νὰ ἐρωτήση διὰ τὰ ἀρώματα τῆς κυρίας. Πολλάκις χάριν μεγαλυτέρας προθυμίας δὲν θὰ παραλείψη καὶ νὰ ὑβρίση τὸν πτωχόν. Διότι αἱ νέαι χρησιμοποιοῦν καὶ ἀρώματα ποικίλα καὶ πανάκριβα. Καὶ ἀπὸ τὸν μυροπώλην εἰς ἐκεῖνον, ποὺ πωλεῖ τὰ σινδόνια καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον πάλιν εἰς τὸν σκηνοποιόν. Διότι δὲν ἐντρέπονται νὰ τοὺς δίδουν διαταγὰς δι' αὐτὰ τὰ μικροπράγματα, ἐπειδὴ τοὺς βλέπουν ἐξαιρετικὰ προθύμους καὶ ὅτι εὐχαριστοῦν αὐτὰς ποὺ τοὺς διατάσσουν D καὶ ὄχι ἐκείνους ποὺ τοὺς ὑπηρετοῦν. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν, ὅταν χρειασθῆ νὰ ἐπισκευασθῆ κάτι ἀπὸ τὴν μεταφερομένην αὐτὴν σκηνήν, μέχρις ἀργὰ τὸ ἑσπέρας παραμένουν νηστικοί, προσηλωμένοι εἰς τὰ ἐργαστήρια. Καὶ τοῦτο ἐπὶ τέλους δὲν εἶναι καὶ τόσον ἀξιοθαύμαστον ἀλλὰ ὅτι γίνονται βαρεῖς ἐναντίον τῶν δυστυχῶν ὑπηρετῶν, ἐκτοξεύουν ἐναντίον των πολλὰς ὕβρεις, ἀγανακτοῦν καὶ κραυγάζουν. Στοχάσου τώρα, πόσαι κατηγορίαι προέρχονται ἀπὸ αὐτά. Διότι ἕνας ὑπηρέτης, ποὺ ἔχει ὑβρισθῆ καὶ μάλιστα δι' ἀσήμαντα πράγματα, ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖ μὲ κανέναν τρόπον νὰ ἀποκρούση τὸν ὑβριστήν του, τὸ κάμνει μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν κρυφίαν κατηγορίαν. Καὶ δὲν φείδεται τίποτε ἀπὸ ὅσα ἠμποροῦν νὰ κορέσουν τὸν θυμόν του, ἀλλὰ τόσον ὑπερβολικὰ χρησιμοποιεῖ τὸ μέσον τοῦτο τῆς ἀμύνης, ὅσον εἶναι φυσικόν, ἀφοῦ εἶναι ὑπηρέτης καὶ ἔχει τόσον ἐξυβρισθῆ E καὶ τοῦ μένει αὐτὸς μόνον ὁ τρόπος παρηγορίας διὰ τὰς δυστυχίας του κατὰ τοῦ ὑβριστοῦ του. Ὅποιος πάλι συζῆ μὲ πτωχήν, δὲν θὰ συνομιλήση βεβαίως μὲ ἀργυροκόπους —διότι δὲν ἐπιτρέπει ἡ πενία— οὔτε θὰ καθίση ἐπὶ ὥρας εἰς τοῦ μυροπώλου, θὰ ἐνοχλήση ὅμως συχνὰ τοὺς ἐπιδιορθωτάς, τοὺς ὑφαντάς, τοὺς ποικιλτάς, τοὺς βαφεῖς. Καὶ τί χρειάζεται νὰ ἐκθέσωμεν ὅλον τὸ κατάντημά των, ὅταν λόγου χάριν εἰσέρχωνται εἰς τὰς οἰκίας πωλοῦντες νήματα καὶ μετάξια, ἢ ὅταν περιέρχωνται τὴν ἀγορὰν καὶ ἀναζητοῦν τὰ ἴδια πάλιν; Αὐτὰ συμβαίνουν εἰς τὰς οἰκίας. Εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπομένουν πολὺ γελοιωδέστερα ἀπὸ αὐτά.

10. Τὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐντροπὴν οὔτε νὰ τὴν ἀναφέρωμεν δὲν εἶναι δυνατόν. 243 A Ἐπρεπε νὰ ἔπρεπε δηλαδὴ κανεὶς τόπος νὰ μὴ ἀγνοῆ τὸν ἐξευτελισμόν των, καὶ τὴν ἀνελεύθερον αὐτὴν δουλείαν, ἔτσι καὶ ἐντὸς τοῦ ἁγίου τούτου

καὶ κατ' ἐξοχὴν φρικτοῦ χώρου ἀνακηρύττουν ὅλην τὴν ἀμετρίαν των. Τὸ θλιβερώτερον εἶναι ὅτι ὑπερηφανεύονται δι' ὅσα ἔπρεπε νὰ ἐντρέπωνται. Τὰς ὑποδέχονται εἰς τὴν ἐξώθυραν ἐνῷ ἐπιστρέφουν ἀπ' ἔξω καὶ ἀναλαμβάνοντες ἔργον εὐνούχων ἀνοίγουν εἰς αὐτὰς δρόμον καὶ ἐπειδὴ προηγοῦνται τὸ θεωροῦν σπουδαῖον, ἐνῷ ὅλοι τοὺς παρακολουθοῦν. Καὶ δὲν θέλουν νὰ ἐξαφανισθοῦν ἀλλὰ δοκιμάζουν ἐπὶ πλέον καὶ ἱκανοποίησιν. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελέσεως τῶν φρικτῶν μυστηρίων προσφέρουν εἰς αὐτὰς πολλὰς ὑπηρεσίας, διὰ νὰ γίνουν ἀρεστοὶ καὶ δίδουν ἀφορμὰς εἰς πολλοὺς ἀπὸ ὅσους παρακολουθοῦν. B Καὶ ἐκεῖναι αἱ ἄθλιαι καὶ ταλαίπωροι, ἐνῷ πρέπει νὰ τοὺς ἐμποδίζουν ἀπὸ τὴν φιλοφρόνησιν αὐτήν, καμαρώνουν καὶ ἀποκτοῦν μεγάλην ἰδέαν. Καὶ ὅμως, ποῖος δι' αὐτὰς ἢ δι' ἐκείνους, ἂν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς δώσῃ μίαν κατάραν, θὰ εὕρισκε χειροτέραν ἀπὸ αὐτήν, νὰ ἔχουν δηλαδὴ ἀπείρους μάρτυρας τῆς ἁμαρτίας των καὶ νὰ ἀσχημονοῦν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὅλων; Τί χρειάζεται νὰ ἀναφέρω πόσα πράγματα ἀνατρέπονται μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐξ αἰτίας τῶν φιλοφρονήσεων αὐτῶν καὶ πόσα παραμελοῦνται καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴ ἐξοργισθοῦν αὐταί; Τί λέγω νὰ μὴ ἐξοργισθοῦν; Μόνον νὰ παρατηρήσουν ὅτι ἔγινε σκυθρωπὴ ἢ ὅτι δυσηρεστήθη, προτιμοῦν τὰ πάντα νὰ ὑπομείνουν παρὰ νὰ ἀδιαφορήσουν δι' ὅ,τι συνέβη εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ ὡς πότε θὰ ἀσχημονοῦμεν καὶ ἡμεῖς ἐκθέτοντες λεπτομερῶς ὅλα ὅσα πράττουν; C Δὲν εἶναι τοῦτο προτιμητέον μας, διότι θὰ εἴχομεν ἀνάγκην πολλῶν καὶ μακρῶν λόγων διὰ νὰ τὰ ἐκθέσωμεν ὅλα. Ἢ μᾶλλον καὶ ἂν ἀκόμη ἠθέλαμεν, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ ἀναφέρωμεν ὅλα ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πολλὰ ὀλίγα μόνον ἂν παρεθέταμεν, θὰ ἔφθανον διὰ νὰ ἀποτελεσθῇ ἡ ἀπεραντολογία. Δὲν ἐφθάσαμεν εἰς αὐτὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα αὐτὰ τὰ ἀνεφέραμεν, ὥστε νὰ κεντρίσωμεν ὀλίγον τοὺς φρονίμους ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς μας. Τώρα πρέπει νὰ παρακαλέσω καὶ νὰ ἱκετεύσω. Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν καὶ σᾶς ἐκλιπαρῶ καὶ ἐμπρὸς εἰς τὰ γόνατά σας κυλίομαι καὶ σᾶς ἀπευθύνω κάθε παράκλησιν· πεισθῆτε καὶ ἂς συνέλθωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν μέθην, ἂς γίνωμεν κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἂς κατανοήσωμεν τὴν τιμήν, D ποὺ μᾶς ἔκαμεν ὁ Θεὸς καὶ ἂς ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν τοῦ Παύλου. «Μὴ γίνεσθε δοῦλοι τῶν ἀνθρώπων» (Α' Κορ. 7, 23). Καὶ ἂς παύσωμεν νὰ γινώμεθα δοῦλοι τῶν γυναικῶν πρὸς κοινὴν καταστροφὴν ὅλων. Ὁ Χριστὸς θέλει νὰ εἴμεθα στρατιῶται γενναῖοι καὶ ἀθληταί. Δὲν μᾶς ἐξώπλισε μὲ τὰ πνευματικὰ ὅπλα διὰ τοῦτο, διὰ νὰ ἀναλάβωμεν τὴν φροντίδα νέων γυναικῶν μᾶς πεντάρας, διὰ νὰ τριγυρίζωμεν γύρω ἀπὸ μαλλιὰ καὶ

ἐργαλειοὺς καὶ τὰ παρόμοια, διὰ νὰ καθήμεθα δίπλα εἰς γυναῖκας, ποὺ γνέθουν καὶ ὑφαίνουν, διὰ νὰ περνοῦμεν τὰς ἡμέρας μας ἀποτυπώνοντες εἰς τὴν ψυχήν μας γυναικείους τρόπους καὶ λόγους. Μᾶς ἐξώπλισε, διὰ νὰ κτυποῦμεν τὰς ἀοράτους δυνάμεις, ποὺ μᾶς ἀντιμάχονται, E διὰ νὰ πληγώνωμεν τὸν στρατηγόν των διάβολον, διὰ νὰ ἀποδιώκωμεν τὰς ἀγρίας στρατιὰς τῶν δαιμόνων, διὰ νὰ κατεδαφίζωμεν τὰ ὀχυρώματά των, διὰ νὰ δέσωμεν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσωμεν τὰς ἀρχὰς τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ σκότους, διὰ νὰ φυγαδεύσωμεν τὰ πονηρὰ πνεύματα, διὰ νὰ εἴμεθα γεμᾶτοι φλόγα, διὰ νὰ εἴμεθα διὰ καθημερινοὺς θανάτους ἕτοιμοι καὶ ἀποφασισμένοι. Δι' αὐτὸ μᾶς ἐνέδυσε τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, διὰ τοῦτο μᾶς ἔζωσε μὲ τὴν ζώνην τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο μᾶς ἐφόρεσε τὴν περικεφαλαίαν τῆς σωτηρίας, 244 A διὰ τοῦτο ἐφόρεσεν εἰς τοὺς πόδας μας τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης καὶ ἔβαλεν εἰς τὸ χέρι μας τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, διὰ τοῦτο ἀπέθεσε φωτιὰν εἰς τὰς ψυχάς μας. Εἰπέ μου, ἐὰν ἀντίκρυζες κάποιον ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, ἀφοῦ ἐφόρεσε τὸ κράνος του, τὰς κνημῖδας, τὸν θώρακα, ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ ξίφος, τὸ δόρυ, τὴν ἀσπίδα, τὰ τόξα, τὰ βέλη, τὴν φαρέτραν, ἐνῷ ἡ σάλπιγξ ἀντηχεῖ ζωηρὰ καὶ καλεῖ τοὺς πάντας ἔξω, ἐνῷ οἱ πολέμιοι ἐπιτίθενται ὁρμητικοὶ καὶ εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἐκθεμελιώσουν τὴν πόλιν ἐκ βάθρων, ἂν ἀντίκρυζες τὸν στρατιώτην αὐτὸν νὰ μὴ σπεύδῃ ἔξω εἰς τὴν γραμμήν του, ἀλλὰ νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ μὲ ὅλον αὐτὸν τὸν ὁπλισμὸν νὰ κάθεται δίπλα εἰς τὴν γυναῖκα του, ἂν εἶχες τὴν ἐξουσίαν, δὲν θὰ τὸν διαπερνοῦσες μὲ τὸ ξίφος B χωρὶς οὔτε ἕνα λόγον νὰ τοῦ ἀπευθύνῃς; Καὶ ἂν ἐξεχείλισες σὺ ἀπὸ ὀργήν, ποία νομίζεις ὅτι θὰ εἶναι ἡ διάθεσις τοῦ Θεοῦ ἔναντι τούτων, ποὺ εἶναι πολὺ ἀνώτεροι; Τόσον αἰσχρότερα καὶ ἀτοπώτερα εἶναι αὐτὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅσον καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶναι βαρύτερος καὶ οἱ ἐχθροὶ ὁρμητικώτεροι καὶ τὰ ἔπαθλα, διὰ τὰ ὁποῖα διεξάγεται ὁ πόλεμος μεγαλύτερα καὶ ἔχουν τόσην διαφορὰν μεταξύ τους, ὅσην ἡ ἀλήθεια μὲ τὴν σκιάν. Ἂς μὴ ἐκθηλύνωμεν λοιπὸν τὴν δύναμίν μας, ἂς μὴ περικόπτωμεν τὰ νεῦρα μας μὲ τὰς συναναστροφὰς αὐτάς, διότι εἰσχωρεῖ εἰς τὰς ψυχάς μας ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀπερίγραπτος καὶ πολλὴ κακία. C Τί σημαίνει, ἐὰν δὲν τὸ ἀντιλαμβανώμεθα καθὼς εἴμεθα μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ πάθος; Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ χειρότερον ὅλων· οὔτε κἂν γνωρίζομεν πῶς χάνομεν τὰ νεῦρα μας καὶ πῶς γινόμεθα μαλακώτεροι καὶ ἀπὸ τὸ κηρί. Ὅπως κάποιος, ἀφοῦ συλλάβῃ ἕνα λέοντα ὑπερήφανον, μὲ βλέμμα ἀγριωπόν, τοῦ κουρέψῃ κα-

τόσιν τὴν χαίτην, τοῦ ἀποσπάσῃ τοὺς ὀδόντας καὶ τὰ νύχια, τὸν ἐξευτελίζει καὶ γελοιοποιεῖ καὶ κάμνει εὔκολον παιγνίδι τῶν παιδιῶν τὸν τρομερὸν καὶ φοβερόν, ποὺ μὲ τὸν βρυχηθμόν του μόνον κάμνει τὰ πάντα νὰ τρέμουν· ὁμοίως καὶ αὐταί, ὅσους συλλάβουν τοὺς κάμνουν εὔκολον λείαν διὰ τὸν διάβολον, πλέον εὐθραύστους, εὐερεθίστους, ἀναισχύντους, ἀνοήτους, ἀδιακρίτους, **D** ταπεινούς, κοπαπούς, σκληρούς, δουλοπρεπεῖς, ἀνελευθέρους, θρασεῖς, φλυάρους, καὶ γενικῶς ὅλας τὰς φαύλας γυναικείας συνηθείας τὰς φέρουν καὶ ἐναποθέτουν εἰς τὰς ψυχὰς τούτων.

11. Εἶναι βεβαίως ἀδύνατον, αὐτὸς ποὺ συγκατοικεῖ μὲ γυναῖκας μὲ τόσον πάθος καὶ ποὺ εὑρίσκεται διαρκῶς εἰς τὰς συναναστροφάς των, νὰ μὴ εἶναι ἀπατεών, ἀγοραῖος καὶ χυδαῖος. Ἂν λέγῃ κάτι, ἀναφέρεται πάντοτε εἰς τοὺς ἀργαλειοὺς καὶ τὰ μαλλιὰ καὶ θὰ ἔχῃ λάβει τὸ λεξιλόγιόν του τὸ χρῶμα του ἀπὸ γυναικείους λόγους. Ἂν κάμῃ κάτι, θὰ τὸ ἐκτελέσῃ μὲ πολλὴν δουλοπρέπειαν, ἀφοῦ ἐτοποθέτησε τὸν ἑαυτὸν πολὺ πέρα ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν, ποὺ ἁρμόζει εἰς τοὺς χριστιανούς, καὶ ἔγινε ἀκατάλληλος διὰ τὰ μεγάλα κατορθώματα. **E** Διότι ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι ἄχρηστος διὰ τὰ βιοτικὰ καὶ πολιτικὰ πράγματα, θὰ εἶναι πολὺ περισσότερον ἄχρηστος διὰ τὸ μεγαλεῖον τῶν πνευματικῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν τόσον γενναίους ἄνδρας, ὥστε ὅποιοι πρόκειται νὰ ἀφιερωθοῦν εἰς αὐτὰ νὰ μὴ ἠμποροῦν οὔτε νὰ τὰ ἐγγίσουν ἐκτὸς ἂν ἀπὸ ἀνθρώπους μεταβληθοῦν εἰς ἀγγέλους. Καὶ δὲν δέχονται οἱ ἴδιοι μόνον τόσην κακίαν ἀλλὰ γίνονται καὶ δι᾿ ἐκείνας ὑπεύθυνοι τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν. Ὅπως δηλαδὴ αὐτοί, ἐπειδὴ ἔχουν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς αὐτάς, παρεκκλίνουν ἀπὸ τὸν πρέποντα βίον, ὁμοίως καὶ ἐκεῖναι παρεκτρέπονται ἀπὸ τὴν ἁρμόζουσαν εἰς αὐτὰς συμπεριφορὰν χάριν ἐκείνων, προσφέρουσαι εἰς αὐτοὺς τὴν κακὴν καὶ καταστρεπτικὴν αὐτὴν ἀντιπροσφοράν. 245 **A** Διότι βεβαίως καλλωπίζονται περισσότερον ἐξεζητημένα καὶ φροντίζουν πολὺ δι᾿ ἐπιτηδευμένην ἀμφίεσιν καὶ βάδισμα καὶ φλυαροῦν ὅλην τὴν ἡμέραν διὰ πράγματα, ποὺ δὲν πρέπει. Ἐπειδὴ τοὺς βλέπουν νὰ διασκεδάζουν μὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς αὐτοὺς τρόπους καὶ λόγους, ἐπιχειροῦν τὰ πάντα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἠμπορέσουν νὰ τοὺς κρατοῦν αἰχμαλώτους. Ἀλλὰ ἂν θελήσωμεν νὰ ἀνανήψωμεν ὀλίγον καὶ νὰ γίνωμεν κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας, καὶ ἐκείνας θὰ κερδίσωμεν καὶ τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους. Καὶ ὅπως τώρα ἐγίναμεν ὑπεύθυνοι διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν πολλῶν, ἔτσι τότε θὰ λάβωμεν ἀμοιβὴν διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, ποὺ δοκι-

μάζομεν τώρα μὲ τόσην αἰσχρότητα, θὰ δοκιμάσωμεν τότε μὲ πολλὴν τιμήν. **B** Εἰπέ μου· διατί θέλεις νὰ ἀπολαμβάνῃς τιμὰς ἐκ μέρους γυναικῶν; Εἶναι τὰ μέγιστα ἀνάξιον διὰ πνευματικὸν ἄνδρα νὰ ἐπιθυμῇ τέτοιαν τιμήν. Ἐν τούτοις καὶ τοῦτο θὰ ἐπακολουθήσῃ τότε, ὁπότε δὲν θὰ τὸ ἐπιδιώκωμεν. Ἐκ φύσεως ὁ ἄνθρωπος περιφρονεῖ, ὅσους τὸν ὑπηρετοῦν, θαυμάζει δὲ ὅσους δὲν τὸν κολακεύουν. Τὸ πάθος τοῦτο ἐκδηλώνεται συνήθως περισσότερον εἰς τὴν φύσιν τῆς γυναικός. Εἶναι ἀνυπόφορος, ὅταν κολακεύεται, θαυμάζει ὅμως περισσότερον ἀπὸ ὅλους ὅσους δὲν ἀνέχονται νὰ ὑποχωροῦν καὶ νὰ ὑποκλίνωνται εἰς τὰς ἀκαίρους ἐπιθυμίας της. Τὴν μαρτυρίαν αὐτὴν θὰ μοῦ κάμετε τὴν χάριν νὰ μοῦ τὴν δώσετε σεῖς. Διότι τώρα ὄχι μόνον οἱ ἀπ᾿ ἔξω ἀλλὰ καὶ αἱ ἴδιαι αἱ συγκάτοικοί σας γελοῦν μαζί σας μέσα των, ἂν ὄχι καὶ φανερά, καὶ καμαρώνουν διὰ τὴν βαρεῖαν αὐτὴν δουλείαν. **C** Ἐνῷ τότε θὰ θαυμάσουν ὅλους σας καὶ θὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν σας. Ἂν δυσπιστῆτε εἰς τοὺς λόγους μου, ἐρωτήσατε αὐτὰς τὰς ἰδίας, ποίους ἐπαινοῦν περισσότερον καὶ ἀναγνωρίζουν, ὅσους τὰς ὑπηρετοῦν ἢ ὅσους τὰς ἐξουσιάζουν. Ἐκείνους ποὺ εἶναι ὑποχείριοί των καὶ κάμνουν καὶ πάσχουν τὰ πάντα διὰ νὰ τὰς εὐχαριστήσουν ἢ ἐκείνους ποὺ δὲν ἀνέχονται τίποτε ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐντρέπονται μὲ τὰ πονηρὰ θελήματά των. Ἂν θελήσουν νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἀλήθειαν, ἐκείνους ὁπωσδήποτε ἀγαποῦν. Ἢ μᾶλλον δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἀποκρίσεως, διότι τὰ ἴδια τὰ πράγματα τὸ φωνάζουν. Ἀλλ᾿ ὁ συγκατοικῶν πλεονεκτεῖ ἐξ αἰτίας τῆς ἡδονῆς ἐπειδὴ χορταίνει τοὺς ὀφθαλμούς του μὲ τὴν θέαν τῶν παρθένων. **D** Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο —ἂν συνέβαινε ἔτσι— θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀποφύγουν. Τώρα ὅμως ἔχει ἀποδειχθῆ ἐπαρκῶς, ὅτι τὸ εὐχάριστον δὲν εἶναι τοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον, τὸ νὰ μὴ ἀπολαμβάνῃ δηλαδὴ κανεὶς τὴν θέαν αὐτήν. Σὺ πρόσθεσε καὶ τὴν ἱκανοποίησιν, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν συνείδησιν.

Διότι συνήθως τίποτε δὲν μᾶς εὐχαριστεῖ τόσον, ὅσον ἡ καθαρὰ συνείδησις καὶ αἱ ἀγαθαὶ ἐλπίδες. Ἀλλὰ ἐπιζητεῖς τὴν συνοίκησιν χάριν ἀναπαύσεως; Ἔχει ἀποδειχθῆ ὅμως καὶ τοῦτο ὅτι εἶναι εὐκολώτερον, ὅταν συγκατοικῇ ἀδελφός. Διότι τώρα δὲν διαφέρεις καθόλου ἀπὸ δοῦλον καὶ ἐνῷ ἐπιδιώκεις τὴν ἀνάπαυσιν, ἐπέτυχες δουλείαν βαρυτάτην. **E** Τότε ὅμως θὰ ἔχῃς ἐξέλθει ἀπὸ αὐτὴν τὴν θέσιν καὶ θὰ εἶσαι μεταξὺ ἐκείνων, ποὺ διατάσσουν καὶ ὄχι ποὺ διατάσσονται. Ἐκεῖ λοιπὸν ὑπάρχει ἀντὶ εὐχαριστήσεως λύπη, ἀντὶ δόξης ἐντροπή, ἀντὶ ἐλευθερίας δουλεία καὶ πόνος ἀντὶ ἀναπαύσεως. Καὶ κοντὰ εἰς αὐτά, προστίθενται καὶ ἡ βλασφημία

τοῦ Θεοῦ, καὶ καταστροφὴ μεγάλη καὶ σκάνδαλα, καὶ τιμωρία παντοτεινὴ καὶ ἀπώλεια ἀπείρων ἀγαθῶν. Ἐνῷ ἐδῶ συναντῶνται ὅλα τὰ ἀντίθετα, δόξα, τιμή, εὐχαρίστησις, θάρρος, σωτηρία ψυχῶν, ἐλευθερία. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν νὰ μὴ ἀλλάξωμεν τὰ πρῶτα μὲ τὰ δεύτερα; Ἐγὼ δὲν γνωρίζω, ἐκτὸς ἂν ἁπλῶς ἐπιθυμῇ κάποιος νὰ καταστραφῇ. Οὔτε ἀπολογία ὑπάρχει δι᾽ ἡμᾶς οὔτε συγγνώμη. 246 A Ἂν δηλαδὴ ἔπρεπε, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ τίποτε ἀπὸ αὐτά, νὰ ὑπομένωμεν τὰ πάντα χάριν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ ὅταν ἔχωμεν τὴν δυνατότητα καὶ τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ νὰ ἀπολαμβάνωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ὅμως ἡμεῖς, ἐκτὸς τοῦ ὅτι βλασφημεῖται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὁδηγοῦμεν καὶ τὸν ἑαυτόν μας εἰς τὴν καταστροφήν, ποῖος θὰ μᾶς ἐξαιρέσῃ καὶ θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, ποὺ προβλέπεται δι᾽ αὐτά; Δὲν ὑπάρχει κανείς.

12. Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα ἀφοῦ σκεφθοῦμεν μόνοι μας, ἂς ἐπιδιώξωμεν ἔστω καὶ ἀργὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας. Ἐὰν δὲ νομίσωμεν ὅτι ὑπάρχει κάποια δυσκολία νὰ ἀποβληθῇ συνήθεια μακρά, ἂς ἀναθέσωμεν τὸ πᾶν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ λογισμοῦ, μαζὶ καὶ εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. B Ἂς πείσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας καὶ εἰς τοῦτο, ὅτι ἂν κάμωμεν ἀρχὴν εἰς τὴν προσπάθειάν μας, δὲν θὰ τὴν ἀντικρύσωμεν πλέον ὡς δυσχερῆ. Ἔτσι ἂς τολμήσωμεν νὰ κτυπήσωμεν τὴν συνήθειαν. Ἂν συγκρατήσῃς ἐπὶ δέκα ἡμέρας τὸν ἑαυτόν σου εἰς ἀπόστασιν, θὰ ὑπομείνῃς εὐκολώτερον τὰς εἴκοσι καὶ ἐκ νέου τὰς διπλασίας. Ἔπειτα προοδευτικῶς μήτε κἂν θὰ αἰσθανθῇς τὴν ἀρχικὴν δυσκολίαν, ἀλλὰ θὰ ἴδῃς νὰ γίνεται εὐκολώτερον τὸ ὑπερβολικὰ ἀκαταμάχητον, θὰ ἐξοικειώσῃς τὸν ἑαυτόν σου μὲ ἄλλην συνήθειαν καὶ θὰ εὕρῃς ὅτι εἶναι εὔκολος ἡ μετάθεσις αὐτή, ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας τῆς συνηθείας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας. Ἔτσι καὶ ἐκεῖναι θὰ σὲ θαυμάσουν περισσότερον καὶ πρὸ αὐτῶν θὰ σὲ ὑποδεχθῇ ὁ Θεός, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ σὲ στεφανώσουν καὶ θὰ ζήσῃς μίαν ζωὴν γεμάτην ἀπὸ πολλὴν ἐλευθερίαν ἀλλὰ καὶ εὐχαρίστησιν πολλήν. C Διότι τί περισσότερον εὐχάριστον θὰ ὑπῆρχεν ἀπὸ τοῦ ν᾽ ἀπαλλαγῇ κάποιος ἀπὸ πονηρὰν συνείδησιν, νὰ σταματήσῃ τὸν διαρκῆ πόλεμον τῆς ἐπιθυμίας, νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὸ πλέξιμον τοῦ ὡραίου στεφάνου τῆς σωφροσύνης καὶ στρέφων πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐλευθέρους ὀφθαλμοὺς νὰ καλῇ μὲ καθαρὰν φωνὴν καὶ καρδίαν τὸν Δεσπότην τῶν ὅλων; Κανεὶς δεσμώτης, ποὺ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ἅλυσίδα, τὸ σκότος, τὴν ἄλλην ταλαιπωρίαν τῆς φυλακῆς ἢ μᾶλλον κανεὶς μὲ ὀφθαλμοὺς κατεστραμμένους ποὺ ἐπανευρίσκει τὴν ὅρασιν καὶ ἀν-

τικρύζει τὸ γλυκὺ τοῦτο φῶς, δὲν ἀγαλλιᾶ καὶ δὲν εὐφραίνεται καὶ δὲν χορεύει τόσον, ὅσον ἐκεῖνος ποὺ ἠμπόρεσε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν δουλείαν αὐτήν. Διότι εἶναι γλυκυτέρα ἀπὸ τὸ φῶς ἡ ἀπαλλαγὴ D ἀπὸ τὴν τυραννίαν αὐτὴν καὶ ἀπὸ ὅλον τὸ σκότος βαρυτέρα ἡ ταλαιπωρία τῆς δουλείας ἐκείνης καὶ τῶν δεσμῶν. Ἀλλὰ τί χρειάζεται νὰ ἐπιμένω εἰς τὰς ἰδιότητας τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου βίου; Ὅταν ὁ εἷς παρουσιάζῃ τὴν ἀνελευθερίαν, τὴν λύπην, τὴν ζημίαν καὶ τὴν πολλὴν διαφθοράν, ἐνῷ ὁ ἄλλος τὴν ἐλευθερίαν, τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν πολλὴν σωφροσύνην; Κανεὶς λόγος δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ παραστήσῃ παρὰ μόνον νὰ τὰ διαπιστώσῃ κανεὶς διὰ τῆς πείρας. Τότε μόνον θὰ μάθετε καλῶς ἀπὸ ποῖα δεινὰ ἀπηλλάγητε καὶ ποίαν ζωὴν ἔχετε ἐπιτύχει, ὅταν θελήσετε νὰ πεισθῆτε εἰς ἡμᾶς, ἀκούοντες τὴν φωνὴν τῶν πραγμάτων. Θὰ πεισθῆτε λοιπόν, ὅταν ἐξακριβώσετε τοὺς λόγους μου μὲ τὰ πράγματα. Ἐὰν ὅμως δυσανασχετῆτε ἀκόμη καὶ δυσπιστῆτε εἰς τοὺς λόγους μας, E ἐρωτήσατε μερικούς, ποὺ εἶχαν κάποτε ὑποστῇ τὴν δουλείαν αὐτὴν καὶ αἰφνιδίως ἀπηλλάγησαν καὶ ἔσπευσαν πρὸς τὴν τιμίαν ἐλευθερίαν καὶ τότε θὰ κατανοήσετε τὸ κέρδος ἐκ τῆς συμβουλῆς μου αὐτῆς. Διότι καὶ ὁ Σολομών, ὅταν κατείχετο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν βιοτικῶν πραγμάτων, ἐνόμιζεν ὅτι ἦσαν ἀξιόλογα καὶ θαυμαστὰ καὶ παρουσίαζε μεγάλην δραστηριότητα σχετικῶς, κτίζων λαμπρὰς οἰκοδομάς, συσσωρεύων ἄπειρον χρυσὸν καὶ συναθροίζων ἀπὸ παντοῦ ὅλα τὰ γένη τῶν μουσικῶν χορῶν καὶ τῶν τραπεζοποιῶν καὶ τῶν μαγείρων. Προσέφερεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας του τὴν εὐχαρίστησιν τῶν ὡραίων κήπων, 247 A τὴν ἡδονὴν τῶν ὡραίων σωμάτων καὶ κάθε δρόμον, ἂς ποῦμε, ψυχαγωγίας καὶ τέρψεως ἤνοιγεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν. Ὅταν ὅμως πρὸς στιγμὴν συνῆλθεν ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν καὶ εὗρε τὴν δύναμιν καθὼς ἀπὸ σκοτεινὴν ἄβυσσον νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὸ φῶς τῆς φιλοσοφίας, τότε ἀφῆκε τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην φωνὴν καὶ ἀξίαν τῶν οὐρανῶν· «Ματαιότης ματαιοτήτων εἶπε, τὰ πάντα ματαιότης!!».

13. Αὐτὴν καὶ σεῖς καὶ ἀνωτέραν ἀπὸ αὐτήν, ἂν θελήσετε, ἀπόφασιν θὰ λάβετε διὰ τὴν ἄκαιρον αὐτὴν ἡδονήν, ἐὰν ἐπ᾽ ὀλίγον συγκρατήσετε τὸν ἑαυτόν σας ἀπὸ τὴν πονηρὰν συνήθειαν. B Ὁ Σολομὼν ἔζησεν εἰς προγενεστέρους χρόνους καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν αὐστηρότητα φιλοσοφίας· δὲν τὸν ἠμπόδιζεν ὁ παλαιὸς νόμος νὰ ζῇ τρυφηλὰ οὔτε ὥριζεν ὅτι εἶναι περιττὸν ἢ μάταιον νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰς ἄλλας ἀπολαύσεις. Ἐν τούτοις

καὶ μολονότι ἡ κατάστασις ἦτο αὐτή, ἦλθεν εἰς θέσιν νὰ συνειδητοποιήσῃ πόσον ἀνωφελῆ ἦσαν αὐτὰ καὶ νὰ καταλογίσῃ εἰς αὐτὰ πολλὴν ματαιότητα. Ἡμεῖς καλούμεθα εἰς ἀνωτέραν ζωήν, ἀναβαίνομεν εἰς ὑψηλοτέραν κορυφὴν καὶ ἐπεδόθημεν εἰς σημαντικωτέρους ἀγῶνας. Διότι ποίαν ἄλλην ἐντολὴν ἔχομεν λάβει παρὰ νὰ ρυθμίζωμεν τὴν ζωήν μας συμφώνως πρὸς ἐκείνας τὰς νοερὰς καὶ ἀσωμάτους δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ; Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἐντροπὴ καὶ δὲν ἀξίζει πολλὴν τιμωρίαν νὰ ἀποδεικθοῦμε πολὺ κατώτεροι C ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ νὰ μὴ δείξωμεν ἀνωτερότητα ὄχι μόνον εἰς τὰ ἐπιτρεπόμενα, ὅπως ἐκεῖνος, ἀλλὰ νὰ ἐπιχειροῦμεν καὶ τὰ ἀπηγορευμένα, ποὺ συνεπάγονται τιμωρίαν ἀνυπόφορον; Αὐτὰ εἶναι τὸ νὰ τρέφῃς εἰς τὴν ψυχήν σου πονηρὸν ἔρωτα, νὰ παρατηρῇς τὴν γυναῖκα μὲ σκοπὸν τὴν ἐπιθυμίαν, νὰ μελετᾷς τὴν ξένην ὡραιότητα, καὶ νὰ καταισχύνῃς τὸν ἑαυτόν σου, νὰ βλάπτῃς δὲ τοὺς πλέον ἀδυνάτους, καὶ νὰ παρέχῃς πολλὰς ἀφορμὰς εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐξίσου καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, νὰ ὑποσκελίζῃς τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς ξένους, καὶ νὰ προκαλῇς πολλὴν βλασφημίαν τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, νὰ ἀναλαμβάνῃς δουλοπρεπεῖς ὑπηρεσίας καὶ νὰ ρίπτῃς τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὴν τύρβην τῶν βιοτικῶν πραγμάτων, νὰ κάμνῃς τὴν δωρεὰν τῆς ἐλευθερίας D πρόποσιν εἰς τὸν διάβολον καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃς ἀντ' αὐτῆς βαρυτάτην τυραννίδα, νὰ γίνεσαι καταγέλαστος εἰς τοὺς φίλους καὶ ἐπονείδιστος εἰς τοὺς ἐχθρούς, νὰ προκαλῇς κακὴν φήμην εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅλην καὶ νὰ ἐντροπιάζῃς τὸ σεβαστὸν ἀξίωμα τῆς παρθενίας, νὰ προσφέρῃς ἀφορμὰς εἰς ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἀσελγοῦν καὶ νὰ δημιουργῇς ἄλλα περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ δεινά, (διότι οὔτε νὰ συλλάβῃς οὔτε νὰ ἐκφράσῃς μὲ τὸν λόγον εἶναι δυνατὸν ὅσα δεινὰ ὑποφέρουν ἐξ αἰτίας τῶν πραγμάτων αὐτῶν) καὶ τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς ὅσα εἶναι αὐστηρῶς ἀπηγορευμένα καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ἡ τιμωρία εἶναι ἀνυπόφορος. Ὥστε καὶ ἂν ὑπάρχῃ κάποια μικρὰ ἡδονή, ὅταν ἀντιπαραθέσωμεν ὅλα αὐτὰ πρὸς ἐκείνην, δηλαδὴ τὸν γέλωτα, τὴν ἐντροπήν, E τὴν ὑποψίαν τῶν πολλῶν, τὰς κατηγορίας, τὰ σκώμματα, τοὺς χλευασμούς, τὸν ἀκατάπαυστον σκώληκα τῆς τύψεως, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸ ἄσβεστον πῦρ, τὴν θλῖψιν, τὴν στενοχωρίαν, τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα καὶ ἀφοῦ, ὡς εἰς πλάστιγγα, τὰ τοποθετήσωμεν καὶ ἀντιβαρύσωμεν, ἂς ἀπομακρυνθῶμεν ἔστω καὶ ἀργὰ ἀπὸ τὴν βαρυτάτην καὶ ὀλεθρίαν νόσον, διὰ νὰ κατευθυνθοῦμεν πρὸς τὰ ἐκεῖ μὲ λαμπροὺς στεφάνους καὶ νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ

παρρησίαν νὰ εἴπωμεν εἰς τὸν Χριστὸν ὅτι πρὸς χάριν σου καὶ χάριν τῆς δόξης σου καὶ τὴν κακὴν συνήθειαν περιεφρονήσωμεν καὶ τὴν ἡδονὴν 248 A ἐνικήσαμεν καὶ ἐστενοχωρήσαμεν τὴν ψυχήν μας καὶ παραμερίζοντες κάθε φιλίαν καὶ κάθε πρόληψιν ἐπροτιμήσαμεν ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα Σὲ καὶ τὸν ἰδικόν Σου πόθον. Ἔτσι θὰ κερδήσωμεν τὸν ἑαυτόν μας, θὰ κερδίσωμεν τὰς δυστυχεῖς ἐκείνας, θὰ κερδίσωμεν τοὺς σκανδαλιζομένους, θὰ σταθοῦμε πλησίον τῶν μαρτύρων καὶ θὰ λάβωμεν τὴν πρώτην θέσιν. Διότι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἠγωνίσθησαν τὸν ὑπέρτατον ἐκεῖνον ἀγῶνα καὶ ὑπέφερον καρτερικῶς τὰς ὀδύνας δὲν θεωρῶ κατώτερον τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ἐνῷ κατείχετο ἀπὸ παλαιὰν συνήθειαν ἔπειτα ἀπὸ φόβον θεοῦ διακόπτει τὰ δεσμὰ καὶ ἐπανέρχεται ταχέως εἰς τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ. B Διότι ἀσφαλῶς εἶναι ἀπὸ τὰ δυσκολώτατα νὰ ἀποβάλῃς τὴν παλαιὰν συμπάθειαν καὶ ἀγάπην, νὰ κόψῃς τόσους πολυπλόκους δεσμοὺς καὶ ἀφοῦ ἀποκτήσῃς πτερὰ νὰ ἀνατρέξῃς εἰς τοὺς θόλους τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅπως εἰς ἐκείνους ἦτο ὁ πόνος ὀξὺς ἔτσι καὶ εἰς αὐτοὺς ἡ ὀδύνη εἶναι διαρκεστέρα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ στέφανοι εἶναι ἴσοι, ἀφοῦ καὶ τὰ ἀγωνίσματα εἶναι παράλληλα. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος, ποὺ ἀναδεικνύει ἀπὸ τὸν ἀνάξιον τίμιον θὰ γίνῃ ὡς στόμα τοῦ Θεοῦ (Ἱερ. 15, 19), στοχάσου πόσον μισθὸν θὰ λάβῃ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ἑαυτόν του ἠλευθέρωσε καὶ μυρίους ἄλλους ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Καὶ ἐνισχυόμενος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν ἐπάθλων περιφρόνησε τὴν κακὴν συνήθειαν, ὥστε συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀφοῦ διέλθῃς τὸν παρόντα κόσμον νὰ τὴν ἀντικρύσῃς ἐκεῖ μὲ καθαρὰν συνείδησιν καὶ ἀπολαύσῃς τὴν ἁγιωτάτην συναναστροφήν της. C Διότι ὅταν παύσουν τὰ σωματικὰ πάθη καὶ σβησθῇ ἡ τυραννικὴ ἐπιθυμία, δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐμπόδιον νὰ εὑρίσκωνται ἐκεῖ μαζὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Δὲν θὰ ὑπάρχῃ καμμία κακὴ ὑποψία καὶ θὰ ἠμποροῦν νὰ ζοῦν τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν νοερῶν δυνάμεων ὅλοι ὅσοι εἰσέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν...

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΑΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΣ ΜΗ ΣΥΝΟΙΚΕΙΝ ΑΝΔΡΑΣΙΝ

D Περὶ τοῦ ὅτι δὲν πρέπει νὰ συνοικοῦν μὲ ἄνδρας αἱ ἀφιερωμέναι παρθένοι.[5]

1. Ἀλλοίμονον ψυχή! Εἶναι ἐπίκαιρον δι' ἐμὲ νὰ ἀναφωνήσω ἔτσι μαζὶ μὲ τὸν προφήτην καὶ μίαν φορὰν καὶ δύο καὶ πολλάς. Ἀλλοίμονον ψυχή! Πόσον μέγα πρᾶγμα καὶ πόσον γεμᾶτον ἀπὸ φιλοσοφίαν! Ἔχει ἐξευτελισθῆ ἡ παρπαρθενία ἔχει ἀφαιρεθῆ τὸ παραπέτασμα, ποὺ τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τὸν γάμον, ἀφοῦ κατεσχίσθη ἀπὸ χεῖρας ἀναισχύντους. Ἔχουν πατηθῆ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὅ,τι ἦτο σεβαστὸν καὶ γεμᾶτον ἀπὸ φρίκην κατήντησε βέβηλον καὶ προσιτὸν εἰς ὅλους καὶ ἡ παρθενία, ἡ σεμνοτέρα ἀπὸ τὸν γάμον, **E** τόσον πολὺ ἐσύρθη καὶ κατεβιβάσθη χαμηλά, ὥστε νὰ καλοτυχίζωνται περισσότερον αἱ ἔγγαμοι. Πάντοτε ἡ παρθενία ἐν συγκρίσει μὲ τὸν γάμον εἶχε τὰ πρωτεῖα καὶ τὸ ἀπόλυτον προβάδισμα. 249 **A** Τώρα ὅμως δὲν ἠμπόρεσε νὰ κρατήσῃ οὔτε τὴν δευτέραν θέσιν ἀλλὰ ἔχει ἐξωθηθῆ κάπου πολὺ πιὸ πέρα, εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν. Τὸ θλιβερώτερον εἶναι ὅτι δὲν τὴν ἔφεραν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι ἀλλὰ αὐταὶ ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἐφαίνοντο ὅτι τὴν ὑπηρετοῦσαν καὶ ποὺ μᾶς ἔδιδαν τὸ δικαίωμα περισσότερον ἀπὸ ἄλλους νὰ ὁμιλῶμεν μὲ θάρρος πρὸς τοὺς ἀπίστους· αὐταὶ περισσότερον ἀπὸ ἄλλους ἔρραψαν τὰ στόματά μας καὶ ἐσκόρπισαν πολλὴν ἐντροπήν.

Εἶχον καὶ οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπιδείξουν μεταξύ των, ἂν ὄχι πολλούς, πάντως μερικούς, ποὺ ἐφιλοσόφησαν σχετικῶς μὲ τὰ χρήματα καὶ μερικοὺς πάλιν ἀνάμεσά των ποὺ ἐνίκησαν καὶ τὴν ὀργήν. Πουθενὰ ὅμως μεταξὺ αὐτῶν δὲν θὰ

5. «Κανονικοί» κατὰ τὸν ὁρισμὸν τῶν Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος εἶναι οἱ ἄγαμοι κληρικοί, μοναχοί, μονάστριαι καὶ αἱ παρθενίαν ἐπαγγειλάμεναι κόραι.

εὕρῃς τὸ ἄνθος τῆς παρθενίας ἀλλὰ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ **B** παρεχώρουν πάντοτε τὰ πρωτεῖα εἰς ἡμᾶς καὶ ὡμολογοῦσαν ὅτι τὸ κατόρθωμα ἦτο ἀνώτερον ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ὄχι ἀνθρώπινον. Διὰ τοῦτο ἐθαύμαζον ὑπερβολικὰ τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν. Ὄχι ὅμως καὶ τώρα πλέον, ἀλλὰ μᾶς περιγελοῦν καὶ μᾶς θεατρίζουν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος ὠργίσθη τόσον πολὺ ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀγέλης, ἐπειδὴ ἔβλεπεν ἀπὸ αὐτὴν κυρίως τὴν φάλαγγα νὰ λαμπρύνεται τὸ στρατόπεδον τοῦ Χριστοῦ καὶ προσεπάθησε τόσον νὰ τὴν ἐξευτελίσῃ, ὥστε νὰ εἶναι καλύτερον νὰ μὴ εἶναι μήτε παρθένοι ὅσαι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπροσπαθοῦσαν νὰ ἀσκήσουν τὸν θεσμόν. Τὸ αἴτιον ὅλων τῶν κακῶν ἦτο ὅτι τὸ πρᾶγμα σταματᾷ εἰς τὸ ὄνομα μόνον καὶ περιορίζεται εἰς τὸ στόμα· καὶ αὐτὸ ὅμως εἶναι τὸ ἐλάχιστον μέρος τῆς παρθενίας. **C** Ἐνῶ τὰ σημαντικώτερα, ποὺ τὴν ἀναδεικνύουν ἔχουν παραμεληθῆ. Δὲν δίδουν σημασίαν οὔτε εἰς τὴν κοσμίαν στολὴν οὔτε εἰς τὴν ἡσυχίαν, ποὺ ἁρμόζει εἰς παρθένους οὔτε εἰς τὴν κατάνυξιν οὔτε εἰς τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ὅμοια. Ἀλλὰ λέγουν εὐκόλως τὰ πάντα καὶ γελοῦν ἀκαίρως καὶ διαχέονται καὶ ὡραΐζονται χειρότερον ἀπὸ τὰς ἐγκατεστημένας εἰς οἴκους ἀκολασίας, ἀπὸ παντοῦ ἐμβάλλουσαι σκέψεις εἰς αὐτοὺς ποὺ τὰς βλέπουν καὶ σπρώχνουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὴν ἀσχημοσύνην τῶν πορνευομένων γυναικῶν, ὡσὰν νὰ ἁμιλλῶνται πρὸς αὐτὰς καὶ ἀγωνίζονται ν[illegible]ουν τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν δόξαν τῆς ἐντροπῆς. Εἰπέ μου λοιπόν, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐξαιρέσωμεν τὴν παρθένον αὐτὴν ἀπὸ τὴν τάξιν καὶ τὴν συναναστροφὴν τῶν γυναικῶν ἐκείνων, ὅταν καὶ αὐτὴ κάμνῃ τὸ ἴδιον μὲ αὐτάς, **D** καὶ ἐξαπατᾷ τὰς καρδίας τῶν νέων, ὅταν εἶναι φρενοπαρμένη καὶ ἄσωτη, ὅταν παρασκευάζῃ τὰ ἴδια φάρμακα καὶ ἀναμειγνύῃ τὰ ἴδια ποτήρια καὶ κατασκευάζει τὸ αὐτὸ δηλητήριον; Ἀλλὰ δὲν λέγει· «Δεῦρο καὶ ἐγκυλισθῶμεν ἔρωτι» οὔτε «ἔρραγκα τὴν κοίτην μου κρόκῳ καὶ τὴν κλίνην μου κινναμώμῳ» (Παροιμ. 7, 17· 8). Μακάρι νὰ ἐρράντιζε τὴν κοίτην καὶ τὴν κλίνην καὶ ὄχι τὰ ἐνδύματα καὶ τὸ σῶμα. Ἐκεῖναι κατακρύπτουν τὸ δόλωμα εἰς τὸ σπίτι, ἐνῷ σὺ περιφέρεις τὴν παγίδα παντοῦ καὶ μὲ ἀνοιγμένα τὰ πτερὰ τῆς ἡδονῆς περιφέρεσαι εἰς τὴν ἀγοράν. Δὲν συνωμίλησες ὅμως καὶ δὲν ἐπρόφερες τοὺς πορνικοὺς ἐκείνους λόγους· «Δεῦτε καὶ ἐγκυλισθῶμεν ἔρωτι». Δὲν ἐπρόφερες μὲ τὴν γλῶσσαν, ὡμίλησες ὅμως μὲ τὴν ἐνδυμασίαν· δὲν ὡμίλησες μὲ τὸ στόμα, ὡμίλησες ὅμως μὲ τὸ βάδισμα. Δὲν ἐκάλεσες μὲ τὴν φωνήν, ἐκάλεσες ὅμως εὐγλωττότερα μὲ

τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐκάλεσες, δὲν ἐδόθης. Οὔτε ἔτσι εἶσαι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. 250 A Διότι καὶ τοῦτο εἶναι ἕνα ἄλλο εἶδος πορνείας. Ἔμεινες καθαρὰ ἀπὸ τὸν ἐξευτελισμόν, ἀλλὰ τὸν σωματικὸν μόνον, ὄχι τὸν ψυχικόν. Ἔχει ὁλοκληρωθῆ ἡ ἁμαρτία σου, ἂν ὄχι μὲ τὴν ἐπαφήν, πάντως μὲ τὴν δρᾶσιν.

Εἰπέ μου, διὰ ποῖον λόγον προκαλεῖς τοὺς περαστικούς; Διατί ἀνάπτεις τὴν φωτιάν; Πῶς νομίζεις ὅτι εἶσαι καθαρὰ ἀπὸ ἁμαρτίαν, ἐνῷ τὴν ἔχεις ὁλοκληρώσει; Διότι πράγματι ἔχεις κάμει τέλειον μοιχὸν αὐτὸν ποὺ ἔχει αἰχμαλωτισθῆ ἀπὸ τὴν ἐμφάνισίν σου. Πῶς λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ μὴ εἶσαι μοιχαλίς, ὅταν αἱ πράξεις σου συνιστοῦν τὴν μοιχείαν; Διότι ἡ μανία ἐκείνου εἶναι ἰδικόν σου ἔργον. Ὅτι ἐκείνη, ποὺ δημιουργεῖ τοὺς μοιχοὺς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν τῆς μοιχείας, εἶναι εἰς ὅλους φανερόν. B Σὺ ἔχεις ἀκονήσει τὸ ξίφος, σὺ ὥπλισες τὸ χέρι, σὺ ὤθησες τὸ ὡπλισμένον χέρι κατὰ τῆς ἀθλίας ψυχῆς. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν τιμωρίαν διὰ τὸν φόνον αὐτόν; Διότι εἰπέ μου, ποίους μισοῦμεν καὶ ἀποστρεφόμεθα; Ποίους τιμωροῦν οἱ νομοθέται καὶ οἱ δικασταί; Ἐκείνους ποὺ πίνουν τὰ δηλητήρια ἢ ἐκείνους, ποὺ τὰ ἑτοιμάζουν εἰς τὸ ποτήρι καὶ προκαλοῦν τὸν θάνατον μὲ τὴν τέχνην των; Δὲν αἰσθανόμεθα εὐσπλαγχνίαν δι᾽ ὅσους τὰ πίνουν, ἐπειδὴ ἔχουν ἀδικηθῆ καὶ δὲν καταδικάζομεν ὁμοφώνως τοὺς ἄλλους; Δὲν εἶναι ἀρκετὸν πρὸς ἀπολογίαν των νὰ λέγουν ὅτι «δὲν ἔβλαψα τὸν ἑαυτόν μου ἀλλὰ κατέστρεψα ἄλλον». C Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο τιμωροῦνται περισσότερον. Καὶ σύ, ἀθλία καὶ δυστυχής, ποὺ ἡτοίμασες τοῦτο τὸ ποτήρι τοῦ ὀλέθρου καὶ προσέφερες τὸ δηλητήριον, ἀφοῦ ἐκεῖνος τὸ ἔπιε καὶ ἀπωλέσθη, νομίζεις ὅτι ἔχει μείνει διὰ σὲ ἡ ἀπολογία, ὅτι δὲν ἔπιες ἡ ἰδία τὸ δηλητήριον ἀλλὰ τὸ προσέφερες εἰς ἄλλον; Καὶ ὅμως ἐσεῖς θὰ ὑποστῆτε τόσον βαρυτέραν τιμωρίαν ἀπὸ ὅσον οἱ φαρμακοπῶλαι ἐκεῖνοι, ὅσον βαρύτερος εἶναι ὁ θάνατος, ποὺ προκαλεῖτε. Διότι δὲν φονεύετε μόνον τὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχήν. Καὶ ἐκεῖνοι ἐνεργοῦν ἔτσι συχνὰ εἴτε ἀπὸ μῖσος εἴτε ἀπὸ θρασμὸν ψυχῆς εἴτε ἀπὸ ἀνάγκην χρημάτων. Σεῖς ὅμως δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἐπικαλεσθῆτε οὔτε αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν. Δὲν ἐνεργεῖτε ἔτσι ἐπειδὴ εἶναι ἐχθροί σας οὔτε ἐπειδὴ σᾶς ἔχουν ἀδικήσει οὔτε ἐπειδὴ ἔχετε ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα· D ἀλλὰ ἀπὸ καθαρὰν κενοδοξίαν παίζετε μὲ τὰς ξένας ψυχὰς καὶ κάμνετε εὐχαρίστησίν σας τῶν ἄλλων τὸν θάνατον.

2. Δὲν γνωρίζω πῶς ἔφθασα νὰ ὁμιλήσω δι᾽ αὐτά, μολονότι ἐξεκίνησα ἀπὸ ἀλλοῦ. Πρέπει νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παρεκβάσεως. Ὡσὰν νὰ μὴ ἔφθαναν αὐτὰ διὰ νὰ καταισχύνουν ὅλον τὸ φῦλον των, ἐσκέφθησαν καὶ κάτι ἀκόμη. Ἀλλὰ ἂς μὴ νομίζῃ κανεὶς ὅτι αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ δι᾽ ὅλας. Δὲν εἶμαι τόσον ταλαίπωρος, ὥστε νὰ τὰ συμφύρω καὶ νὰ τὰ συγχέω ὅλα μαζί. Διότι καὶ τὰ προηγούμενα ἔχουν λεχθῆ διὰ τὰς ὑπευθύνους, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅσα θὰ λεχθοῦν ἐν συνεχείᾳ. E Ὡσὰν νὰ μὴ ἀποτελοῦσαν αὐτὰ ἀρκετὴν ζημίαν, λαμβάνουν καὶ κλείουν μαζί των μερικοὺς ἄνδρας ἐντελῶς ἀσκέτους μὲ αὐτὰς καὶ τοὺς κρατοῦν εἰς τὸ σπίτι ὅλον τὸν χρόνον, ὡσὰν νὰ θέλουν νὰ ἀποδείξουν καὶ μὲ αὐτὰ καὶ μὲ τὰ λεγόμενά των, ὅτι χωρὶς νὰ θέλουν εἱλκύσθησαν εἰς τὴν παρθενίαν καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὑπερτάτην βίαν. Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν παρηγοροῦνται διὰ τὴν βίαν καὶ τὸν ἐξαναγκασμόν. Τί λοιπόν; Δὲν λέγονται ἀπὸ ὅλους —καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους— καὶ χειρότερα ἀπὸ αὐτά, ὅταν συμβαίνουν, τέτοια πράγματα; Καὶ ἔπρεπε αὐταὶ νὰ ζοῦν ἢ καὶ νὰ ἀναπνέουν ἀκόμη καὶ ὄχι νὰ σχισθοῦν εἰς δύο καὶ νὰ ταφοῦν ζωνταναὶ μαζὶ μὲ ἐκείνους; Διότι καὶ αὐτὰ καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ λέγουν ὅλοι. 251 A Καὶ τρέχουν ἔτσι καθημερινῶς αἱ μαῖαι εἰς τὰ σπίτια τῶν παρθένων, ὅπως εἰς ὅσας ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ ὠδῖνας, ὄχι διὰ νὰ παραστοῦν εἰς τὸν τοκετὸν —ἔγινε καὶ τοῦτο εἰς μερικὰς περιπτώσεις— ἀλλὰ διὰ νὰ κάμουν διάγνωσιν, ὅπως μεταξὺ ὑπηρετριῶν πρὸς ἀγοράν, ποία ἔχει διακορευθῆ καὶ ποία παραμένει παρθένος. Καὶ ἄλλη μὲν δέχεται προθύμως τὴν δοκιμήν, ἄλλη ὅμως ἀρνεῖται καὶ ἄλλη δοκιμάζουσα ἐντροπὴν διὰ τὸ πρᾶγμα ἀπέρχεται ἂν καὶ δὲν ἔχῃ διαφθαρῆ. Καὶ ἄλλη μὲν συλλαμβάνεται ἄλλη ὅμως ὄχι ἀλλὰ καὶ αὐτὴ πάλιν δὲν ἐντρέπεται ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκείνην, ἐπειδὴ δὲν ἐπέτυχε νὰ φανῇ ἀξιόπιστος ἀπὸ τὴν συμπεριφοράν της, ἀλλ᾽ ἐχρειάσθη καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐξετάσεως. Διὰ πόσα δάκρυα δὲν εἶναι ἄξια αὐτά, διὰ πόσους θανάτους; Ποῖος ὅμως εἶναι τόσον λίθινος καὶ τόσον ἀσυγκίνητος, ὥστε νὰ μὴ ἀνάψῃ μὲ τὴν ὀργὴν τοῦ Φινεές; B Ἐκεῖνος ἂν ἔβλεπε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ διαπράττεται ἡ ἀσχημοσύνη αὐτή, δὲν θὰ ᾐσθάνετο λύπην δι᾽ αὐτάς, ἀλλὰ θὰ ἔκαμνε τὸ ἴδιον, ποὺ ἔκαμε τότε καὶ εἰς τὴν Μαδιανῖτιν.[6] Ἡμεῖς δὲν

6. Ὁ Φινεές, ἔγγονος τοῦ Ἀαρὼν ἐτιμώρησε παραδειγματικῶς τὸν Ἰσραηλίτην καὶ τὴν Μαδιανίτισσαν, ποὺ ἠθέλησαν εἰς παροξυσμὸν ἀσελγείας νὰ ἁμαρτήσουν ἐνώπιον τοῦ Μωυσέως καὶ ὅλου τοῦ λαοῦ εἰς τὴν περιοχὴν Σαττείν. Διὰ τὸν ἱερὸν αὐτὸν ζῆλον ἔλαβεν ἡ γενεὰ τοῦ Ἀαρὼν τὴν παντοτεινὴν ἱερατείαν. (Ἀριθμοί, κεφ. 25).

ἔχομεν δικαίωμα νὰ σύρωμεν μάχαιραν οὔτε νὰ τρυπήσωμεν μὲ τὴν λόγχην ὅσας κάμνουν τέτοιας παραβάσεις. Διὰ τοῦτο δοκιμάζομεν τὰ ἴδια συναισθήματα μὲ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον, δὲν πράττομεν ὅμως τὰ ἴδια, ἀλλὰ ἐκδηλώνομεν κατ' ἄλλον τρόπον τὴν ὀδύνην μας, μὲ ὀδυρμοὺς καὶ θρήνους. Ἐλᾶτε λοιπόν, συμμερισθῆτε τὸν πόνον καὶ τοὺς στεναγμούς μου ὅσαι εἶσθε ἄσχετοι πρὸς τὴν ἐντροπὴν αὐτήν. Διότι αἱ δυστυχισμέναι ἐκεῖναι καὶ ταλαίπωροι ἴσως πάσχουν καὶ ἀπὸ ἀναισθησίαν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα δεινά. C Σεῖς ὅμως ποὺ ἔχετε ἀσπασθῆ τὴν ζωὴν αὐτὴ καὶ εἶσθε ἄξιαι καὶ τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου καὶ τοῦ νυμφίου καὶ αἱ λαμπάδες σας εἶναι φαιδραὶ καὶ σᾶς στολίζει ὁ ἁγνὸς στέφανος τῆς παρθενίας καλύτερα ἀπὸ κάθε βασιλικὸν στέμμα, κλαύσατε μαζί μας καὶ θρηνήσατε πικρά. Δὲν εἶναι ἀνίσχυρον τοῦτο τὸ φάρμακον πρὸς διόρθωσιν τῶν ἀθεραπεύτων ἀσθενῶν καὶ πρὸς παρηγορίαν ἐκείνων ποὺ θρηνοῦν δι' αὐτάς. Τοῦτο ἔκαμε κάποτε καὶ ὁ νυμφίος σας. Ὅταν εἶδε τὴν Ἱερουσαλὴμ νὰ ἔχῃ περιπέσει εἰς τὸν βυθὸν τῆς καταστροφῆς καὶ νὰ μὴ ἠμπορῇ πλέον νὰ ἀναλάβῃ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ἔκλαυσεν, (Λουκ. 19, 41). Εἰς τὴν Βηθσαϊδᾶ δὲν ἀπηύθυνε συμβουλὰς D οὔτε ἔδειξε σημεῖα, ἀλλὰ ἐξέφρασε ταλανισμοὺς μόνον, ἀπευθύνων συνεχῶς πρὸς τὰς πόλεις, ὡς κατακλεῖδα, τὸ «Οὐαί», ὅπως κάμνομεν ἡμεῖς εἰς τοὺς ψυχορραγοῦντας. Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος κατὰ μίμησιν τοῦ διδασκάλου του, ὅσους ἔπεσαν καὶ ἔμειναν εἰς τὸ πέσιμόν τους χωρὶς νὰ θέλουν νὰ σηκωθοῦν δὲν ἔπαυσεν εἰς ὅλον τὸν βίον του νὰ τοὺς θρηνῇ τόσον πικρά, ὥστε καὶ μὲ ἐντονωτέραν ἔμφασιν αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ γράφῃ εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς τοὺς Ρωμαίους· «Λύπη μοί ἐστι μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου· ηὐχόμην γὰρ ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν E μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται» (Ρωμ. 9, 2-4). Βλέπεις πόσην δύναμιν ἔχουν οἱ λόγοι, πόσον πόνον καρδίας ἐκφράζουν; Καὶ ὅσους ἀπὸ τοὺς πιστοὺς χωλαίνουν καὶ κλυδωνίζονται πόσον πολὺ τοὺς πενθεῖ, ὡς νὰ εὑρίσκεται ὁ ἴδιος εἰς τὰ δεινὰ αὐτά. «Τίς γάρ, λέγει, ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; Τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;» (Β΄ Κορ. 11, 29). Δὲν εἶπε «λυποῦμαι» ἀλλὰ «πυροῦμαι», ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παραστήσῃ μὲ τὴν πύρωσιν τὸ ἀνυπόφορον καὶ ἀθεράπευτον τῆς ὀδύνης. 252 A Ἂς μιμηθοῦμε λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὸν ἰδικόν μας Δεσπότην καὶ ὁμόδουλον. Διότι δὲν θὰ εἶναι μικρὸς ὁ μισθός μας διὰ τοὺς ὀδυρμοὺς αὐτοὺς καὶ τοὺς θρήνους, ὅπως δὲν εἶναι τυχοῦ-

σα ἡ κατηγορία τοῦ θεοῦ δι' ἐκείνους, ποὺ προσπερνοῦν ἀσπλάγχνως τὰ δεινὰ τῶν ἰδικῶν των. Ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἕνα εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ διαπιστώσωμεν ἀπὸ τὸν καρτερικώτατον Ἰεζεκιήλ, τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸν μακάριον Μιχαίαν. Ὁ πρῶτος λέγει, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν προχωρήσει εἰς τὴν ἐσχάτην κακίαν καὶ εἶχαν αὐτομολήσει πρὸς τὴν εἰδωλολατρίαν, διέταξεν ὁ Θεὸς νὰ δοθῇ σημεῖον ἐπάνω ἀπὸ ὅσους ἐστέναζον καὶ ἦσαν κατώδυνοι διὰ τὰ συμβαίνοντα. Διότι δὲν πρέπει ἁπλῶς νὰ στενάζωμεν ἀλλὰ νὰ εἴμεθα κατώδυνοι. Μολονότι αὐτοὶ δὲν ἔπραξαν τίποτε διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν ὅσων εἶχον συμβεῖ, ἐπειδὴ μόνον κάποιαν συμμετοχὴν ἔδειξαν, B ἐτιμήθησαν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ μὲ τόσην τιμήν, ὥστε νὰ ἀξιωθοῦν πολλῆς ἀσφαλείας καὶ δόξης. Ὁ δὲ Μιχαίας ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων, ἐννοῶ τὴν γαστριμαργίαν καὶ τὴν μέθην καὶ τὴν ἄλοιφὴν μὲ μύρα, προσέθεσε καὶ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν τῆς ἀσυμπαθείας, λέγων ἔτσι· «Οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ τοῦ Ἰωσήφ» (Ἀμὼς 6, 6). Καὶ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως Αἰνὰν διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐκατηγόρησε πάλιν· «Οὐκ ἐξῆλθον κόψεσθαι οἶκον ἐχόμενον αὐτῆς» (Μιχ. 1, 11). Ἐὰν δέ, ὅπου ὁ θεὸς ὀργίζεται, κατηγορεῖται ὅποιος δὲν συμπάσχει μαζὶ μὲ τοὺς τιμωρουμένους, ποίας συγγνώμης θὰ θεωρηθῇ ἄξιος ὅποιος δὲν συμπονεῖ τοὺς περιπίπτοντας εἰς τὴν ἁμαρτίαν; C Μὴ ἀπορήσῃς διὰ τὸ ὅτι πρέπει, ὅταν ὁ Θεὸς τιμωρῇ, ἡμεῖς νὰ συμπάσχωμεν μὲ τοὺς τιμωρουμένους. Διότι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὅταν τιμωρῇ, δὲν τὸ θέλει. «Οὐδὲ γὰρ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ» (Ἰεζ. 18, 23), λέγει. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς ποὺ τιμωρεῖται δὲν θέλει νὰ τιμωρῆται, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς νὰ συνυποφέρωμεν μὲ τοὺς τιμωρουμένους. Ἴσως τοὺς σώσωμεν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ τοὺς κερδίσωμεν ἐκ νέου. Διότι μολονότι ἔχουν καθῆ, ἡμεῖς ὅμως ἂς τοὺς παράσχωμεν τὴν θεραπείαν ποὺ ἀπομένει, ἂς κλαύσωμεν καὶ ἂς θρηνήσωμεν, χωρὶς νὰ βάλωμεν γύρω χοροὺς γυναικῶν[7] ἀλλ' ὁ καθεὶς ἰδιαιτέρως, μόνος του, χωρὶς τὴν παρουσίαν ἐκείνων. D Ἂν θέλετε, ἐγὼ θὰ κάμω τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ γοερὸν αὐτὸ μοιρολόγι. Δὲν ἐντρέπομαι νὰ κάμω τὸ ἴδιον μὲ τὸν Ἱερεμίαν, τὸν Ἡσαΐαν, τὸν Παῦλον καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸν Κύριον. Ἂς ἀρχίσωμεν λοιπὸν πρῶτα, ὅπως ἤρχισεν ὁ Χριστός. Ἀλλοίμονόν σου ψυχή! Διὰ ποίαν τιμὴν ἐκλήθης ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ θεοῦ καὶ ποίαν θέ-

7. Ἐννοεῖ τὸν θρῆνον (μοιρολόγι) ποὺ ἐγίνετο εἰς τοὺς νεκροὺς ἀπὸ θρηνῳδοὺς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν κατ' ἐπάγγελμα τὸ ἔργον τοῦτο (μοιρολογίστρες).

σαν θὰ λάβῃς ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας σου! Ἀλλοίμονόν σου! Διότι Ἐκεῖνος σὲ ἐκάλεσεν εἰς τοὺς πνευματικοὺς νυμφικοὺς θαλάμους, σὺ ὅμως ἀπεσπάσθης ἀπὸ τὴν λαμπρότητα αὐτὴν καὶ ἔπεσες εἰς τὸ πῦρ τοῦ διαβόλου, εἰς τὰ ἀνέκκλητα βασανιστήρια, ὅπου ὁ θρῆνος καὶ ὁ τριγμὸς τῶν ὀδόντων. Ἐκεῖ ὅπου δὲν θὰ ὑπάρξῃ ὁ παρηγορητὴς οὔτε αὐτὸς ποὺ θὰ σοῦ ἁπλώσῃ χέρι βοηθείας, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι σκότος, στέρησις, θόρυβος, δεινὰ χωρὶς παρηγορίαν, χωρὶς τέλος. E Ὅλα αὐτὰ σοῦ τὰ ἐπροκάλεσεν ἡ φιλία τοῦ κόσμου καὶ ἡ προτίμησις τῆς γῆς ἀντὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἡ ἄρνησις νὰ ἀκούσῃς τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου, ποὺ συνεχῶς προτρέπει νὰ μὴ ἔχωμεν καμμίαν σχέσιν μὲ τὰ παρόντα πράγματα. Ποῖος λοιπόν, δυστυχισμένη καὶ ταλαίπωρε, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σὲ λυπηθῇ; Ἀκόμη καὶ τὸν ἴδιον τὸν Νῶε νὰ συναντήσῃς, ποὺ εἰς τὸν καθολικὸν κατακλυσμὸν τῆς οἰκουμένης 253 A διέσωσεν ολόκληρον τὸ σπιτικόν του καὶ ποὺ ἐβάστασε τόσην ὀργὴν ἢ τὸν Ἰὼβ ἢ τὸν Δανιὴλ καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς τὸν Μωϋσῆ, τὸν Σαμουὴλ ἢ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, κανεὶς δὲν θὰ σοῦ ἁπλώσῃ χέρι βοηθείας, εἴτε εἶσαι συγγένισσα εἴτε κόρη εἴτε ἀδελφή. Καὶ εἴτε παρακαλέσῃς, ὅπως ἐκεῖνος ὁ πλούσιος, ὅλα θὰ τὰ πράξῃς ἀδίκως καὶ ματαίως. Πῶς ἐξέπεσες ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἐνῷ δὲν εἶσαι Ἑωσφόρος, οὔτε ἀνατέλλεις τὸ πρωΐ,[8] ἀλλ' ἠμπορεῖς νὰ λάμψῃς περισσότερον ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας; Πῶς κάθεσαι μόνη καὶ ἔρημος; Τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ τοὺς θρήνους, ποὺ ἐλέχθησαν διὰ τὴν πόλιν ἐκείνην, δὲν θὰ κάμῃ σφάλμα κανεὶς νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς τὴν αἰχμάλωτον αὐτὴν ψυχήν, ποὺ εἶναι B περισσότερον αἰχμάλωτος ἀπὸ ὅσον ἐκείνη.

3. Φθάνουν ὅμως ἴσως οἱ θρῆνοι, φθάνουν διὰ νὰ ἀποδοθοῦν μὲ λέξεις γραμμένας εἰς βιβλίον; Χωρὶς αὐτὰς δὲν θὰ ἦτο ἀρκετὸς ὅλος ὁ χρόνος, ὥστε νὰ θρηνήσωμεν, ὅπως ἀξίζει, τὴν ψυχήν, ποὺ ἔπεσεν εἰς αὐτὰ τὰ πάθη. Διότι, τί νὰ πρωτοκλάψῃ κανείς; Διὰ τὸ ὅτι βλασφημεῖται ἐξ αἰτίας σας μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τὸ τίμιον καὶ ἅγιον καὶ μέγα ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ βεβηλώνεται ἡ δόξα του, ἢ διὰ τὸ ὅτι ἔχει κατηγορηθῇ πρᾶγμα τόσον μέγα καὶ τόσον σεβαστόν; Διὰ τὸ ὅτι πολλαὶ ψυχαὶ καταστρέφονται ἐξ αἰτίας, τούτων τῶν σκανδάλων, ἢ διὰ τὸ ὅτι καὶ τὸ ὑγιὲς τμῆμα τῆς χορείας σας ἔχει σπιλωθῇ ἀπὸ τὴν κηλῖδα τῆς φήμης σας; Ἤ, τέλος, διὰ τὸ

8. Ὑπαινίσσεται τὴν πτῶσιν τοῦ διαβόλου (Ἑωσφόρου) ἀλλὰ καὶ τὸ ἄστρον, ποὺ γνωρίζομεν ὡς Αὐγερινὸν (Ἑωσφόρον).

ὅτι ἀνάπτετε τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν σας καὶ δι' ἐκείνους, ποὺ συγκατοικοῦν μαζί σας; C Καὶ πῶς εἶναι τοῦτο ἀναπόφευκτον νὰ συμβῇ, ἐρωτᾷ, ὅταν ἠμποροῦμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὸ σῶμα μας ἄθικτον καὶ καθαρόν; Καὶ μάλιστα ἡ παρουσία σας αὐτὴ δὲν θὰ γίνῃ φανερὰ τώρα, ἀλλὰ τότε, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Διότι ἡ τέχνη τῆς μαίας καὶ ἡ σοφία τόσον μόνον ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διαπιστώσῃ, ἂν δὲν συνευρέθη ἡ γυνὴ μὲ ἄνδρα. Ἂν ὅμως ἀπέφυγε καὶ τὴν ἀνελεύθερον ἁφὴν καὶ τὴν μοιχείαν τῶν φιλημάτων καὶ τῶν ἐναγκαλισμῶν, θὰ τὸ φανερώσῃ τότε ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ὅταν ὁ ζωντανὸς λόγος τοῦ Θεοῦ, ποὺ φανερώνει τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ παρευρίσκεται εἰς ὅσα διαπράττονται μυστικά, θὰ τὰ φέρῃ ὅλα γυμνὰ καὶ ἀνοικτὰ ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅλων. D Τότε θὰ πληροφορηθοῦμεν ἂν τὸ σῶμα σου εἶναι καθαρὸν ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἄθικτον καθ' ὁλοκληρίαν. Πλὴν ὅμως δὲν θέλομεν καθόλου νὰ λεπτολογοῦμεν δι' αὐτὰ οὔτε νὰ φιλονικοῦμεν, ἀλλὰ ἂς γίνῃ δεκτὸν ὅτι τὸ σῶμα ἔχει διαφύγει ὅλα αὐτὰ τὰ δίκτυα καὶ ἔχει διαφυλαχθῇ ἀπὸ κάθε πάθην καὶ ἡ παρθένος ἂς μένῃ παρθένος. Τί σχέσιν ἔχει τοῦτο πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ ἡμᾶς; Διότι τοῦτο εἶναι τὸ φοβερώτατον καὶ πολυδάκρυτον, ὅτι ὑπέφερε τόσον κόπον πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, διατηροῦσα ἄθικτον τὸ σῶμα καὶ ἐπῆγε χαμένος ὁ κόπος καὶ ἐσκόρπισε τὸν μόχθον μὲ τὴν βλασφημίαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ. E Ἐσεβάσθη τὴν σάρκαν, ὄχι ὅμως καὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ἔκαμε τὸ πᾶν, διὰ νὰ μείνῃ τὸ σῶμα της ἀνέπαφον, δὲν ἐφρόντισεν ὅμως καθόλου νὰ μὴ περιφρονῆται ἐκεῖνος καὶ ἐξευτελίζεται μεταξὺ τῶν πολλῶν. Μακάρι νὰ μὴ ἔπραττε καὶ νὰ μὴ ἐπιχειροῦσε ὅλα ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα κατηγορεῖται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς, λέγει, τὸ κάμνει τοῦτο; Μὲ τὸ νὰ κλείῃς μαζί σου ἄνδρας εἰς τὸ σπίτι καὶ νὰ τοὺς κρατῇς πλησίον σου. 254 A Ἂν ἐπιθυμῇς νὰ ἔχῃς ὡς συγκατοίκους ἄνδρας, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃς τὴν παρθενίαν, ἀλλὰ νὰ συνάψῃς γάμον. Εἶναι πολὺ καλύτερος ὁ γάμος τοῦ εἴδους ἐκείνου παρὰ ἡ παρθενία αὐτή.

Διότι τὸν γάμον τοῦ εἴδους αὐτοῦ οὔτε ὁ Θεὸς καταδικάζει οὔτε οἱ ἄνθρωποι κατηγοροῦν. Εἶναι σεβαστός, κανένα δὲν ἀδικεῖ οὔτε προσβάλλει. Ἡ παρθενία ὅμως αὐτή, ἡ συνδεδεμένη μὲ ἄνδρας, ἔχει ἀπὸ ὅλους κατηγορηθῆ βαρύτερον ἀπὸ ὅσον ἡ πορνεία καὶ ἀφοῦ ἔχασε τὴν τάξιν της, ἐκυλίσθη κάπου κάτω καὶ μάλιστα κοντὰ εἰς τὸ ἴδιον τὸ βάραθρον τῆς πορνείας. Διότι οὔτε μαζὶ μὲ τὰς παρθένους θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπολογίσῃ κανεὶς ἐκείνην, ποὺ δὲν φροντίζει διὰ τὸν Κύριον ἀλλὰ δημιουργεῖ ἀμετρήτους μοιχούς, οὔτε μαζὶ μὲ τὰς

ἐγγάμους. **B** Διότι αὐτὴ φροντίζει νὰ εἶναι ἀρεστὴ εἰς ἕνα ἄνδρα, ἐνῷ σὺ εἰς ἀμετρήτους καὶ μάλιστα ὄχι γνωστούς σου ἐκ τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου ἀλλὰ κατὰ κάποιον ἄλλον τρόπον, ποὺ ἔχει διαβληθῆ καὶ καταδικασθῆ ἀπὸ ὅλους. Διὰ τοῦτο φοβοῦμαι μήπως, ἀφοῦ ἐκδιωχθῆς καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς περιοχάς, παρουσιασθῆς νὰ κατατάσσεσαι εἰς τὴν τάξιν τῶν αἰσχρῶν γυναικῶν. Διότι ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν προσωνυμίαν αὐτήν, ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ τὸ θέση εἰς κρίσιν καὶ εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φέρωμεν ἀντίρρησιν. Διότι ὅταν ἐμφανισθοῦν εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ γίνη κάποιος λόγος δι' αὐτὰς εἰς τὸ σπίτι, ἐκεῖνοι ποὺ ὁμιλοῦν διὰ τὴν ἄτοπον αὐτὴν συζυγίαν, ὅταν θέλουν νὰ ἀναφερθοῦν εἰς αὐτήν, τὴν ἀναφέρουν ὡς τοῦ τάδε, ὄχι τὴν μητέρα, διότι δὲν ἐγέννησεν αὐτόν, οὔτε τὴν ἀδελφήν, διότι δὲν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν αὐτὴν κοιλίαν, οὔτε τὴν σύζυγον, διότι ἡ συνοίκησις δὲν ἔγινε μὲ νόμιμον γάμον, **C** οὔτε τὴν μνημονεύουν μὲ κάποιο ἄλλο ὄνομα ἀπὸ τὰ ἐπιτρεπτὰ καὶ νόμιμα, ἀλλὰ μὲ τὸ αἰσχρὸν καὶ καταγέλαστον. Οὔτε καὶ ἐγὼ δὲν θὰ ἐδεχόμην νὰ τὸ προφέρω· τόσον πολὺ ἀπεχθάνομαι καὶ ἀποστρέφομαι τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν καὶ ἐπὶ πλέον μὲ ἐνοχλεῖ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς συνοικήσεως. Θὰ εἴπῃς ὅτι δὲν ἐγέννησες οὔτε ἐδοκίμασες ὠδῖνας. Ὑπάρχει ἀπολογία αἰσχροτέρα ἀπὸ αὐτήν; Τί εἶναι θλιβερώτερον, ὅταν ἡ παρθένος θέλει νὰ φαίνεται παρθένος ἀπὸ αὐτά, εἰς τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ καταφύγουν καὶ πολλαὶ γυναῖκες ποὺ πορνεύονται; Ἀλλ' ἐκεῖναι, λέγουν, ἀποδεικνύονται ὅτι ἀσελγοῦν ἀπὸ ἄλλα σημεῖα. Ἀπὸ ποῖα ἄλλα σημεῖα; Εἰπέ μου. Ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν, ἀπὸ τὸ βλέμμα, ἀπὸ τὸ βάδισμα, **D** ἀπὸ τοὺς ἐραστάς, ποὺ αὐταὶ συλλαμβάνουν. Ὡραῖα ἐσκιαγράφησες τὸν χαρακτῆρα τῆς πόρνης. Πρόσεξε μόνον μὴ συλλάβῃς ἀντὶ ἐκείνης τὸν ἑαυτόν σου μὲ τὰ σημεῖα καὶ τὰ τεκμήρια αὐτά.[9] Διότι καὶ σὺ βεβαίως προμηθεύεις εἰς τὸν ἑαυτόν σου πολλοὺς τέτοιους ἐραστὰς καὶ μὲ τὰ ἴδια δίκτυα. Ἂν δὲν στέκεσαι εἰς τὴν θύραν τοῦ οἰκήματος καλοῦσα τοὺς περαστικούς, τοὺς ἔχεις ὅμως ἀποκλεισμένους μέσα εἰς τὸ σπίτι σου διὰ παντὸς μὲ ἀποκλεισμὸν βαρύτερον. Καὶ τοῦτο δὲν τὸ κάμνεις διὰ κανένα ἄλλον λόγον, παρὰ μόνον διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃς ἄτοπον ἡδονήν, τὴν ἰδικήν του καὶ τὴν ἰδικήν σου — δὲν ἐννοῶ αὐτήν, ποὺ ἀποκτᾶται μὲ τὴν σαρκικὴν ἐπαφήν. **E** Ποῖον ὅμως τὸ ὄφελος, ὅταν καὶ ἡ συνεύρεσις διὰ

9. Ἐδῶ ἠμπορεῦμεν νὰ ὁμιλήσωμεν δι' ἄλλην μέθοδον διορθώσεως καὶ ἠθικοποιήσεως, τὴν μέθοδον «τοῦ φόβου τῆς ἐμπλοκῆς εἰς τὸ ἁμάρτημα τοῦ ἄλλου».

τῶν ὀφθαλμῶν κάμνει τὸ ἴδιον ἀκριβῶς; Διότι ἂν οὔτε τοῦτο δὲν συμβαίνῃ καὶ δὲν πραγματοποιῆτε οὔτε αὐτὴν τὴν μοιχείαν, διὰ ποῖον λόγον τὸν ἔχεις εἰς τὸ σπίτι σου; Ποίαν αἰτίαν δικαιολογημένην καὶ εὔλογον θὰ προβάλῃς εἰς ἡμᾶς; Ἡ μὲν ἔγγαμος θὰ προβάλῃ τὸν γάμον, ἡ πορνευομένη τὴν ἀκολασίαν, ἀλλὰ σύ, ἡ παρθένος, ποίαν δικαιολογίαν θὰ προβάλῃς κοσμίαν καὶ ὀρθήν;

4. Τί ἀσχολεῖσαι μὲ αὐτό, λέγει, ὅταν δὲν κοιμοῦνται οὔτε συνευρίσκωνται μὲ ἡμᾶς οἱ συγκατοικοῦντες, ὅπως πράττουν ἐκεῖναι μὲ ἐκείνας; Καὶ τοῦτο βεβαίως τὸ λέγουν πολλοί. Καὶ τί μὲ τοῦτο; λέγει· κακὸν τῆς κεφαλῆς των.
251 A Ἐὰν εἶναι μόνον κακὸν τῆς κεφαλῆς των, θὰ τὸ ἐξετάσωμεν ἀργότερον. Ἔχει ὅμως τώρα ἀποδειχθῆ σαφῶς, ὅταν ὡμιλούσαμεν περὶ τῶν ἀνδρῶν, ὅτι ὄχι μόνον οἱ κακολογοῦντες, ἀλλὰ καὶ ὅσοι παρέχουν ἀπερισκέπτως αἰτίας δι' αὐτὸ εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν τιμωρίαν, ποὺ ὡρίσθη διὰ τὴν κακολογίαν. Ἐν τούτοις θὰ δώσωμεν διὰ τοῦτο καὶ δευτέραν ἀπόδειξιν. Ἐὰν σὲ ἐρωτήσω λοιπὸν τώρα διὰ τὴν αἰτίαν τῆς συγκατοικήσεως αὐτῆς, ποίαν ἠμπορεῖς νὰ μοῦ ἀναφέρῃς; Εἶμαι ἀδύνατος, λέγει, καὶ γυναῖκα καὶ δὲν εἶμαι ἱκανὴ νὰ ἐπαρκέσω μόνη μου εἰς τὰς ἀνάγκας μου. Ἀλλ' ὅταν κατηγορούσαμεν[10] τοὺς συνοικοῦντας μὲ σᾶς, τοὺς ἠκούσαμεν νὰ προβάλλουν τὰ ἀντίθετα· ὅτι σᾶς κρατοῦν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν των. **B** Πῶς λοιπὸν σεῖς ποὺ εἶσθε εἰς θέσιν νὰ δώσετε ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἄνδρας ἀπὸ περίσσειαν δυνάμεων, δὲν θὰ ἠμπορέσετε νὰ βοηθηθῆτε αἱ ἴδιαι, ἂν καὶ εἶσθε γυναῖκες ἀλλὰ θὰ χρειασθῆτε ἄλλους; Διότι ὅπως ἕνας ἄντρας θὰ συνοικήσῃ εὐκολώτερον μὲ ἄνδρα, ὁμοίως καὶ μία γυναῖκα μὲ ἄλλην. Ὅταν δὲ εἶσθε καταλληλότεραι νὰ προσφέρετε ὑπηρεσίαν καὶ εἰς ἄνδρας, θὰ εἶσθε πολὺ περισσότερον διὰ σᾶς τὰς ἰδίας. Εἰς ποῖον σημεῖον, εἰπέ μου, θὰ εἶναι χρήσιμος καὶ ἀπαραίτητος ἡ συνεργασία τοῦ ἀνδρός; Ποίαν ὑπηρεσίαν θὰ σᾶς προσφέρῃ αὐτός, τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν προσφέρῃ γυναῖκα; Θὰ ἠμπορέσῃ καλύτερον ἀπὸ γυναῖκα νὰ ὑφάνῃ εἰς τὸν ἀργαλειὸν μαζί σου καὶ νὰ γνέσῃ τὸ ὑφάδι καὶ τὸ στημόνι; Ἐδῶ ἀκριβῶς συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Διότι αὐτὸς ἀκόμη καὶ ἂν θέλῃ, οὔτε κἂν θὰ μάθῃ νὰ μεταχειρισθῇ κάτι ἀπὸ αὐτά, **C** ἐκτὸς ἂν καὶ τοῦτο τοὺς τὸ ἐδιδάξατε ποὺ εἶναι ἀποκλειστικῶς γυναικεῖον ἔργον. Μήπως θὰ πλύνῃ τὰ ἐνδύματα, θὰ ἀνάψῃ φωτιὰν καὶ θὰ βράσῃ νερὸν εἰς τὴν χύτραν; Αὐτὰ ὄχι βεβαίως χειρότερα, ἀλλὰ πολὺ καλύτερα ἀπὸ

10. Ἀναφέρεται εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν.

τὸν ἄνδρα ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἐκτελέσῃ ἡ γυναῖκα. Ποῦ λοιπὸν θὰ σοῦ εἶναι χρήσιμος ὁ ἄνδρας; εἰπέ μου. Ἀσφαλῶς ὅταν χρειασθῇς νὰ πωλήσῃς ἢ νὰ ἀγοράσῃς κάτι. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ δὲν ὑστερεῖ ἡ γυναῖκα ἔναντι τοῦ ἀνδρός. Θὰ τὸ μαρτυρήσῃ ἡ ἀγορὰ καὶ ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ προμηθευθοῦν ὑφάσματα, ποὺ τὰ ἀγοράζουν συνηθέστερα ἀπὸ γυναῖκας. Καὶ ἐὰν εἶναι ἐντροπή, ὅπως καὶ εἶναι, νὰ στέκεται ἡ παρθένος εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ τέτοιου εἴδους συναλλαγάς, πόσον πολὺ αἰσχρότερον εἶναι τὸ νὰ συγκατοικῇ μὲ ἄνδρας; D Ἐν τούτοις καὶ τὸ μικρότερον τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἀποφύγῃ. Θὰ ἀναθέσῃ ὅλον τὸ ἔργον ἢ εἰς τὴν κόρην, ποὺ τὴν ὑπηρετεῖ, ἢ εἰς γραΐδια καταλληλότατα δι' αὐτά. Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι αὐταὶ εἶναι προφάσεις καὶ δικαιολογίαι καὶ προσχήματα ἀδυναμίας. Ποίας ἀδυναμίας, προσχήματα; λέγει. Ἐὰν ἐπιθυμοῦσα ἄνδρα καὶ γάμον καὶ τέτοιον τρόπον ζωῆς, ποίος μὲ ἠμπόδιζε; Δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ πράξω τοῦτο ἐλεύθερα καὶ οὔτε εἰς τὸν Θεὸν νὰ προσκρούσω οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ κατηγοροῦμαι καὶ νὰ διαβάλλωμαι; Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιον λέγω καὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν εἶναι ἰδικοί σου περισσότερον ἀπὸ ὅσον εἶναι ἰδικοί μου. Ἢ πρέπει νὰ δείξῃς εἰς ποίας περιπτώσεις σοῦ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ παρουσία τοῦ ἀνδρὸς ἤ, E ἂν δὲν ἠμπορῇς, νὰ ἐκδιώξῃς κακῶς τὴν συνοικίαν σου. Ἄλλος τρόπος διὰ νὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν κατηγορίαν αὐτὴν δὲν ὑπάρχει. Διότι αὐτά, ποὺ εἶπες δὲν εἶναι περισσότερον ἰδικά σου ἀπὸ ὅσον εἶναι ἐκείνων, ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν ἐξευτελισμόν σου. Ἀκόμη καὶ ἂν εἰς μυρίας περιπτώσεις ἦτο χρήσιμος ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἀνδρός, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν δεχθῇς, ἀφοῦ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τόσας κατηγορίας. Ὅταν ὑβρίζεται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, καμμία δικαιολογία ἂς μὴ εἶναι τόσον ἀναγκαία, ὥστε νὰ μᾶς πείσῃ νὰ παραβλέψωμεν τόσον μεγάλον κακόν. Διότι, πράγματι καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνωμεν ἀπείρους φορὰς τὴν ἡμέραν, 256 A διὰ νὰ μὴ γίνῃ τοῦτο, ἔπρεπε μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὸ δεχθῶμεν καὶ νὰ μὴ παραβλέψωμεν ἕνα τόσον μεγάλον κακὸν χάριν ἀναπαύσεως καὶ κοσμικῆς ἀνάγκης. Ἄκουσε λοιπὸν πῶς ὁ Παῦλος φοβεῖται καὶ τρέμει δι' αὐτὸ καὶ μάλιστα εἰς τόσον μεγάλον βαθμόν· «καλὸν γάρ μοι, λέγει, ἀποθανεῖν ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ» (Α΄ Κορ. 9, 15). Ἐκεῖνος διὰ νὰ μὴ γίνῃ κενὸν τὸ καύχημά του, ἐπροτίμησε τὸν θάνατον, ἐνῷ ἡμεῖς διὰ νὰ ἀποσοβήσωμεν τὸ σκάνδαλον οὔτε τὴν μικρὰν ἄνεσίν μας δὲν θυσιάζομεν· καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ σωθοῦμεν ποτέ; Μολονότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον οὔτε ἔχει τὴν παραμικρὰν ὁμοιότητα, τὸ νὰ χάσῃς ἀφορμὴν

ἐγκωμίου καὶ νὰ ἐμπλακῇς εἰς κατηγορίαν. Ἐκεῖνος, καὶ ἐὰν συνέβαινεν αὐτὸ δὲν θὰ προσέκρουεν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ ἴδιος ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἑαυτόν του νὰ ζῇ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον. B Ἐν τούτοις ἐπροτιμοῦσε νὰ ἀποθάνῃ παρὰ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἄθλημά του. Ἐνῷ ἡμεῖς μολονότι συγχέομεν εἰς κάθε περίστασιν τὰ ἐπιβεβλημένα εἰς ἡμᾶς καὶ μολονότι γνωρίζομεν ὅτι θὰ ὑποστῶμεν δι' αὐτὰ μεγίστην τιμωρίαν, δὲν δεχόμεθα νὰ παραμελήσωμεν μίαν συνήθειαν ἄκαιρον καὶ ἀνωφελῆ; Ποίαν συγγνώμην νὰ περιμένωμεν; Ἔπρεπε λοιπόν, ὅπως εἶπον πρὸ ὀλίγου, καὶ ἂν ἀκόμη αἱ πολλαὶ ἀνάγκαι ἐπεζητοῦσαν ὁπωσδήποτε ἄνδρα, ἐπροκαλεῖτο ὅμως ἀπὸ τὸ πρᾶγμα τόση περιφρόνησις, ἔπρεπε νὰ προτιμηθῇ ὁ θάνατος μᾶλλον, παρὰ νὰ μὴ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονὸς τοῦτο. Ὅταν ὅμως ἐπὶ πλέον μὲ τὴν βοήθειαν γυναικὸς γίνεται ἁπλούστερον καὶ εὐκολώτερον νὰ κατορθώσετε τὰ πάντα, ποίας συγγνώμης θὰ τύχετε, ὅταν ἐπιδεικνύετε τόσην τρυφηλότητα καὶ συμπεριφέρεσθε περιφρονητικῶς ἔναντι τῆς σωτηρίας σας; C Εἰπέ μου λοιπόν· ὅταν ἐκεῖνος σοῦ προσφέρῃ ὅλα αὐτά, δὲν θὰ τοῦ προσφέρῃς καὶ σὺ κάποιαν ὑπηρεσίαν; Εἶναι φανερὸν εἰς ὅλους. Πόσον ὠφελιμώτερον θὰ ἦτο μήτε τέτοια πράγματα νὰ ἀνταποδίδῃς μήτε νὰ ἀντιδέχεσαι ἀλλὰ τὰς ὥρας τῶν κόπων, ποὺ ἐξοδεύεις εἰς τὴν ἀνάπαυσιν ἐκείνου, νὰ τὰς ἐξοδεύῃς εἰς τὴν ἰδικήν σου καὶ νὰ μὴ ταλαιπωρῆσαι ἀκόμη περισσότερον οὔτε νὰ σπιλώνῃς τὴν ὑπόληψίν σου; Ἀλλὰ δέχομαι ὅτι δὲν τοῦ προσφέρεις καμμίαν ὑπηρεσίαν. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν ὁ ἴδιος νὰ ὑπηρετῇ εἰς ὅλα τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ στρώνῃ καὶ νὰ μαγειρεύῃ καὶ νὰ ἀνάπτῃ τὴν φωτιὰν καὶ νὰ κάμνῃ ὅλα τὰ ἄλλα. D Αὐτὰ ὅμως μήτε ὁ ὑπηρέτης δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ ἐκτελῇ, ἂν δὲν ἔχῃ κάποιον κέρδος ἀπὸ τὸν κύριόν του. Ναί, ἀλλ' αὐτὸς τὰ δέχεται, λέγει, ἀπὸ φόβον Θεοῦ καὶ ἀπὸ προσδοκίαν τῆς ἀμοιβῆς ἀπὸ τὴν διακονίαν αὐτὴν καὶ θὰ χρεωστῇ καὶ εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς διαταγάς, ποὺ τοῦ δίδονται, μολονότι δὲν κερδίζει τίποτε ἀπὸ ἡμᾶς. Πῶς λοιπὸν θὰ κλείσωμεν τὰ στόματα τῶν ἀναισχύντων; Ἐὰν τοῦ ἀναγνωρίζῃς τόσην μεγάλην εὐλάβειαν καὶ τόσον πολὺ τρέμει καὶ φοβεῖται τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ βλέπῃ τὸν ἑαυτόν του μηδαμινώτερον ἀπὸ κάθε δοῦλον, καὶ νὰ ὑπομένῃ τὰ πάντα, χωρὶς νὰ ὠφελῆται τίποτε ἀπὸ σέ, πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἔπρεπε νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν δόξαν καὶ τὸν ἔπαινον τοῦ Θεοῦ. E Τώρα ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ αὐτὴ ψυχὴ ἐκ παραλλήλου καὶ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον νὰ ἐκδηλώνῃ τόσην ὑπακοὴν ἀλλὰ καὶ τόσην ἀδιαφορίαν ὅσον

ἀφορᾷ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ τρέμῃ ἐξ αἰτίας των, ἄλλοτε δὲ νὰ μὴ ὑπολογίζῃ καθόλου ὅν ὑβρίζεται ὁ ἴδιος ἐκεῖνος, ποὺ ἔθεσε τοὺς νόμους αὐτούς. Καθαρὸς ἀπὸ ἡδονὴν καὶ ἀμέτοχος εἰς τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων νὰ ὑποβάλλεται κανεὶς εἰς κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ ταπεινώσεις καὶ μὲ τοὺς ἰδικούς του μόχθους νὰ προετοιμάζῃ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ἄλλων εἶναι ἴδιον ψυχῆς ἐξαιρετικὰ φιλοσόφου καὶ πτερωτῆς. Νὰ μὴ ὑβρίζῃ ὅμως κανεὶς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ μήτε νὰ πράττῃ αὐτά, 257 A τὰ ὁποῖα θὰ μετατραποῦν ὑπὸ τῶν πολλῶν εἰς βλασφημίας ἐναντίον του, τὸ ἐπέτυχον πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς μὴ ἐξαιρετικούς. Πῶς λοιπὸν θὰ σὲ πιστεύσωμεν ὅτι διὰ τὸν Θεὸν καὶ χάριν τῆς ἐντάσεως τῆς ἀσκήσεώς σου πράττεις ἕνα πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ μεγάλην καὶ γενναίαν ψυχήν, ὅταν δὲν ἠμπορῇς νὰ ὑπερνικήσῃς ἐκεῖνο, ποὺ ἀπαιτεῖ ψυχὴν μικρὰν καὶ συνήθη; Οὔτε θέλεις νὰ ἀπόσχῃς ἀπὸ πράξεις, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων περιφρονεῖται ὁ Θεὸς καὶ προδίδεις καὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ πάντα διὰ τὰ πράγματα, ποὺ δὲν ἀρέσκουν εἰς αὐτόν. Ποῖος θὰ ἐδέχετο νὰ πεισθῇ εἰς αὐτά; Δὲν γνωρίζω ὅμως πῶς ἀπὸ τὰς παρθένους παρεξέκλινα εἰς τοὺς συγκατοικοῦντας μὲ αὐτάς. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπανέλθω εἰς αὐτάς.

5. Μὲ ποίους λόγους θὰ ἠμπορέσωμεν ἡμεῖς νὰ πείσωμεν ὅσους διατυπώνουν τὰς κατηγορίας καὶ τὰς σκέψεις αὐτάς; B Ἂς μὴ πεισθοῦν λέγει. Εἶναι ὅμως αὐτὸς λόγος ψυχῆς εὐσεβοῦς; Τότε μόνον πρέπει νὰ ἀδιαφοροῦμεν δι' ὅσους κατηγοροῦν, ὅταν εἰς αὐτοὺς δὲν παρέχωμεν ἡμεῖς ἀφορμὰς διὰ κατηγορίαν. Ἢ μᾶλλον οὔτε τότε, ὅταν δηλαδὴ ἠμποροῦμεν νὰ κλείσωμεν τὰ στόματά των. Ὅταν ὅμως ὅλα προέρχωνται ἀπὸ ἡμᾶς, ὅλη ἡ φωτιὰ στρέφεται κατὰ τῆς ἰδικῆς μας κεφαλῆς. «Οὕτω γὰρ ἁμαρτάνοντες, λέγει, εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε» (Α' Κορ. 8, 12). Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε σαφῶς ὅτι δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν μας ἡ ἀδυναμία ὅσων προσβάλλονται ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ποὺ κυρίως μᾶς καταδικάζει. Διότι ὅσον καθαρώτεροι εἴμεθα ἀπὸ τὴν αἰτίαν ποὺ προκαλεῖ, C τόσον περισσότερον θὰ κρίνωμεν δίκαιον νὰ σεβώμεθα τὴν ἀσθένειάν των. Καὶ δὲν λέγω ἀκόμη ὅτι ἔχουν δίκαιον νὰ πειράζωνται· ἂς δεχθοῦμεν ὅτι πάσχουν τοῦτο ἄνευ λόγου. Οὔτε ἔτσι ὅμως δὲν πρέπει νὰ τοὺς περιφρονήσωμεν. Ὁ Παῦλος ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Ρωμαίους, μᾶς τὰ ἐδίδαξεν αὐτά, λέγων τὰ ἑξῆς· «Μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. 14, 20). Ἦτο βεβαίως ὁ πειρασμὸς ἄνευ λόγου, ἀλλ'

ὅμως δὲν ἐπιτιμᾷ τὸν πειραζόμενον, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ προκαλεῖ τὸν πειρασμόν. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔχω ἤδη εἰπεῖ, τοῦτο καὶ θὰ ἐπαναλάβω. Ὅταν δηλαδὴ προκύψῃ ἕνα μεγάλο κέρδος, μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ τραῦμα, τότε πρέπει νὰ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τοὺς σκανδαλιζομένους. Ὅταν ὅμως δὲν προκύπτει κανὲν κέρδος, παρὰ μόνον καταπονοῦνται οἱ ἀσθενεῖς καὶ ὅταν ἀπείρους φορὰς D πάσχουν ἐκεῖνοι τοῦτο ἀπὸ ἔλλειψιν λογικῆς τότε πρέπει νὰ τοὺς λυπούμεθα. Ἀφοῦ καὶ ὁ Θεός, ἐκείνους, ποὺ τοὺς ὠθοῦν καὶ τοὺς καταβάλλουν τοὺς συμπεριλαμβάνει εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς τιμωρίας. Διότι τὸ νὰ κτυπᾷς κάποιον χωρὶς νὰ κερδίζῃς τίποτε, ἀποδεικνύει ἐσχάτην κακίαν. Καὶ ἡμεῖς, ἐξ ἄλλου, ὅταν παρατηρήσωμεν κάποιον νὰ γίνεται δύσκολος ἐξ αἰτίας μακρᾶς ἀσθενείας, ἀπομακρύνομεν ἀμέσως ἀπὸ τὸ σπίτι ὅσους τὸν ἐρεθίζουν καὶ δὲν λεπτολογοῦμεν ἂν ἐκεῖνοι πράττουν δικαίως ἢ ἀδίκως, ἀλλὰ τοὺς ἀποκλείομεν τὸ δικαίωμα κάθε ἀπολογίας καὶ δικαιολογοῦντες αὐτὸν ἀπολύτως, τοῦ κάμνομεν χάριν ἀκόμη καὶ ἐὰν δὲν ἔχῃ δίκαιον νὰ ἐρεθίζεται. E Ἐὰν τώρα ἡμεῖς λαμβάνωμεν τόσον μεγάλην φροντίδα διὰ τοὺς ὑπηρέτας καὶ τὰ παιδιὰ καὶ συχνὰ μαστιγώνωμεν τὸν υἱόν, ποὺ περιπίπτει εἰς τέτοια πλημμελήματα, πολὺ περισσότερον θὰ τὸ κάμῃ τοῦτο ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος καὶ ἐπιεικὴς Θεός. Λέγεις ὅτι εἶναι ἀσθενὴς αὐτὸς ποὺ πειράζεται; Εἶναι ἄξιος σεβασμοῦ λοιπόν, ὄχι κτυπήματος. Ἔχει πληγάς; Ἂς μὴν τὰς ἀναξέσωμεν, ἀλλ' ἂς τὰς θεραπεύσωμεν. Ἔχει ὑποψίας κακὰς καὶ ἀδικαιολογήτους; Ἂς τοῦ ἀφαιρέσωμεν λοιπὸν τὴν ὑποψίαν, ἂς μὴν ἐνισχύσωμεν αὐτήν. Ὅταν φέρῃς τὰς ἀντιρρήσεις αὐτάς, ἁμαρτάνεις εἰς τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν. 258 A Ἢ δὲν ἀκούεις εἰς μὲν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην νὰ λέγῃ συνεχῶς ὁ Μωϋσῆς ὅτι «Θεὸς ἐστι ζηλωτής» (Ἔξοδ. 20, 5) καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς «Ἐζήλωκα τὴν Ἱερουσαλὴμ» (Ζαχ. 1, 14), εἰς δὲ τὴν Καινὴν νὰ κραυγάζῃ ὁ Παῦλος· «Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλῳ»; (Β' Κορ. 11, 2). Τοῦτο, καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο, ἦτο ἀρκετὸν νὰ φέρῃ εἰς ἐπιστροφὴν τὴν ψυχήν, ποὺ δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄρρωστη καὶ ἐρείπιον ἀπὸ τοὺς πόνους. Ἂν καὶ εἶναι τὸ πρᾶγμα τόσον φοβερόν, καταντᾷ νὰ εἶναι ἀντὶ φοβεροῦ εὐχάριστον μᾶλλον. Διότι δὲν δημιουργεῖται ζηλοτυπία, ἂν δὲν ὑπάρχῃ εἰς τὴν βάσιν της θερμὴ καὶ φλογερὰ ἀγάπη. Ὥστε τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν σφοδρᾶς καὶ φλογερᾶς ἀγάπης καὶ φιλίας τοῦ Θεοῦ. Διότι βεβαίως ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ζηλοτυπία δὲν εἶναι πάθος, B ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀνέκφραστον φιλοστοργίαν του, χρησιμοποιεῖ συχνὰ

τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἀλλ' ἡμεῖς, ποὺ εἴμεθα ἐντελῶς ἀσυγκίνητοι, κατερχόμεθα εἰς ἀνθρωπίνας ἀδυναμίας καὶ ταπεινώνομεν ἐκεῖνον ποὺ τόσον σφοδρὰ μᾶς ἀγαπᾷ, περιποιούμεθα ὅμως μὲ κάθε τρόπον ἐκείνους ποὺ ἀδυνατοῦν νὰ μᾶς ὠφελήσουν. Εἰς τί, δυστυχισμένη, θὰ ἠμπορέση νὰ σὲ ὠφελήση ἡ ψυχρὰ αὐτὴ συνοίκησις τόσον πολύ, ἀπὸ ὅσους θησαυροὺς σὲ ἀπομακρύνει; Πρόσεξε. Σὲ καταβιβάζει ἀπὸ τὸν οὐρανόν, σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν πνευματικὸν νυμφῶνα, σὲ χωρίζει ἀπὸ τὸν οὐράνιον νυμφίον, σοῦ προκαλεῖ τὴν ἀθάνατον κόλασιν, τὰ βασανιστήρια ποὺ δὲν ἔχουν τέλος. Εἰς ἀντάλλαγμα τούτων, ἂν ὁ σύνοικος σοῦ παρεῖχε ἀμέτρητα μεταλλεῖα χρυσοῦ, C ἂν ἦτο ὑπασπείριός σου περισσότερον ἀπὸ δούλους ποὺ ἠγόρασες, ἂν σοῦ προσέφερε τιμὴν καὶ ἀνάπαυσιν περισσότερον ἀπὸ ὅσον εἰς βασίλισσαν, δὲν ἔπρεπε τάχα ὡς καταστροφέα καὶ ἐχθρὸν καὶ ὡς κάποιον ποὺ σοῦ ἀφαιρεῖ περισσότερα ἀπὸ ὅσα σοῦ προσφέρει, νὰ τὸν μισῆς καὶ νὰ τὸν ἀποστρέφεσαι; Γίνεται εἰς σὲ λόγος διὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τὴν ἐκεῖ βασιλείαν, διὰ τὴν ἀθάνατον ζωήν, διὰ τὴν ἀνείπωτον δόξαν. Σὺ ὅμως ἔχεις εἰς τὸν νοῦν σου τὰ γήινα πράγματα καὶ περιποιεῖσαι ὡς κύριόν σου αὐτὸν ποὺ νομίζεις ὅτι θὰ σοῦ φανῆ χρήσιμος εἰς αὐτὰ καὶ δὲν ἐξαφανίζεσαι, δὲν εὔχεσαι νὰ ἀνοίξη ἡ γῆ καὶ νὰ σὲ καταπιῇ καὶ ἔτσι νὰ χαθῇς ἀπ' ἐδῶ; Ἀλλὰ μοῦ προβάλλεις τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως, τὴν ρύθμισιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν εἰς τὸ σπίτι καὶ δημιουργεῖς πλαστὰς καὶ ἀνυπάρκτους δικαιολογίας. D Ἀλλὰ καὶ ἔτσι δὲν θὰ παραπλανήσῃς ὅσους ἔχουν νοῦν. Δὲν εἶναι βεβαίως, δὲν εἶναι ἀνάπαυσις αὐτὴ ποὺ ἀναγκάζει νὰ διαπράττωνται τέτοιου εἴδους ἀσχημίαι. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ γυναίκα, ἂν θελήση, θὰ ἐπαρκέση νὰ ἐξυπηρετήση πολλοὺς ἄλλους. Διότι ἀνέκαθεν, ἐνῶ εἰς τὸν ἄνδρα ἔλαχεν ἡ φροντὶς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, εἰς τὴν γυναίκα ἔπεσεν ὁ κλῆρος νὰ μένη εἰς τὸ σπίτι καὶ νὰ φροντίζη δι' ὅλην τὴν διακυβέρνησίν του. Δὲν σύρετε λοιπὸν τοὺς ἄνδρας μέσα, ἐπειδὴ σᾶς χρειάζεται ἀνάπαυσις. Ἀλλὰ διατί, λέγει: Χάριν πορνείας καὶ ἀσελγείας; Ἐγὼ βεβαίως δὲν θὰ ἐξέφραζα τέτοιαν σκέψιν· μὴ γένοιτο! Ἐπὶ πλέον δὲν παύω νὰ ἐπιτιμῶ καὶ ὅσους τὴν ἐκφράζουν. Μακάρι νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς πείσω. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ δικαιολογία, ποὺ κάμνει τὸ πρᾶγμα τόσον ἐπιθυμητόν; λέγει. E Ὁ ἔρως τῆς κενοδοξίας. Καὶ ὅπως τοὺς ἄνδρας ἡδονὴ ψυχρὰ καὶ κακὴ τοὺς παρακινεῖ, ἔτσι καὶ δι' αὐτὰς τὴν συγκατοίκησιν τὴν προκαλεῖ ἡ ἐπιθυμία τῆς φιλοτιμίας.

Καὶ ὅλον βεβαίως τὸ ἀνθρώπινον γένος χαρακτηρίζεται ἀπὸ κενοδοξίαν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸ γυναικεῖον φῦλον. Διότι ὅταν δὲν ἔχουν ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ ἀνάπαυσιν, ὅπως ἔχει ἀποδειχθῆ, οὔτε συγκαταστρέφονται μὲ ἐκείνους, εἶναι ὁλοφάνερον ὅτι αὐτὴ ἡ ὑποψία ἀπομένει μόνον.

6. Ἀφοῦ λοιπὸν εὑρήκαμεν αὐτὴν ὡς ρίζαν τοῦ κακοῦ, ἂς ἀφήσωμεν τὰς κατηγορίας καὶ ἂς τὰς συμβουλεύσωμεν
259 A προσπαθοῦντες νὰ τὰς πείσωμεν ὅτι συμβαίνει μὲ αὐτὰς ὅ,τι καὶ μὲ τοὺς ἄνδρας, ποὺ συγκατοικοῦν μὲ παρθένους· νομίζουν ὅτι ἀπολαμβάνουν ἡδονήν, ἐνῶ ἐμπλέκονται εἰς μεγαλύτερα βάσανα. Διότι, βεβαίως, ἡ μόνη καθαρὰ καὶ παραμόνιμος ἡδονὴ θὰ ἠμποροῦσε νὰ φανῆ ἐκείνη, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν χωρισμόν. Καὶ φαίνεται ὅτι γεννᾶται ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτήν, ὅπως αὐταὶ νομίζουν, κάποια δόξα καὶ λαμπρότης. Ἐὰν ὅμως προσέξη κάποιος ἀκριβῶς, συναντᾶ ἀφθονίαν καγχασμῶν καὶ ἐντροπῆς καὶ κατηγοριῶν καὶ ἐσχάτης ἀνυποληψίας. Ἐλέχθησαν δι' αὐτὰ ἀπὸ ἡμᾶς ὀλίγα εἰς τὴν ἀρχήν, θὰ λεχθοῦν καὶ τώρα. Ἂς ὑποθέσωμεν, ἂν θέλῃς, ὅτι ὁ σύνοικός σου δὲν εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀσημάντους καὶ τοὺς περιφρονημένους ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν μεγάλην δύναμιν μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀκόμη ὅτι θαυμάζεται διὰ τὴν ἐπίσημον καταγωγήν, τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ τὴν εὐλάβειάν του ἀπὸ ὅλους καὶ ὅτι εἶναι εἰς ὅλα ἐξαίρετος. B Καὶ κατ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν τρόπον δὲν θὰ ἠμπορέση νὰ τῆς παράσχη τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τὴν τιμήν. Ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ κερδίση ὑπόληψιν ἀπὸ τὴν φιλίαν πρὸς κάποιον, πρέπει νὰ προσπαθῆ νὰ διαφυλάττη κατὰ πρῶτον τὴν ὑπόληψιν ἐκείνου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δοξάζεται. Διότι, ἂν βεβαίως βλάψη ἐκείνην, θὰ καταστρέψη πολὺ περισσότερον τὴν ἰδικήν του. Ὅπως δηλαδὴ ὅταν μολυνθῆ μία πηγή, ἡ μόλυνσις μεταβιβάζεται καὶ εἰς τὰ νερά, ποὺ χύνονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ ὅταν σαπίζη ἡ ρίζα, πολὺ περισσότερον θὰ πάθη τὸ ἴδιον ὁ καρπός, ἔτσι καὶ τώρα. Ὅταν αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ ἀναδείξη τὴν παρθένον, καταστῆ καταγέλαστος μὲ τὴν συνοίκησιν αὐτήν, ἡ ἰδία πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ μαζὶ μὲ ἐκεῖνον θὰ συμμερισθῆ τὸν ἐμπαιγμόν. C Καὶ ἂν κατὰ τύχην ἡ γυναίκα ἔχη ἤδη κάποιαν ἀγαθὴν φήμην καὶ αὐτὴν ἐκεῖνος θὰ φυγαδεύση, μόλις εἰσέλθη εἰς τὸ σπίτι· τόσον πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ τῆς προσθέση ἄλλην. Ἂν πάλιν ἔχει ἐκεῖνος κάποιαν ὑπόληψιν, θὰ πάθη καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιον. Δὲν προσθέτει λοιπὸν εἰς σᾶς ἀγαθὴν ὑπόληψιν ἡ συγκατοίκησις αὐτὴ ἀλλὰ ἀφαιρεῖ καὶ ἐκείνην, ποὺ ὑπάρχει καὶ προσάπτει τὴν κακὴν φή-

μην, ποὺ δὲν ὑπῆρχεν ἕως τότε. Εἶναι ἐπίκαιρον νὰ ἀναφέρωμεν αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ προφήτης διὰ τοὺς Ἰουδαίους «Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς» (Ἱερ. 13, 23), τότε μόνον καὶ οἱ συνοικοῦντες μὲ αὐτὰς θὰ ἀποβάλλουν τὸ στίγμα τοῦτο. D Ἔτσι κάποιο καυτήριον ἀφήνει ἐπάνω εἰς τὰς ὑπολείψεις των, ὅπως ὁ καυστῆρας ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα τὴν πύρινον σφραγῖδα του, καὶ σβήνει ὅ,τι καλὸν ἔχουν. Ἴσως ὅμως θεωροῦν δόξαν τὸ ὅτι κυριαρχοῦν ἀντὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ὁ μεγάλος περίγελως καὶ μὲ τοῦτο ὑπερηφανεύονται μόνον ὅσαι ζοῦν ζωὴν ἑταίρας. Ἡ καύχησις διὰ τὰ δίκτυα αὐτὰ δὲν συνιστᾶ ἐλευθέρας καὶ φρονίμους γυναῖκας. Καὶ τοῦτο πάλιν εἶναι ἄλλη ἀφορμὴ ἀτιμίας καὶ ὅσον κυριαρχοῦν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ τοὺς ἐπιβάλλουν χειρότερα πράγματα, τόσον περισσότερον ἐξευτελίζουν τὸν ἑαυτόν των μαζὶ μὲ ἐκείνους. Ἀξιοπρεπὴς καὶ ἐπιφανὴς δὲν εἶναι ἡ γυναῖκα, ποὺ ὑποδουλώνει τοὺς ἄνδρας ἀλλὰ ἐκείνη, ποὺ τοὺς σέβεται. Ἂν δυσαρεστῆτε μὲ τοὺς ἰδικούς μας λόγους, E ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἀποστομώσῃ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ ἑξῆς· «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου καὶ αὐτός σου κυριεύσει· κεφαλὴ γὰρ γυναικὸς ὁ ἀνήρ» (Γεν. 3, 16· Α´ Κορ. 11, 3). Καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἠμπορεῖ νὰ τὸ εὕρῃ κανεὶς θεσπισμένον τοῦτο καὶ ἡ τάξις αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ ἄνω. Ὥστε εἶναι μεγάλη ἐντροπή, ὅταν τὰ ἄνω γίνουν κάτω, ἡ κεφαλὴ κάτω καὶ τὸ σῶμα ἄνω. Καὶ ἐὰν τοῦτο εἶναι αἰσχρὸν διὰ τὸν γάμον, εἶναι περισσότερον αἰσχρὸν διὰ τὴν συνοίκησιν αὐτήν, ὅπου δὲν εἶναι τοῦτο μόνον τὸ φοβερόν, ὅτι ἀποτελεῖ παράβασιν τοῦ θείου νόμου τὸ συμβαῖνον, ἀλλὰ ὅτι προσάπτει καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ εἰς τὴν γυναῖκα χειροτέραν φήμην. 260 A Διότι ἐὰν εἶναι αἰσχρὰ ἡ συνοίκησις, εἶναι χειρότερον νὰ σὲ ὑποδουλώνῃ ἡ σύνοικός σου. Ἡ κυριαρχία δὲν προξενεῖ ἔπαινον εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ ὑπολήπτωνται καὶ χωρὶς νὰ κυριαρχῇς καὶ πάλιν νὰ κυριαρχῇς καὶ νὰ ἀποτελῇ τοῦτο ἀσχημίαν. Ὥστε, ἂν θέλῃς νὰ σὲ θαυμάζουν οἱ ἄνδρες, μὴ ἔχῃς καμμίαν σχέσιν μὲ αὐτούς. Μακρὰν ἀπὸ κάθε συναναστροφὴν μὲ αὐτούς, ἀπὸ κάθε κοίταγμα καὶ κάθε συνοίκησιν. Τότε καὶ αἱ γυναῖκες θὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὴν διαγωγήν σου καὶ οἱ ἄνδρες ὅλοι θὰ σὲ θαυμάσουν, ἐπειδὴ εἶσαι παρθένος καὶ μένεις ἀπερισπάστως εἰς τοὺς πόδας τοῦ νυμφίου. Τότε ὄχι μόνον οἱ ἰδικοί μας ἀλλὰ καὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι θὰ σὲ παραδεχθοῦν καὶ ὅλον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ὥστε, ἂν ἐπιδιώκῃς τὴν δόξαν, B βάδιζε αὐτὴν τὴν ὁδόν,

ὄχι τὴν ἀντίθετον. Τότε δὲν θὰ εἴπουν ὅτι ἀνήκεις εἰς αὐτὸν ἢ εἰς ἐκεῖνον, ἀλλὰ εἰς τὸν Χριστόν. Ἄλλον ἔπαινον ἴσον μὲ αὐτὸν δὲν θὰ ἀκούσῃς ποτὲ ἀπὸ κανένα. Ἢ θεωρεῖς, εἰπέ μου, μηδαμινὰ αὐτὰ νὰ λέγωνται καὶ νὰ διαδίδωνται καθημερινῶς εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰς οἰκίας, ἀκόμη καὶ εἰς ἄλλας πόλεις; Λόγου χάριν· ἡ τάδε ἐνῶ εἶναι κόρη καὶ πολὺ νέα καὶ πολὺ ὡραία καὶ θὰ ἠμποροῦσεν, ἐὰν ἤθελε, νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς προστάτας, δὲν ἠθέλησεν ἀλλὰ ἐπροτίμησε νὰ ὑπομείνῃ καὶ νὰ πάθῃ ὁτιδήποτε παρὰ νὰ προδώσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ ἄνθος τῆς σωφροσύνης. Εἶναι μακαρία καὶ δύο καὶ τρεῖς φοράς. C Πόσα ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσῃ, ὁποῖον στέφανον θὰ δεχθῇ, πόσον μισθὸν θὰ κερδίσῃ, συναγωνιζομένη πρὸς αὐτὰς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις. Αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια θὰ εἴπουν ὅλοι δι᾽ αὐτὴν καὶ θὰ τὰ προβάλουν ὡς παραδείγματα εἰς τὰς θυγατέρας των καὶ ἂν θελήσῃ κάποιος νὰ συμβουλεύσῃ μίαν, ποὺ ζῇ σεμνῶς ἢ νὰ συνετίσῃ μίαν ἄσωτον, ὅλοι πάλιν θὰ προβάλουν τοὺς ἰδικούς της ἐπαίνους. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἀλλὰ καὶ ὅταν ἁπλῶς γίνεται λόγος περὶ παρθενίας καὶ τότε θὰ τὴν ἐπαινέσουν ὅλοι, ὄχι μόνον ὅσοι ζοῦν μὲ σεμνότητα ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπροθυμοποιήθησαν καὶ ἔκαμαν τὸ πᾶν, ὥστε νὰ τὴν κάμουν ὑποχείριόν των, συνήντησαν ὅμως ἐκ μέρους της περιφρόνησιν καὶ ἀδιαφορίαν. D Καὶ αὐτὴ θὰ ἀπολαύσῃ τόσην μεγάλην καὶ ἀκόμη μεγαλυτέραν ὑπόληψιν ἀπὸ ὅσην ἐξέθεσα. Εἰς ἐκείνην ὅμως ποὺ ἔχει τοὺς συγκατοικοῦντας μαζί της θὰ συμβοῦν τὰ ὅλως ἀντίθετα. Καὶ πρῶτον, ὅταν ἡ παρθενία κατηγορεῖται ἀπὸ μερικοὺς μιαρούς, θὰ ἐνθυμηθοῦν καὶ τὰς δύο εἰς τὰς συναναστροφὰς αὐτάς· ἀλλὰ ἡ μία ἀπὸ αὐτὰς θὰ ἀνοίξῃ τὸ στόμα τῶν ὑπερασπιστῶν, ἡ δὲ ἄλλη τῶν κατηγόρων. Ἔπειτα, ὅταν χρειάζεται νὰ σωφρονισθῇ κάποια καὶ νὰ διορθωθῇ, ἡ μία χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον στυπτικόν, ποὺ ἀναστέλλει τὴν σῆψιν καὶ στολίζει τὸ στόμα τοῦ συμβουλεύοντος, ἐνῶ ἡ ἄλλη μολονότι ἀποῦσα ἔχει θέσιν δίπλα εἰς τὴν ἐξευτελισθεῖσαν καὶ τιμωρεῖται καὶ ἐξευτελίζεται. Κατ᾽ ἀνάγκην δέ, ἐπειδὴ καθημερινῶς ἁμαρτάνει, E καθημερινῶς καὶ θὰ κατηγορῆται καὶ θὰ ἐξευτελίζεται. Καὶ ὅπου γίνεται λόγος δι᾽ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὅπως ἐκείνη θὰ ἀκούεται ὡς μακαρία, ἔτσι καὶ ἐκείνη ὡς ἀθλία καὶ δυστυχὴς καὶ ὅλα τὰ σχετικά. Καὶ ὅπως ἐκείνην ὄχι μόνον ὅσοι τὴν γνωρίζουν ἀλλὰ καὶ ὅσοι δὲν τὴν γνωρίζουν καὶ δὲν ἔχουν καθόλου εὐεργετη-

θῇ τὴν ψάλλουν καὶ τὴν ἐπαινοῦν, ἔτσι καὶ αὐτὴν καὶ ὅσοι τὴν γνωρίζουν καὶ ὅσοι δὲν τὴν γνωρίζουν καὶ ὅσοι δὲν ἔχουν πάθει κανένα κακὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν κακίζουν καὶ τὴν κατηγοροῦν. Διότι ὅσοι ζοῦν ὀρθῶς δὲν ἐπαινοῦνται καὶ δὲν θαυμάζονται ἀπὸ τοὺς γνωρίμους μόνον ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγνώστους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐχθρούς· 261 A αἱ διεφθαρμέναι πάλιν καὶ αἱ φαῦλαι κακίζονται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους. Καὶ τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐναποθέτῃ μέσα μας τόσην οἰκειότητα πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τόσην ἀποξένωσιν ἀπὸ τὴν κακίαν, ὥστε τὴν πρώτην νὰ τὴν ἐπιδοκιμάζουν ὅλοι, ἀκόμη καὶ ὅσοι δὲν τὴν ἀκολουθοῦν, τὴν δὲ κακίαν νὰ τὴν καταδικάζουν καὶ ὅσοι τὴν ἀποστρέφονται καὶ ὅσοι τὴν ἐπιδιώκουν. Ἀπὸ αὐτὰ εἶναι φανερὸν ὅτι τὰς δυστυχεῖς ἐκείνας, δὲν τὰς ἀποστρέφονται μόνον ὅσοι τὰς γνωρίζουν ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὰς ἀγνοοῦν καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλους οἱ ἴδιοι οἱ συγκατοικοῦντες μὲ αὐτάς. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη λέγουν ὅτι σᾶς ἀγαποῦν καὶ σᾶς θαυμάζουν, καὶ ἂν σᾶς εὐγνωμονοῦν διὰ τὴν χαρὰν αὐτήν, δι' αὐτὰ ἀκριβῶς διὰ τὰ ὁποῖα σᾶς εὐχαριστοῦν, σᾶς μισοῦν ἀργότερον κατὰ τὴν συναίσθησιν ποὺ ἔχουν, B ὅταν κάποτε εἰς ἕνα φωτεινὸν διάλειμμα ἐννοήσουν τὴν παγίδα ποὺ τοὺς ἔχει στηθῆ· τόσον μέγα δεινὸν εἶναι ἡ κακία καὶ ἐκεῖνοι ποὺ περισσότερον ἀπὸ ὅλους περιποιεῖσθαι, αὐτοὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλους σᾶς καταδικάζουν ἐπειδὴ καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλους γνωρίζουν τὰ ἰδικά σας, ἀφοῦ εἰσήχθησαν εἰς τὰ ἰδιαίτερά σας καὶ διετυμπάνισαν ὅλα τὰ μυστικά σας. Καὶ ὅτι σᾶς μισοῦν εἶναι φανερὸν ἀπὸ τοῦτο· ἀπείρους φορὰς θὰ ἐπροτιμοῦσαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ψώραν αὐτὴν καὶ τὴν βαρεῖαν νόσον, τοὺς ἐμποδίζει ὅμως ἡ συνήθεια καὶ ἡ κάποια ἡδονὴ ποὺ νομίζουν ὅτι ὑπάρχει. Διότι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ νόσημα εὔχονται νὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ τὸ μισοῦν ὅσοι τὸ ἔχουν, C εὐχαριστοῦνται ὅμως νὰ εὑρίσκωνται μέσα εἰς αὐτό, ὅπως καὶ μέσα εἰς τοῦτο. Καὶ ἂν εἶναι κάποιος πολὺ δυστυχὴς καὶ ταλαίπωρος, δὲν εἶναι τόσον ἀνόητος καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ τόσον πολὺ νὰ προσβάλῃ τὴν ὑπόληψίν του, ὥστε νὰ θελήσῃ νὰ ζῇ μέσα εἰς τὴν ἀναξιοπρέπειαν, νὰ εὑρίσκεται εἰς τὰ στόματα ὅλων διὰ κακολογίαν καὶ περίγελων καὶ ὀνειδισμόν, νὰ γίνῃ θέαμα κοινὸν εἰς ὅλους εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ μόλις ἐμφανίζεται νὰ δακτυλοδεικτῆται ἀπὸ ὅλους εἰς τοὺς ὀπισθινούς των διὰ τὰ φαυλότατα. Οὔτε βεβαίως εἶναι μηδαμινὴ ἡ ἀηδία, ποὺ αἰσθάνονται ἀπὸ τὴν ὑποψίαν αὐτὴν καὶ τοὺς ἐνοχλεῖ, βαρύνουσα διαρκῶς τὴν συνείδησίν των, καὶ κατατρώγει τὴν

ψυχήν των μονιμώτερον ἀπὸ κάθε σκώληκα. Ἐὰν τώρα προκαλεῖται τόση ὀδύνη ἐδῶ ὅπου μᾶς ἀκολουθεῖ ἡ ἐντροπὴ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ δὲν λέγουν τίποτε φανερῶς D ἀλλὰ κατηγοροῦν εἰς τὸ σπίτι μεταξύ των, ὅταν φύγωμεν πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Νυμφίον, ποὺ ἔχομεν προσβάλει, ὅταν κοινοποιοῦνται τὰ μυστικὰ καὶ ξεδιπλώνονται αἱ καρδίαι, ὁ λόγος, ἡ στάσις, τὸ βλέμμα, ἡ ἔννοια — ἀφήνω τὰ χειρότερα ἀπὸ αὐτά — ὅταν λοιπὸν ὅλα γενικῶς ἐμπρὸς εἰς τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον φαίνωνται γυμνὰ καὶ ἀκάλυπτα, ποῖον ἐξευτελισμὸν θὰ ὑποστῶμεν, ποῖα βασανιστήρια, ποίαν τιμωρίαν; Ἂν ἡ ψυχή μας τότε δὲν παραστῇ τόσον λαμπρά, ὅπως πρέπει εἰς αὐτήν, ποὺ συνηνώθη μὲ ἐκεῖνον τὸν νυμφίον, ἂν δὲν εἶναι καθαρὰ ἀπὸ κάθε κηλῖδα καὶ ἀκαθαρσίαν καὶ ρυτίδα, E θὰ καθῇ καὶ θὰ πάθῃ τὰ φοβερώτερα δεινά. Διότι ἂν ἡ τυφοῦσα κατηγορία εἶναι ἱκανὴ νὰ τὴν ἀποδιώξῃ, ὅταν ἡ ἀκαθαρσία εἶναι πολλὴ καὶ τόσον μεγάλη ἡ δυσωδία καὶ ἀμέτρητοι αἱ πληγαὶ πανταχοῦ, ποῖος θὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὴν κόλασιν ἐκείνην καὶ τὴν τιμωρίαν; Ἐὰν ἐδῶ ὁ βίος τῆς γυναικὸς αὐτῆς ἀναδίδῃ τόσον κακὴν καὶ ἀηδῆ ὀσμὴν δι' ὅλους, ὥστε νὰ τὴν ἀποστρέφωνται ὅλοι, καὶ φίλοι καὶ ἐχθροί, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ πατήσῃ τὰ βασιλικὰ πρόθυρα, βουτηγμένη εἰς τόσον βόρβορον; Δὲν βλέπεις ὅτι οὔτε μέσα εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς ταπεινοῦ ἰδιώτου δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀνεχθοῦν ἕνα χοῖρον, ποὺ ἔχει κυλισθῆ εἰς τὸν βοῦρκον 262 A ἀλλὰ τὸν ἐκδιώκουν ὅλοι καὶ κλείοντες τὰς θύρας ἀπομακρύνονται; Ἐὰν δὲ ἕνα ἄλογον ζῷον, καὶ μάλιστα ποὺ τρέφεται ἐκ φύσεως μέσα εἰς τὸν βοῦρκον, δὲν ἀνέχωνται οἱ ἄνθρωποι μέσα εἰς τὸ σπίτι των ἀκάθαρτον, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ κάποιος νὰ εἰσέλθῃ ἔτσι γεμᾶτος ἀπὸ ρύπον εἰς τὰς οὐρανίους σκηνάς, ὅπου ὑπάρχει τόση λαμπρότης, ὅπου ὅλα εἶναι φαιδρά, ὅπου λάμπει τὸ ἀπρόσιτον φῶς, ὅπου ἀντικρύζει τὰς παρθένους νὰ λάμπουν ἰσχυρότερον ἀπὸ τὴν ἀστραπήν; Αὐταὶ ποὺ δὲν εἶχαν ἔλαιον ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὸν νυμφῶνα, πῶς λοιπὸν σεῖς προσδοκεῖτε νὰ εἰσέλθετε εἰς τὰ ἄδυτα ἐκεῖνα; Τὸ ἁμάρτημα τοῦτο εἶναι πολὺ βαρύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο. B Δὲν εἶναι ἴσον, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον, τὸ νὰ μὴ μεταδώσῃς ὑλικὴν τροφὴν εἰς κάποιον καὶ τὸ νὰ καταστρέψῃς πολλὰς ψυχάς. Ἐκεῖναι δὲν ἠδίκησαν εἰς τίποτε τοὺς πτωχούς· τὰ ἔπαθον ὅλα αὐτά, ἐπειδὴ δὲν μετέδωσαν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὰ δικά των, οὔτε τοὺς ἀπήλλαξαν ἀπὸ τὴν πενίαν. Σὺ ὅμως καὶ τοὺς ἠδίκησες καὶ τοὺς ἐξεδίωξες καὶ ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐπροξένησες καμμίαν ὠφέλειαν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπροκάλεσες τὴν μεγαλυτέραν βλά-

θην. Ἂν τώρα ἐκεῖναι ποὺ δὲν ὠφέλησαν ἐτιμωρήθησαν
τόσον πολύ, τὴν στιγμὴν μάλιστα ποὺ ἦτο ἡ παρθενία των
ἄθικτος, ἐκεῖναι ποὺ ὄχι μόνον δὲν ὠφέλησαν εἰς τίποτε
ἀλλὰ καὶ ἐπροκάλεσαν μεγίστην βλάβην εἰς τὸν ἑαυτόν των
καὶ εἰς τοὺς συνοικοῦντας καὶ εἰς ὅσους ἐσκανδαλίσθησαν
καὶ πρὸ πάντων ἐξηυτέλισαν τὸ ὄνομα τοῦ Νυμφίου, C ποίαν
τιμωρίαν θὰ ὑποστοῦν; Γνωρίζετε ἄραγε μὲ ποῖον πρᾶγμα
ἀσχολεῖσθε; Εἰς ποῖον ἀγῶνα ἔχετε ἀποδυθῆ, ποῖος πολεμικὸς
τομεὺς σᾶς ἔλαχε, διὰ ποίαν στρατιωτικὴν μονάδα ἔχετε
πληρωθῆ; κοντὰ εἰς τὸν ἴδιον τὸν στρατηγὸν ἢ μᾶλλον
κοντὰ εἰς τὸν βασιλέα ἐστήσατε τὴν σκηνήν σας καὶ
ἐκστρατεύετε. Ὅπως λοιπὸν εἰς τοὺς πολέμους ὁλόκληρον
τὸ στρατόπεδον δὲν συγκεντρώνεται εἰς ἕνα τόπον, ἀλλὰ
μερικὰ τμήματα κατέχουν τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως, ἄλλα
τὸ κέντρον, ἄλλα τὸ ὄπισθεν καὶ ἄλλα στολίζουν τὴν πρώτην
γραμμήν, ἄλλα πάλιν φαίνονται παντοῦ, ὅπου διακρίνεται
ὁ Βασιλεὺς καὶ παρακολουθοῦν τὰς κινήσεις του, ἔτσι
ἀκριβῶς καὶ εἰς τὸν χορὸν τῶν παρθένων D ὅταν εἶναι ἀληθινὰ
παρθενικὸς χορός, δὲν τοῦ ἔλαχεν ἄλλη τάξις παρὰ μόνον
ἡ τάξις αὐτή. Δὲν εἶναι ἔτσι; Ὅσοι φοροῦν τὰ χρυσᾶ
ἐνδύματα καὶ καβαλλικεύουν τοὺς χρυσοστολίστους ἵππους
καὶ κρατοῦν ἀσπίδας χρυσᾶς καὶ λιθοκολλήτους, ὀφείλουν
νὰ δηλώνουν τὴν παρουσίαν τοῦ βασιλέως, ὅπως ἡ παρθένος
τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐκείνους τοὺς βλέπομεν
πλησίον τοῦ ἰδίου βασιλικοῦ ὀχήματος, ἐνῶ αὐτὴ γίνεται
ὄχημα βασιλικόν, ὅπως τὰ Χερουβίμ, ἂν θέλῃ, καὶ παρίσταται
εἰς αὐτὸν ὅπως τὰ Σεραφείμ.

7. Πρέπει λοιπὸν ὅταν αὐτὴ ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἀγοράν,
νὰ παρουσιάζεται ὡς ἐγκαλλώπισμα τῆς ἐμφιλοσόφου
ζωῆς καὶ νὰ καταπλήσσῃ ὅλους, ὡσὰν νὰ ἐκατέβη τώρα ἄγγελος
ἐξ οὐρανοῦ, E καὶ ὡσὰν νὰ ἐφάνη ἐπὶ τῆς γῆς ἕνα
ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ Χερουβὶμ καὶ ἔκαμεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους
νὰ στρέψουν πρὸς αὐτό. Ὁμοίως καὶ ἡ παρθένος πρέπει νὰ
ρίψῃ εἰς κατάστασιν θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως μὲ τὴν ἁγιότητά
της ὅλους ὅσους τὴν βλέπουν. Ὅταν βαδίζῃ, νὰ βαδίζῃ
ὡσὰν νὰ εἶναι γύρω της ἐρημία, ὅταν κάθεται, εἰς τὴν
ἐκκλησίαν, νὰ κάθεται μὲ βαθυτάτην σιγὴν καὶ τὸ βλέμμα
της νὰ μὴ βλέπῃ κανένα ἀπὸ τοὺς παρόντας οὔτε γυναῖκα
οὔτε ἄνδρα, παρὰ μόνον τὸν Νυμφίον, ὡς νὰ εἶναι παρὼν
καὶ ὁρατός. Ἂν ἔπειτα ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ σπίτι, ἀφοῦ συνωμίλησε
διὰ τῆς προσευχῆς μὲ αὐτὸν καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν
μόνον ἐκείνου κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν καὶ ὅταν
φθάσῃ εἰς τὸ σπίτι, ἂν ἀναλογίζεται τὸν ποθητόν της μόνον

καὶ ἂν εἶναι ξένη καὶ πάροικος 242 A καὶ παρεπίδημος καὶ
ἀσχολῆται ἡ ξένη μὲ ὅλα τὰ ἐδῶ πράγματα καὶ δὲν ἀποφεύγῃ
τὰς ὄψεις τῶν ἀνδρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν συναναστροφὴν
τῶν κοσμικωτέρων γυναικῶν καὶ ἂν ἱκανοποιῇ
τὸ σῶμα της τόσον μόνον, ὅσον εἶναι ἀπαραίτητον, ἀφιερώνει
δὲ τὰ πάντα εἰς τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς, ἂν πράξῃ ὅλα
αὐτά, ποῖος δὲν θὰ τὴν θαυμάσῃ; Ποῖος δὲν θὰ ἐκπλαγῇ
παρακολουθῶν ἀγγελικὴν ζωὴν εἰς γυναικείαν φύσιν;
Ποῖος θὰ τολμήσῃ νὰ τὴν πλησιάσῃ; Καὶ ποῖος θὰ ἤθελεν
ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, νὰ ἐγγίσῃ ψυχὴν πυρακτωμένην; Διὰ
τοῦτο ἀκριβῶς ὅλοι θὰ σταθοῦν εἰς ἀπόστασιν, θέλοντες μὴ
θέλοντες, ὅλοι θὰ ἐκπλαγοῦν βλέποντες χρυσὸν πυρακτωμένον
νὰ ἀστράπτῃ. B Ἔχει βεβαίως ὁ χρυσὸς ἐκ φύσεως
πολλὴν λάμψιν, ὅταν ὅμως προσλάβῃ καὶ ἄλλην μὲ τὴν θερμότητα,
τότε τὸ πρᾶγμα γίνεται πιὸ θαυμαστὸν καὶ ἐκπληκτικόν.
Ἂν τώρα τοῦτο συμβαίνῃ εἰς ἄνθρωπον, εἰς ψυχὴν
χρυσῆν, γίνεται θέαμα ἐπιθυμητὸν ὄχι μόνον δι' ἀνθρώπους
ἀλλὰ καὶ δι' ἀγγέλους. Διατί λοιπὸν στολίζεσαι μὲ ἐνδύματα,
ἐνῶ διαθέτεις τὸν φλογώδη αὐτὸν στολισμόν; Διότι
ἀσφαλῶς τὰ ἐνδύματα δὲν μᾶς ἐδόθησαν, διὰ νὰ καλλωπιζώμεθα
ἀλλὰ διὰ νὰ κρύπτωμεν τὴν ἐντροπὴν τῆς γυμνότητος·
ὄχι νὰ ἐνδυώμεθα τέτοια ἐνδύματα, ποὺ θὰ μᾶς ἐξευτελίσουν
περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἡ γύμνια. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
Θεὸς ἐνέδυσε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα του μὲ δερμάτινα
ἐνδύματα, C ἐνῶ ἦτο δυνατόν, ἐὰν ἤθελε, νὰ τοὺς ἐνδύσῃ
μὲ ὡραίαν στολήν. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ μὲ τὸ παράδειγμα
ἐκείνων μᾶς δεικνύει ὅτι δὲν διερχόμεθα περίοδον
τρυφῆς ἀλλὰ στεναγμῶν καὶ κοπετῶν. Ἐὰν δὲ ἡ ἰδία ἀνάγκη
τῆς περιβολῆς εἶναι ἐντροπὴ καὶ καταδίκη καὶ προῆλθεν
ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, διατί ἐπιβαρύνεις τὴν κατηγορίαν; Δὲν
εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ δείξῃ τὴν κατάπτωσίν μας ἡ ἰδία ἡ
ἀνάγκη νὰ σκεπασθῶμεν; Διατὶ κάμνεις μεγαλυτέραν τὴν
ἁμαρτίαν; Διατί αὐξάνεις τὴν κατηγορίαν πληθύνουσα τὴν
ἀνάγκην; Ἐνῶ πρέπει νὰ ὀδυρώμεθα καὶ νὰ θρηνοῦμεν καὶ
νὰ ἀποθέτωμεν καὶ τὸ ἴδιον μας τὸ σῶμα, κατὰ τὸν Παῦλον,
ἡμεῖς καθήμεθα καὶ φιλολογοῦμεν διὰ τὰ σκεπάσματά του,
D ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πληγὰς εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ὅταν
εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τὰς καλύψῃ, καταγίνεται μὲ τὸν
καλλωπισμὸν τῶν καλυμμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἠλίας καὶ
ὁ Ἰωάννης εἶχον ἀπέριττον φόρεμα καὶ ἐνεδύοντο χιτῶνας
δερματίνους καὶ τρίχινα ἱμάτια, διότι ἐβιάζοντο καὶ ἐπιθυμοῦσαν
νὰ φορέσουν τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας. Σὺ ὅμως
ὑπερβάλλεις καὶ τὰς γυναῖκας τοῦ θεάτρου εἰς τὴν ἐπιτή-

δευσιν τῆς ἐνδυμασίας καὶ μὲ αὐτὴν στήνεις παγίδας εἰς τοὺς ἐλαφρόμυαλους νέους. Δὲν θέλει ὁ Νυμφίος νὰ στολίζεσαι καὶ νὰ καλλωπίζεσαι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀλλὰ ὥρισε νὰ εὑρίσκεται ὅλη ἡ δόξα του εἰς τὴν ψυχήν σου. Σὺ ὅμως παραμελεῖς τὴν ψυχὴν **E** καὶ στολίζεις ποικιλοτρόπως τὸν πηλὸν καὶ τὴν τέφραν καὶ σύρεις κοντά σου ἀκολάστους ἐραστὰς καὶ μεταβάλλεις εἰς μοιχούς, ὁ λόγος τὸ λέγει,[11] ὅλους ὅσους σὲ βλέπουν. Ὅτι ἀπὸ αὐτὴν τὴν συμπεριφορὰν μαζεύεις πολὺ πῦρ, νομίζω ὅτι καὶ σὺ ἡ ἰδία δὲν θὰ φέρῃς ἀντίρρησιν· ὅτι θὰ ἐπακολουθήσῃ ἀνυποληψία καὶ ἐντροπή, θὰ προσπαθήσω νὰ καταστήσω φανερὸν καὶ τοῦτο ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἐραστάς. Ὅταν ἐκείνη ποὺ καλλωπίζει τὴν ψυχήν της, ἔχῃ τὸν Θεὸν ἐραστὴν τῆς ἐμορφιᾶς της καὶ σὺ ἀνθρώπους ἢ μᾶλλον οὔτε ἀνθρώπους ἀλλὰ χοίρους καὶ σκύλους καὶ κάτι χειρότερον ἀπὸ αὐτά, ποῖος εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ παραδεχθῇ ὅτι σὺ εἶσαι περισσότερον ἀπὸ ἐκείνην στολισμένη μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ὀμορφιάν, ποὺ προκαλεῖ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Θεοῦ; Ὥστε ὅσον περισσότερον ἐπιτηδεύεσαι, τόσον περισσότερον σιχαμερὰ γίνεσαι καὶ τὸν μὲν Θεὸν ἀπομακρύνεις, **264 A** ἐνῷ σύρεις κοντά σου τούτους καὶ ἔτσι φαίνεσαι ἀκόμη χειροτέρα καὶ πιὸ δύσμορφος. Πῶς δὲν εἶσαι δύσμορφος, ἀφοῦ δὲν ἠμπορεῖς νὰ σύρῃς κοντά σου τὸν Θεόν; Καὶ ἂν ἐκείνη, ποὺ καλλωπίζεται καὶ εἶναι τόσον δυσάρεστος, σκέψου πόσον ἐπιτείνει τὸ μῖσος του ἐκείνη ποὺ ἔχει καὶ σύνοικον.

8. Ἂν ὅμως νομίζετε, ἂς μὴ ἀναφέρωμεν ἁπλῶς τὴν συνοίκησιν ἀλλὰ καὶ ἂς τὴν ἀναπτύξωμεν συγχρόνως, ὥστε νὰ φανῇ περισσότερον ἀπαισία. Ἐπειδὴ δὲν φοβοῦνται τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν ἀλλὰ πηγὴ φόβου δι' αὐτὰς εἶναι οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἂς τὰς ἀποστερήσωμεν καὶ τὸ καταφύγιον τοῦτο, ἀφοῦ φέρωμεν εἰς τὸ μέσον ὅσα κρύπτουν καὶ συσκιάζουν οἱ τοῖχοι καὶ ἀφοῦ ἀνοίξωμεν **B** τὰς θύρας διάπλατα εἰς ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ βλέπουν, ἀφοῦ τοὺς σηκώσωμεν πρῶτον ἀπὸ τὴν κλίνην. Ἢ καλύτερα —ἂν νομίζετε— ἂς ἐξετάσωμεν πρῶτα τὴν οἰκίαν καὶ ἂς δεχθοῦμεν ὅτι κοιμοῦνται εἰς διάφορα δωμάτια χωρισμένοι ἀπὸ τοίχους. Διότι δὲν νομίζω ὅτι κάποιος, καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελε νὰ διαπράξῃ μεγίστας ἀσχημίας, θὰ ἤθελε νὰ ἐκθέσῃ τόσον πολὺ τὸν ἑαυτόν του, ὥστε νὰ κοιμᾶται εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον. Ἂς εἶναι λοιπὸν χωρισμένοι ἀπὸ τοίχους. Τί σημασίαν ἔχει αὐτό; Δὲν

11. Ὑπερβολὴ ποὺ μετριάζεται ἀμέσως, διὰ νὰ μὴν ἐξοργίσῃ ἀλλὰ νὰ σωφρονίσῃ.

ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ὑποψίαν. Μόνον ποὺ δὲν πρόκειται τώρα καθόλου περὶ ὑποψίας, ἀκόμη καὶ ἂν συγκατοικοῦν μὲ αὐτὸν ἀμέτρητοι ὑπηρέτριαι· ἂς ἐξετάσωμεν τώρα τὴν ἄλλην ἀσχημίαν. Συμβαίνει δηλαδὴ νὰ σηκώνωνται συγχρόνως, διὰ χάριν ἀλονυκτιῶν — τίποτε εὐλαβὲς δὲν ἠμποροῦν νὰ προσφέρουν αἱ τοιούτου εἴδους ψυχαὶ — **C** καὶ νὰ διασκελίζουν, καθὼς κοιμοῦνται, ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ τοὺς ἀπευθύνουν τὸν λόγον ἐν καιρῷ νυκτός. Τί αἰσχρότερον ἀπὸ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ; Ἂν μάλιστα συμβῇ νὰ ἀρρωστήσῃ ἡ συγκάτοικος, οὔτε οἱ τοῖχοι ὠφελοῦν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀλλὰ ἀφοῦ σηκωθῇ πρὸ τῶν ἄλλων εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς παρθένου, προβάλλων ὡς δικαιολογίαν τὴν ἀσθένειαν καὶ ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς αἱ ὑπηρέτριαι κατέχονται ἀπὸ ὀκνηρίαν, κάθεται δίπλα της καὶ φροντίζει δι' ὅλα, ὅσα μόνον αἱ γυναῖκες ἐπιτρέπεται νὰ προσφέρουν. Καὶ βεβαίως οὔτε ἐκείνη ἐντρέπεται ἀλλὰ ἐπὶ πλέον καὶ καμαρώνει, οὔτε αὐτὸς κοκκινίζει ἀλλὰ καὶ δοκιμάζει μεγαλυτέραν χαράν, ὅσον χειροτέραν παρουσιάζει τὴν ὑποδούλωσίν του. **D** Καὶ ὁ ἀποστολικὸς λόγος· «Ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν» (Φιλιπ. 3, 19), ἀποδεικνύεται τότε ἐμπράκτως. Ὅταν σηκωθοῦν καὶ αἱ ὑπηρέτριαι, ἡ ἐντροπὴ εἶναι μεγαλυτέρα, διότι μὲ ἀκάλυπτον κεφαλήν, μὲ ἕνα μόνον χιτῶνα καὶ μὲ χεῖρας γυμνάς, ἐπειδὴ ἔχουν θορυβηθῇ καὶ σηκώνονται ἐν ὥρᾳ νυκτός, τρέχουν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ἐνῷ ἐκεῖνος εἶναι παρών· ἢ μᾶλλον ἀναγκάζονται νὰ φέρουν εἰς πέρας τὰ πάντα, ἐνῷ ἐκεῖνος γυρίζει ἀνάμεσά των καὶ τρέχει μαζὶ μὲ αὐτάς. Δὲν ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἐντροπή.[12] Ἂν τύχῃ δὲ νὰ ἔλθῃ καὶ μαῖα, οὔτε τότε δὲν ἐντρέπεται, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἰσέρχωνται εἰς τὸ σπίτι νέαι ὅσα οἰκεῖαι ἐκεῖνος καμαρώνει. Διότι εἰς ἕνα μόνον ἀποβλέπει, πῶς νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὴν ἀσθενῆ τὰς ὑπηρεσίας του καὶ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅσον περισσότερον τὰς ἐπιδεικνύει, τόσον περισσότερον ἐξευτελίζει καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἐκείνην. **E** Καὶ τί τὸ περίεργον εἶναι νὰ μὴ κοκκινίζουν, ὅταν ἔρχεται ἡ μαῖα; Ἀφοῦ συχνὰ δὲν διστάζουν ἀκόμη καὶ κατὰ τὰ μεσάνυκτα, ἐκτελοῦντες ἔργον κατωτέρων ὑπηρετριῶν, νὰ τρέξουν ἐκεῖνοι δι' αὐτήν. Καὶ ὅταν φθάσῃ, τώρα μὲν τὸν ἀποκλείουν ἔξω παρὰ τὴν θέλησίν του, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι πολὺ ἀναιδής, τώρα δὲ τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ καθίσῃ πλησίον. Καὶ βεβαίως καὶ ἂν ἀκόμη ἀπείρους τρόπους μεταχειρισθῇ κάποιος, διὰ νὰ τὸν ἐξευτελίσῃ,

12. Θυμός, εἰρωνεία, σαρκασμός, πόνος. Αἱ γραμμαὶ ἁμιλλῶνται αἱ μὲν πρὸς τὰς δέ, διὰ νὰ συνθέσουν τὴν ὁλοζώντανην αὐτὴν περιγραφήν.

τί παρόμοιον θὰ ἠμποροῦσε νὰ τοῦ κάμῃ, μὲ ἐκεῖνο, ποὺ ὁ ἴδιος δημιουργεῖ διὰ τὸν ἑαυτόν του; Ὅταν πάλιν ξημερώσῃ καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ σηκωθοῦν καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν κλίνην, ἀρχίζουν ἀμέσως αἱ προφυλάξεις καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ κύρου. 245 A Δὲν ἠμπορεῖ αὐτὴ νὰ ἐξέρχεται ἀφόβως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δωμάτιον· πολλὰς φορὰς δὲ ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ δωμάτιόν της, εἶναι δυνατὸν νὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τὸ γυμνὸν σῶμα τοῦ ἀνδρός. Τὸ ἴδιον φοβούμενος καὶ αὐτὸς ἄλλοτε προειδοποιεῖ διὰ νὰ εἰσέλθῃ, ἄλλοτε εἰσέρχεται χωρὶς προφύλαξιν καὶ γίνεται πολὺ γελοῖος. Δὲν θέλω νὰ ἀναφέρω τίποτε ἄλλο. Αὐτὰ μολονότι εἶναι μικρά, συνήθως ἀνάπτουν μεγάλην φλόγαν ἀσελγείας. Καὶ αὐτὰ μέσα εἰς τὸ σπίτι καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτά. Ὅταν δὲ μεταβῇ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ πρόκειται νὰ ἐπιστρέψῃ, ἡ ἀσχημία εἶναι πάλιν μεγαλυτέρα. Ἐπειδὴ εἰσέρχεται εἰς τὸ σπίτι του καὶ δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀναγγείλῃ τὴν εἴσοδόν του, ὅταν εὕρῃ γυναῖκας νὰ τὴν συντροφεύουν, προσβάλλει τὴν σύνοικον. Τὸ ἴδιον πάθημα συμβαίνει καὶ εἰς ἐκείνην συχνά. B Καὶ θεωρεῖ ἐκείνη μὲν ὅτι εἶναι ἐντροπὴ γυναῖκα νὰ δέχεται γυναῖκας, ἐκεῖνος δὲ ὅτι εἶναι ἐντροπὴ ὁ ἄνδρας νὰ δέχεται ἄνδρας. Δὲν ἐγκαταλείπουν ὅμως ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ἐνῷ παραιτεῖται ὁ καθεὶς ἀπὸ τὴν φιλοξενίαν τῶν ὁμοφύλων του. Ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἐντροπὴ ἀπὸ αὐτήν; Κάποτε δὲ τὸν εὑρίσκουν νὰ κάθεται δίπλα εἰς γυναῖκα, ποὺ κουβαριάζει νῆμα ἢ ποὺ κλώθει. Τί ὠφελεῖ νὰ ἀναφέρῃ κανεὶς τὰς ὕβρεις καὶ τὰ καθημερινὰ μαλώματα; Διότι καὶ ἂν ὑπάρχῃ μεταξύ των πολλὴ φιλία, εἶναι φυσικὸν νὰ συμβαίνουν αὐτά. Ἤκουσα ἐγὼ ἀπὸ μερικοὺς ὅτι ὑπομένουν καὶ ζηλοτυπίας· καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεται καὶ τοῦτο, ὅπου ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι πνευματική. Ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται αἱ συνεχεῖς πτώσεις, ἀπὸ αὐτὰ αἱ διαφθοραί, ἀπὸ αὐτὰ καταντοῦν αἱ παρθέναι δουλοπρεπεῖς C καὶ ἀναίσχυνται καὶ ἂν δὲν διαφθαρῇ τὸ σῶμά των, διαφθείρεται ὁ χαρακτήρ. Ὅταν δηλαδὴ συνηθίσῃ νὰ ὁμιλῇ μὲ θάρρος πρὸς τὸν ἄνδρα, νὰ κάθεται δίπλα του, νὰ τὸν βλέπῃ κατάμματα καὶ νὰ γελῇ ἐμπρός του, νὰ κάμῃ πολλὰς ἄλλας ἀσχημίας καὶ νὰ μὴ τὰς θεωρῇ ὡς κακόν, πίπτει τὸ παραπέτασμα τῆς παρθενίας καὶ καταπατεῖται τὸ ἄνθος. Ἐξ αἰτίας τούτων δὲν διστάζουν οὔτε παραιτοῦνται ἀλλὰ γίνονται πρόμαχοι τοῦ γάμου καὶ προξενήτριαι καὶ πραγματεύονται ὑποθέσεις ἀσχέτους καὶ ἐμποδίζουν πολλὰς ποὺ θέλουν νὰ μείνουν χῆραι, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι αὐτὸ θὰ ἀποτελέσῃ ἐλαφρυντικὸν τῆς ἰδικῆς των ἁμαρτίας. Ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐνεργείας γίνονται εὐκαταφρόνηται ἀπὸ ὅλους καὶ δι᾽ αὐτό, ἀκόμη καὶ αἱ ἔγγαμοι δὲν αἰσθάνονται ἐντροπὴν ἐνώπιόν των, D διότι ἡ συμπεριφορά των εἶναι καλυτέρα εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις. Εἶναι πράγματι πολὺ καλύτερον νὰ συνάπτῃς πρῶτον καὶ δεύτερον γάμον, παρὰ νὰ διαπράττῃς τὰς ἀσχημίας αὐτὰς καὶ νὰ ἐπισύρῃς τὰς ὑποψίας ὅλων ὡς προαγωγὸς καὶ μαστροπός, ἐπειδὴ ἐστερήθης τῶν εὐχαριστήσεων τοῦ γάμου, ἀλλὰ ὑποβάλλεσαι εἰς ὅλας τὰς ἐνοχλήσεις του. Διότι τί εἶναι ἐνοχλητικώτερον ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃς ἄνδρα καὶ νὰ τὸν περιποιῆσαι; Ἀπὸ τὸ βάρος αὐτὸ σὲ ἀπήλλαξεν ὁ Θεός. Ὁ λόγος «πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου καὶ αὐτός σου κυριεύσει» (Γεν. 3, 16), ἀχρηστεύθη διὰ σὲ ἐξ αἰτίας τῆς παρθενίας. Διατί πάλιν σύρῃς ἐπάνω σου τὴν δουλείαν; Σὲ ἀπηλευθέρωσεν ὁ Χριστὸς καὶ σὺ δημιουργεῖς ζητήματα διὰ τὸν ἑαυτόν σου. Σὲ κατέστησεν ἀμέριμνον καὶ σὺ ἐφευρίσκεις φροντίδας.

9. E Ἐπειδὴ ἀνέφερον τὴν φροντίδα, ἐνῷ ἔλεγον αὐτά, ἐσκέφθην ἐπικαίρως τὸν ἀποστολικὸν λόγον· ἐὰν ἡ συνοίκησις τῶν γυναικῶν μὲ ἄνδρας καὶ τῶν ἀνδρῶν μὲ γυναῖκας περιώριζε τὰς φροντίδας, δὲν θὰ ἔλεγεν ὁ Παῦλος προτρέπων εἰς τὴν ἐγκράτειαν· «θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι» (Α´ Κορ. 7, 32), συμβουλεύων ἡμᾶς καὶ κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον. Τί θέλετε; λέγει. Ἀνάπαυσιν καὶ ἐλευθερίαν; Ἀλλὰ δὲν βλέπετε ὅτι προκύπτει τὸ ἀντίθετον, δουλεία, μόχθοι, ταλαιπωρίαι πολλαὶ ἀπὸ τὴν συνοίκησιν μὲ τοὺς ἄνδρας; 246 A Συχνὰ πολλαὶ ποὺ ἔχασαν τοὺς ἄνδρας των, διὰ τοῦτο δὲν ἐνυμφεύθησαν πάλιν, διὰ νὰ μὴ εὑρεθοῦν ἐκ νέου ὑπὸ τὸ ζυγὸν τῆς δουλείας. Γενικῶς δὲ ἂν ἔχῃς σύντροφον τὴν πενίαν καὶ εἶσαι ἀπὸ κάθε πλευρὰν ἀπροστάτευτος παρουσίασε τὴν ἀρετὴν τοῦ βίου σου, μὴ δημιουργῇς καμμίαν σχέσιν μὲ ἄνδρα, ἀλλὰ νὰ συναναστρέφεσαι γυναῖκας ποὺ ἔζησαν σεμνῶς, ὁπότε οὔτε τὸν στέφανόν σου θὰ χάσῃς ἀλλὰ καὶ πλήρη ἀσφάλειαν θὰ ἀπολαύσῃς. Ἐὰν ὅμως νομίζῃς ὅτι τοῦτο εἶναι δύσκολον, ἐπιδίωξέ το μὲ ζῆλον καὶ ὁπωσδήποτε θὰ τὸ ἐπιτύχῃς. Ἢ μᾶλλον οὔτε χρειάζεται νὰ τὸ ἐπιδιώξῃς. Διότι ὅπως σπεύδομεν ὅλοι πρὸς τὸ φῶς, ἔτσι ἂν λάμψουν αἱ ἀκτῖνες τοῦ βίου σου, θὰ τρέξουν ὅλαι κοντά σου, ἐπειδὴ σὲ ἠγάπησαν, μὲ τὴν ἱκανοποίησιν νὰ ἔχῃ κάθε μία πλησίον σου θέσιν ὑπηρέτου B καὶ θὰ πιστεύσῃ ὅτι ἀποτελεῖς ἀσφάλειαν διὰ τὴν οἰκίαν της, κόσμημα τοῦ βίου της, στέφανον ἀθανασίας κατὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ· «Ζητεῖτε γάρ, λέγει, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 6, 33). Τώρα ὅμως ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι, ποὺ χάνομεν τὴν ζωὴν αὐτήν, ἐπειδὴ παραμελοῦμεν τὰ οὐράνια πράγματα. Καὶ ὅταν λέγω ἡμεῖς, δὲν ἐννοῶ τοὺς ἄνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ σᾶς καὶ

μάλιστα σᾶς περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας. Ἀφοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦτο ἡ γυναῖκα ἐδέχθη βαρυτέραν τιμωρίαν, ἐπειδὴ εἶναι ὑπεύθυνος καὶ διὰ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀπάτης. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐτιμώρησεν περισσότερον ἐκείνην, ποὺ ἠπάτησεν ἀπὸ ὅσον ἐκεῖνον ποὺ ἠπατήθη. Τὸ ἴδιον θὰ ἐπαναληφθῇ καὶ τώρα, ἂν δὲν θελήσετε νὰ διορθωθῆτε καὶ νὰ ἐπανέλθετε εἰς τὴν ἰδικήν σας εὐγένειαν. Διότι καὶ ἡ γυναῖκα, ποὺ τότε ἐκατηγορεῖτο διὰ τοῦτο, ὅτι ἔδωσεν εἰς τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὸν καρπόν, C δὲν ἐτόλμησε νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἔπρεπεν ἐκεῖνος, ἀφοῦ ἦτο ἄνδρας, νὰ μὴ πεισθῇ οὔτε νὰ ἀπατηθῇ. Ἀπεσιώπησεν ὅμως τοῦτο, διότι δὲν ἀποτελοῦσε δι' αὐτὴν καμμίαν ἀπολογίαν καὶ ἐχρησιμοποίησεν ἄλλην, ἡ ὁποία, ἦτο βεβαίως καὶ αὐτὴ ἀσθενής, ἀλλ' ὅμως δίπλα εἰς τὴν πρώτην ἦτο περισσότερον λογική. Ἀπὸ τοῦτο γίνεται φανερὸν ὅτι ἔχουν μεγαλύτερον δικαίωμα οἱ ἀπατηθέντες νὰ αἰτιῶνται τοὺς ἀπατεῶνας παρὰ αὐτοὶ τοὺς ἀπατηθέντας. Ἡ πόρνη καλεῖ ἐκεῖνον, ποὺ ἐξευτελίζει τὸ σῶμά της καὶ ἀφοῦ τὸν κατακλίνῃ μαζί της, τὸν ἀφήνει πάλιν. Σὺ ὅμως ἐκεῖνον, ποὺ ἐξευτελίζει καὶ καταστρέφει τὴν ψυχήν σου, ἀφοῦ τὸν καλέσῃς, τὸν κλειδώνεις μέσα διὰ παντός. Δὲν τοῦ ἐπιτρέπεις νὰ ἐξέλθῃ ἀλλὰ τοῦ ἐπιβάλλεις δεσμὰ δυσβάστακτα D μὲ τὴν κολακείαν, τὴν περιποίησιν, τὰς ἄλλας ἐνεργείας καὶ νομίζεις ὅτι ἀποκτᾷς τιμὴν ἐνῷ κατεξευτελίζεσαι. Ἔπειτα, εἰπέ μου, δὲν ἀντιλαμβάνεσαι πόσον βραχὺς εἶναι ὁ παρὼν βίος, πόσον ὁμοιάζει μὲ τὰ ὄνειρα καὶ μὲ τὰ ἄνθη, ποὺ μαραίνονται καὶ μὲ τὴν σκιὰν ποὺ τρέχει δίπλα μας; Διατί θέλεις νὰ ἀπολαμβάνῃς τώρα εἰς τὰ ὄνειρα καὶ νὰ τιμωρῆσαι τότε ἀληθινά; Μολονότι τὸ πρᾶγμα δὲν ἀποτελεῖ βεβαίως ἀπόλαυσιν. Καὶ πῶς θὰ ἀποτελοῦσε ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχουν καταδίκη, κατηγορία, περίγελως, σκάνδαλα; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ἀπόλαυσις, τί εἶναι μία μικρὰ σταγὼν ὕδατος ἐν συγκρίσει πρὸς ἀπέραντον πέλαγος; «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καὶ ἐπιθυμήσει ὁ Βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου» E (Ψαλμ. 44, 12), ἔλεγεν ὁ Δαυῒδ κάποτε πρὸς τὴν ἀσθενοῦσαν οἰκουμένην. Αὐτὸν τὸν λόγον τοῦ προφήτου σοῦ ἀπευθύνομεν τώρα καὶ ἡμεῖς μὲ μικρὰν παραλλαγὴν· καὶ θὰ σοῦ τὸν ἀπευθύνωμεν μαζὶ μὲ τὸν προφήτην. «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου» τὴν πονηρὰν συνήθειαν καὶ αὐτοὺς ποὺ συνοικοῦν μαζί σου διὰ τὸ κακόν σου καὶ ὁ βασιλεὺς θὰ ποθήσῃ τὴν καλλονήν σου. Τί ἄλλο ὑπάρχει διὰ σὲ ἀνώτερον τούτου; Καὶ τί ἄλλο θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἀναφέρωμεν ἴσον, ὅταν λάβῃς, ὡς ἐραστήν, τὸν

κυρίαρχον τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπαλλαγῇς
247 A ἀπὸ τοὺς μηδαμινοὺς τούτους ὁμοδούλους σου, ποὺ κατεξευτελίζουν τὴν εὐγένειάν σου; Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι καλὸν νὰ τελειώσω ἐδῶ τὸν λόγον μου. Τίποτε ἰσάξιον μὲ τὴν τιμὴν αὐτὴν δὲν ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν. Ἂν κάποια λάβῃ ὡς σύζυγον τὸν ἐπίγειον βασιλέα, νομίζει ὅτι εἶναι εὐτυχεστέρα ἀπὸ ὅλας. Σὺ δὲν ἔχεις τὸν ἐπίγειον Βασιλέα οὔτε τὸν ὁμόδουλον ἀλλὰ τὸν ζῶντα εἰς τοὺς οὐρανούς, ποὺ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, καὶ κάθε ὄνομα ποὺ ὀνομάζεται, ποὺ κάθεται ἐπάνω ἀπὸ τὰ Χερουβείμ, ποὺ σείει τὴν γῆν καὶ ἔχει ἁπλώσει τὸν οὐρανόν, ποὺ εἶναι φοβερὸς εἰς τὰ Χερουβεὶμ καὶ ἀπρόσιτος εἰς τὰ Σεραφείμ. Αὐτὸν σὺ ἔχεις ὄχι σύζυγον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐραστὴν καὶ μάλιστα σφοδρότερον ἀπὸ κάθε ἄνθρωπον. B Πῶς δὲν θὰ ἀφήσῃς λοιπὸν ὅλα τὰ ἐδῶ, ἀκόμη ἂν χρειασθῇ νὰ ἀρνηθῇς καὶ αὐτὴν τὴν φωνήν σου; Εἶναι ἱκανὸς ὁ λόγος αὐτὸς νὰ ἀνορθώσῃ ἐκεῖνον, ποὺ εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν μόλυβδον βαρύτερος καὶ νὰ τοῦ δώσῃ πτερὰ διὰ τὰς κατοικίας τοῦ οὐρανοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τελειώνομεν ἐδῶ τὸν λόγον μας καὶ σὲ συμβουλεύομεν νὰ ψιθυρίζῃς ὡς θεϊκὴν τὴν ἐπῳδὸν αὐτὴν καὶ εἰς τὸ σπίτι καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ κατὰ τὴν νύκτα, εἰς τὸν δρόμον καὶ εἰς τὸ δωμάτιόν σου, μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν σκέψιν καὶ νὰ εἶναι πάντοτε αὐταὶ αἱ τελευταῖαι λέξεις σου πρὸς τὴν ψυχήν σου: Ἄκουσε, ψυχή μου, καὶ κοίταξε καὶ στρέψε τὸ αὐτί σου καὶ λησμόνησε τὴν πονηρὰν συνήθειάν σου καὶ θὰ ἐπιθυμήσῃ ὁ Βασιλεὺς τὴν ὀμορφιάν σου. Ἂν εἶναι αὐταὶ ἀδιακόπως αἱ τελευταῖαι λέξεις σου, θὰ κάμῃς τὴν ψυχήν σου καθαρωτέραν ἀπὸ χρυσόν, διότι αὐταὶ C ὁρμητικώτερον ἀπὸ τὸ πῦρ εἰσορμοῦν εἰς τοὺς στοχασμοὺς τῆς διανοίας σου καὶ καθαρίζουν κάθε κηλῖδα μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας. Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΧΗΡΕΥΣΑΣΑΝ

338 Α Λόγος ἀπευθυνθεὶς εἰς νεαρὰν χήραν.

1. Ὅτι ἔλαβες πλῆγμα βαρὺ καὶ ὅτι εἰς καίριον σημεῖον ἐδέχθης τὸ βέλος, ποὺ ἦλθεν εἰς σὲ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅλοι θὰ ἐσυμφωνοῦσαν μαζί σου καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἔχῃ ἀντίρρησιν, ἀκόμη καὶ ὅσοι ζοῦν μὲ ἄκραν φρόνησιν. Ἐπειδὴ ὅμως ὅσοι δέχονται πλήγματα δὲν πρέπει νὰ ἐξοδεύουν ὅλον τὸν χρόνον των εἰς τὸ πένθος καὶ τὰ δάκρυα ἀλλὰ νὰ φροντίζουν πολὺ καὶ διὰ τὴν θεραπείαν τῶν τραυμάτων, ὥστε νὰ μὴ παραμεληθοῦν καὶ προκαλέσουν μὲ τὰ δάκρυα μεγαλυτέραν πληγὴν καὶ κάμουν πλέον ὁρμητικὴν τὴν φλόγα τῆς ὀδύνης, διὰ τοῦτο εἶναι καλὸν νὰ δεχθῇς καὶ τὴν διὰ λόγων παρηγορίαν καὶ ἀφοῦ ἐπ᾽ ὀλίγον συγκρατήσῃς τοὺς κρουνοὺς τῶν δακρύων σου, νὰ ἀφήσῃς τὸν ἑαυτόν σου διὰ μικρὸν χρονικὸν διάστημα εἰς ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ σὲ παρηγορήσουν. Β Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς δὲν σὲ ἠνωχλήσαμεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς λύπης σου οὔτε μόλις κατεφέρθη ἐναντίον σου ὁ κεραυνός· ἀνεμείναμεν τὸ διάστημα τοῦτο, ποὺ ἐμεσολάβησε καὶ ἀφήσαμεν νὰ χορτάσῃς ἀπὸ τοὺς θρήνους. Τώρα λοιπόν, ποὺ ἦλθες εἰς θέσιν νὰ διαβλέψῃς κάπως διὰ μέσου τῆς ὁμίχλης ἐκείνης καὶ νὰ ἀνοίξῃς τὴν ἀκοήν σου εἰς τοὺς παρηγορητάς, τώρα καὶ ἡμεῖς ἔπειτα ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν ὑπηρετριῶν προσεθέσαμεν καὶ τοὺς ἰδικούς μας. C Διότι, ὅταν ἀκόμη ἡ κακοκαιρία ἦτο σφοδρὰ καὶ ἐμαίνετο ὁ ἄνεμος τοῦ πένθους, θὰ σοῦ προεκάλει παροξυσμὸν μεγαλύτερον διὰ κραυγὰς ὅποιος σὲ προέτρεπε νὰ ἀφήσῃς τὴν λύπην καὶ ἀφοῦ ἐκέρδιζε τὸ μῖσος, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ ἐθεωρεῖτο ἐχθρὸς καὶ ἀνόητος, μὲ τοὺς λόγους του αὐτοὺς θὰ ἔρριπτε πολλὰ ξύλα εἰς τὴν φωτιάν σου. Ἀφοῦ ὅμως τώρα ἤρχισε νὰ κοπάζῃ ὁ σάλος καὶ ἡσύχασεν ὁ Θεὸς τὰ ἄγρια κύματα, εὐκόλως θὰ ἀπλώσωμεν τὰ πανιὰ τοῦ λόγου. Εἰς μετρίαν δηλαδὴ κακοκαιρίαν θὰ ἠμπορέσῃ ἴσως ἡ τέχνη νὰ προσφέρῃ τὴν βοήθειάν

της· ὅταν ὅμως ἡ ὁρμὴ τῶν ἀνέμων εἶναι ἀκαταμάχητος, ἡ πεῖρα εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ. D

Δι᾽ ὅλα αὐτά, ἐνῷ ἐτηρήσαμεν σιγὴν ὅλον τὸν χρόνον ποὺ ἐπέρασε, τώρα μόλις ἐπεχειρήσαμεν νὰ ὁμιλήσωμεν, ὅταν ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν θεῖον[18] σου ὅτι τώρα πρέπει νὰ ἀποτολμήσωμεν τοῦτο. Διότι καὶ αὐταὶ ἀπὸ τὰς θεραπαινίδας σου ποὺ τιμᾷς τολμοῦν τώρα νὰ σοῦ ἀπευθύνουν δι᾽ αὐτὰ μακροὺς λόγους καὶ γυναῖκες ἔξω τῆς οἰκίας καὶ αἱ συγγενεῖς καὶ ὅσαι ἔχουν κάποιαν σχέσιν μαζί σου. Ὅτι δέ, ἀφοῦ δέχεσαι τοὺς λόγους ἐκείνων, δὲν θὰ ἀπαξιώσῃς νὰ ἀκούσῃς τοὺς ἰδικούς μας ἀλλὰ θὰ ἐπιδείξῃς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀταραξίαν, ποὺ ἀπαιτοῦν, τὸ ἐλπίζομεν καὶ τὸ πιστεύομεν ἀπολύτως. Ε Καὶ δι᾽ ἄλλους λόγους τὸ γυναικεῖον φῦλον ἔχει κάποιαν κλίσιν πρὸς τὴν εὐσυγκινησίαν. Ὅταν ὅμως προστεθῇ καὶ ἡ νεότης καὶ ἡ πρόωρος χηρεία καὶ ἡ ἀπειρία τῆς ζωῆς καὶ μέγα πλῆθος φροντίδων καὶ ἡ διαβίωσις καθ᾽ ὅλην τὴν προηγουμένην ζωὴν μέσα εἰς καλοπέρασιν καὶ χαρὰν καὶ πλοῦτον, τότε τὰ δεινὰ πολλαπλασιάζονται. Καὶ ἐὰν ὅποια ἐδέχθη τὸ κτύπημα δὲν λάβῃ βοήθειαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν,
339 Α ἡ πρώτη σκέψις θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὴν συντρίψῃ. Τοῦτο ἀκριβῶς νομίζω ὅτι εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ μεγίστη ἀπόδειξις τῆς πολλῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ πρὸς σέ· τὸ νὰ μὴ ἀποπνιγῇς ἀπὸ τὴν λύπην ἔπειτα ἀπὸ τόσα κακὰ ποὺ συνέδραμον ἐξαφνικὰ καὶ νὰ μὴ χάσῃς τὸ λογικόν σου, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνθρωπίνης βοηθείας ἀλλὰ ἔργον τῆς παντοδυνάμου χειρός, τῆς σοφίας, ποὺ δὲν ἔχει μέτρον, τῆς φρονήσεως, ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξιχνιασθῇ, τοῦ Πατρὸς τῶν οἰκτιρμῶν καὶ Θεοῦ πάσης παρηγορίας· «Αὐτὸς γὰρ πέπαικεν ἡμᾶς, φησί, καὶ ἰάσεται ἡμᾶς· πατάξει καὶ μαλάσσει ἡμᾶς καὶ ὑγιάσει ἡμᾶς» (Ὠσ. 6, 2).

Ἕως ὅτου ἦτο μαζί σου ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, Β ἀπελάμβανες τιμῆς καὶ φροντίδος καὶ ἐνδιαφέροντος καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶναι φυσικὸν νὰ ἀπολαμβάνωμεν ἀπὸ ἄνθρωπον· ἀφ᾽ ὅτου ὅμως ὁ Θεὸς ἔλαβεν ἐκεῖνον κοντά του, ἔλαβεν ὁ ἴδιος τὴν θέσιν του. Δὲν εἶναι ἰδικός μου ὁ λόγος οὗτος ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Δαυΐδ· διότι λέγει «ὀρφανὸν καὶ χήραν ἀναλήψεται» (Ψαλμ. 145, 9). Καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ἀποκαλεῖ αὐτὸν πατέρα τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτὴν τῶν χηρῶν (Ψαλμ. 67, 6)· καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα θὰ τὸν εὕρῃς νὰ ἐπιδεικνύῃ διὰ τὴν τάξιν αὐτὴν πολὺ ἐνδιαφέρον.

18. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε κάποια οἰκογενειακὴ σχέσις μὲ τὸ ζεῦγος, ἐξ οὗ καὶ ὁ τόσον οἰκεῖος τόνος.

2. Καὶ διὰ νὰ μὴ ταράσσῃ τὴν ψυχήν σου καὶ σκοτίζῃ τὸν λογισμόν σου μὲ τὴν συνεχῆ ἐπανάληψιν τὸ ὄνομα «χήρα», ποὺ σοῦ ἦλθε εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας, διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ ὁμιλήσω κατὰ πρῶτον καὶ νὰ δείξω ὅτι δὲν εἶναι ὄνομα συμφορᾶς C τὸ ὄνομα τῆς χηρείας ἀλλὰ ὄνομα τιμῆς καὶ μάλιστα τῆς τιμῆς τῆς μεγίστης. Μὴ μοῦ φέρῃς ὡς ἀπόδειξιν τὴν πεπλανημένην γνώμην τῶν πολλῶν ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου ἢ μᾶλλον τὴν νομοθεσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ὅ,τι ἔλεγεν ἐκεῖνος τὸ ἔλεγεν ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;» (Β' Κορ. 13, 3). Τί λέγει λοιπόν; «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα» (Α' Τιμ. 5, 9)· καὶ πάλιν· «Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ» (Αὐτόθι 5, 11). Καὶ μὲ τὰς δύο δηλώσεις ἤθελε νὰ παρουσιάσῃ τὸ μέγεθος τῆς χηρείας. D Καὶ ὅταν μᾶς δίδῃ τὰς διατάξεις του περὶ ἐπισκόπων, πουθενὰ δὲν θέτει ἀριθμὸν ἐτῶν, ἐδῶ ὅμως ὁμιλεῖ μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν. Διὰ ποῖον λόγον; Ὄχι διότι ἡ χηρεία εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ χῆραι ἀντιμετωπίζουν περισσότερα ἀπὸ ἐκείνους δεινά, καθὼς τὰς πολιορκοῦν πολλὰ προβλήματα δημόσια καὶ ἰδιωτικά. Διότι ὅπως μία ἀτείχιστος πόλις εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον εἰς τὴν διάθεσιν ὅλων ἐκείνων, ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ τὴν διαρπάσουν, E ἔτσι καὶ ἡ κόρη ποὺ χηρεύει ἔχει πολλοὺς ἀλόγυρα ἐκείνους ποὺ τὴν ἐπιβουλεύονται, ὄχι ἐκείνους ποὺ ἐποφθαλμιοῦν τὰ χρήματά της μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν νὰ παραβιάσουν τὴν σωφροσύνην της. Καὶ θὰ εὕρωμεν νὰ τῆς δημιουργοῦνται καὶ ἄλλαι ἀφορμαὶ διὰ νὰ πέσῃ, ὄχι μόνον αἱ ἀνωτέρω. Ὑπηρέται ποὺ τὰς περιφρονοῦν, πράγματα ποὺ παραμελοῦνται, τὸ ὅτι δὲν τὰς τιμοῦν ὅπως προηγουμένως, ἡ εὐτυχία τῶν συνομηλίκων των, συχνὰ ὅμως καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀπολαύσεων, τὰς καταπείθουν νὰ προσέλθουν εἰς δεύτερον γάμον. 340 A

Ὑπάρχουν δὲ μερικαί, αἱ ὁποῖαι δὲν θέλουν νὰ συζήσουν μὲ ἄνδρα νομίμως διὰ γάμου, ἀλλὰ κρυφίως. Τὸ κάμνουν τοῦτο, διὰ νὰ ἀπολαύσουν τὰ ἐγκώμια τῆς χηρείας· τόσον ὄχι ἐπονείδιστον ἀλλὰ ἄξιον θαυμασμοῦ καὶ τιμῆς θεωρεῖται τὸ πρᾶγμα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄχι μόνον μεταξὺ ἡμῶν τῶν πιστῶν ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀπίστων. Ἐγώ, ὅταν ἤμην νέος, ἠξεύρω ὅτι ὁ διδάσκαλός μου — καὶ ἦτο ἀπὸ ὅλους ἐκεῖνος φανατικώτερος εἰδωλολάτρης — ἐξέφραζεν ἐνώπιον πολλῶν τὸν θαυμασμόν του, διὰ τὴν μητέρα μου. Ἐρωτῶν κατὰ τὴν συνήθειάν του ὅσους ἐκάθηντο πλησίον του τίνος τέκνον ἤμην ἐγώ, ὅταν κάποιος τοῦ εἶπεν ὅτι ἤμην τέκνον κάποιας χήρας, ἐζήτει νὰ μάθῃ ἀπὸ ἐμὲ τὴν ἡλικίαν τῆς μητρός μου καὶ τὸν χρόνον τῆς χηρείας. Καὶ ὅταν τοῦ εἶπον ὅτι εἶναι τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ ἔχει εἴκοσιν ἔτη B ἀφ' ὅτου ἔχασε τὸν πατέρα μου ἐξεπλάγη καὶ ἐφώναξε δυνατὰ καὶ ρίψας βλέμμα εἰς τοὺς παρόντας· «Πῶ, πῶ! εἶπε, ποῖαι γυναῖκες ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν».[14] Τόσον πολὺ τὸ πρᾶγμα ὄχι μόνον μεταξὺ ἡμῶν ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται.

Αὐτὰ ὅλα ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε· «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα» (Α' Τιμ. 5, 9). Ἀλλὰ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τόσων ἐτῶν δὲν ἐπιτρέπει νὰ καταταγῇ εἰς τὸν ἅγιον αὐτὸν χορὸν ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλας προϋποθέσεις ὁρίζων· «Ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, C εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε» (Α' Τιμ. 5, 10). Ἀλλοίμονον! Πόσην δοκιμασίαν καὶ πόσην ταλαιπωρίαν, πόσον αὐστηρῶς καθωρισμένην ἀρετὴν ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν χήραν! Δὲν θὰ ἔπραττε τοῦτο, ἂν δὲν ἐπρόκειτο νὰ τῆς ἐμπιστευθῇ πρᾶγμα πολύτιμον καὶ σεβαστόν. Λέγει ἀκόμη· «Νεωτέρας χήρας παραιτοῦ» Α' Τιμ. 5, 11). Ἐν συνεχείᾳ προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν· «Ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι». Μὲ τὸν λόγον τοῦτον μᾶς ὑπαινίσσεται, ὅτι ὅσαι ἔχασαν τοὺς συζύγους των λαμβάνουν ὡς σύζυγον τὸν Χριστόν· D θέλων ἔπειτα νὰ δείξῃ ὅτι ἡ συζυγία αὐτὴ εἶναι ἠπία καὶ ἁπαλὴ πρόσεξε πῶς τὸ ἐκφράζει· «Ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι», ὡσὰν νὰ ἔχουν σύζυγον μαλακόν, ποὺ δὲν τὰς μεταχειρίζεται μὲ αὐστηρότητα ἀλλὰ τὰς ἀφήνει νὰ ζοῦν ἐλευθέρως. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν σταματᾷ ἕως ἐδῶ· εἰς ἄλλο μέρος λαμβάνει δι' αὐτὴν πολλὴν φροντίδα λέγων· «Ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν· E ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπισεν ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς ἡμέρας καὶ νυκτός» (Α' Τιμ. 5, 6). Καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους γράφων ἐπιστολὴν λέγει· «Μακαριωτέρα δ' ἐστίν, ἐὰν οὕτως μείνῃ» (Α' Κορ. 7, 40).

Εἶδες πόσα εἶναι τὰ ἐγκώμια τῆς χηρείας καὶ μάλιστα εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅταν ἤστραψε πέρα ὡς πέρα ἡ ὡραιότης τῆς παρθενίας; Ἀλλ' ὅμως καὶ τότε ἀκόμη ἡ λάμψις τῆς παρθενίας δὲν ἴσχυσε νὰ ἀποκρύψῃ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς

14. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰω. Χρυσ., ποὺ ἀναφέρεται ὅτι ἔκαμεν τὴν θαυμαστικὴν ἀναφώνησιν τοῦ κειμένου εἶναι ἴσως ὁ Λιβάνιος. Ὁ θαυμασμὸς τοῦ Λιβανίου ἀντανακλᾷ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ μεγάλου υἱοῦ πρὸς τὴν ἀξίαν μητέρα.

χηρείας ἀλλὰ αὐγάζει καὶ ἔτσι ἔχουσα τὴν ἰδικήν της ἀρετήν. Ὅταν ἀναφέρωμεν λοιπὸν μεταξύ μας τὴν χηρείαν, μὴ ταπεινωθῇς, μήτε νὰ θεωρήσῃς τὸ πρᾶγμα κατηγορίαν· 341 A διότι ἂν τοῦτο εἶναι κατηγορία, ἡ παρθενία θὰ εἶναι πολὺ περισσότερον. Καὶ βεβαίως δὲν εἶναι, δὲν εἶναι· μὴ γένοιτο. Τὴν στιγμὴν ποὺ θαυμάζομεν ὅλοι καὶ παραδεχόμεθα τὰς γυναῖκας ποὺ τηροῦν ἐγκράτειαν, ἐνῷ εἶναι ἀκόμη ἐν τῇ ζωῇ οἱ σύζυγοί των, πῶς δὲν πρέπει νὰ δοκιμάζωμεν ἔκπληξιν καὶ νὰ ἐπαινοῦμεν ἐκείνας, ποὺ ἐνῷ αὐτοὶ ἔχουν ἀποθάνει, τρέφουν δι' αὐτοὺς τὴν ἰδίαν ἀγάπην; Ἕως ὅτου λοιπόν, ὅπως εἶπον, συνέζης μὲ τὸν μακάριον Θηράσιον ἀπελάμβανες καὶ τιμῆς καὶ ἐνδιαφέροντος, ὅπως ἦτο φυσικὸν νὰ ἀπολαμβάνῃς ἀπὸ ἐνάρετον ἄνθρωπον. Τώρα, εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου, ἔχεις τὸν Κύριον τῶν ὅλων Θεόν, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς τὸ παρελθὸν σὲ ἐπροστάτευεν καὶ θὰ συνεχίσῃ πολὺ περισσότερον τώρα B καὶ μὲ προθυμίαν μεγαλυτέραν. Καὶ ὅπως εἶπον πρὸ ὀλίγου, μᾶς ἐφανέρωσεν ἤδη ὄχι μικρὰν ἀπόδειξιν τῆς μεγάλης του προνοίας, ἀφοῦ σὲ ἐφύλαξεν ὑγιῆ καὶ σώαν μέσα εἰς τὴν κάμινον τόσων φροντίδων καὶ τόσης λύπης καὶ δὲν σὲ ἄφησε νὰ πάθῃς τίποτε ἀπὸ τὰ ἀπευκταῖα. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ δὲν ἐπέτρεψε νὰ γίνῃς ναυάγιον εἰς τόσην τρικυμίαν, πολὺ περισσότερον ἐν καιρῷ γαλήνης θὰ διαφυλάξῃ τὴν ψυχήν σου καὶ θὰ κάμῃ ἐλαφρὰν τὴν χηρείαν σου καὶ τὰ δεινά, ποὺ φαίνονται ὅτι προέρχονται ἀπὸ αὐτήν.

3. Ἐὰν ὅμως δὲ σὲ ἀνησυχῇ τὸ ὄνομα τῆς χηρείας ἀλλὰ ἡ ἀπώλεια τέτοιου συζύγου, ὁμολογῶ καὶ ἐγὼ μαζί σου ὅτι εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τῶν γηΐνων ὀλίγοι παρόμοιοι ἔχουν φανῆ, φιλόστοργοι, C ἤπιοι, ταπεινοί, ἀνυπόκριτοι, συνετοί, εὐλαβεῖς. Ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ταράζεσαι καὶ νὰ πονῇς, ἂν ἐξηφανίζετο ἐντελῶς καὶ κατέληγεν εἰς τὸ μηδέν. Ἂν ὅμως κατέπλευσεν εἰς τὸν γαλήνιον λιμένα καὶ ἀπεδήμησεν εἰς τὸν πραγματικὸν βασιλέα του, δὲν πρέπει νὰ πενθῇς δι' αὐτὰ ἀλλὰ νὰ χαίρῃς. Διότι ὁ θάνατος αὐτὸς δὲν εἶναι θάνατος ἀλλὰ ἀποδημία καὶ μετακίνησις ἀπὸ τὰ χειρότερα εἰς τὰ καλύτερα, ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων τὸν Κύριον. Διότι ἐδῶ μὲν εἰς τὴν γῆν, ὅταν ἐξεστράτευε, πρὸς χάριν τοῦ βασιλέως, D ἔπρεπε νὰ περιμένῃ καὶ κινδύνους καὶ πολλὰς ἐπιβουλὰς ἐκ μέρους τῶν φθονερῶν. Διότι ὅσον ηὐξάνετο ἡ εὐδοκίμησίς του, τόσον ἐπερίσσευαν καὶ αἱ ἐνέργειαι τῶν ἐχθρῶν του. Ἀφοῦ ὅμως ἔφυγεν ἐκεῖ, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑποπτευθῇ κανείς. Ὥστε ὅσον ἀκριβῶς λυπεῖσαι, διότι τὸν ἐπῆρεν ὁ Θεός,

ἐνῷ ἦτο τόσον καλὸς καὶ τόσον ἐνάρετος, ἄλλο τόσον πρέπει νὰ χαίρῃς, διότι ἐταξίδευσεν μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ δόξαν καὶ ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ταραχὴν τῆς παρούσης κινδυνώδους ζωῆς, ζῇ τώρα εἰς κατάστασιν εἰρήνης καὶ ἡσυχίας πολλῆς. Πῶς βεβαίως δὲν εἶναι ἀντιφατικὸν νὰ ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ οὐρανὸς εἶναι πολὺ καλύτερος ἀπὸ τὴν γῆν, νὰ πενθοῦμεν ὅμως ἐκείνους ποὺ μετακινοῦνται ἀπὸ αὐτὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ; E Ἐὰν ὁ μακάριος ἐκεῖνος συγκατελέγετο μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἔχουν ζήσει αἰσχρῶς καὶ ἀντιθέτως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τότε ἔπρεπε νὰ ξεσπάζεσαι καὶ νὰ τὸν θρηνῇς, ὄχι νεκρὸν μόνον ἀλλὰ καὶ ζωντανόν. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο αὐτὸς εἷς ἐκ τῶν φίλων Ἐκείνου, πρέπει νὰ συμμεριζώμεθα τὴν χαράν του ὄχι μόνον ὅσον ἔζη ἀλλὰ καὶ τώρα ποὺ ἐκοιμήθη. Ἤκουσες πάντως τὸν μακάριον Παῦλον νὰ λέγῃ· «Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον» (Φιλιπ. 1, 23).

Ἀλλὰ ποθεῖς νὰ ἀκούσῃς τὴν ὁμιλίαν του, καὶ νὰ ἀπολαύσῃς τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτὸν 342 A καὶ ἀποζητεῖς τὴν συναναστροφήν του, τὴν ὑπόληψιν ποὺ εἶχες ἐξ αἰτίας του, τὴν λαμπρότητα, τὴν τιμήν, τὴν ἀσφάλειαν καὶ ὅλα αὐτὰ ποὺ ἐξηφανίσθησαν σὲ ταράζουν καὶ σὲ σκοτίζουν. Τὴν ἀγάπην σου πρὸς ἐκεῖνον σοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν φυλάξῃς τώρα ἐξ ἴσου ὅπως καὶ προηγουμένως. Διότι τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης· ὄχι μόνον ὅσους εἶναι παρόντες καὶ πλησίον μας ἀλλὰ καὶ ὅσους ἀπουσιάζουν μακρὰν τοὺς ἀγκαλιάζει, τοὺς συνενώνει, τοὺς συνδέει. Καὶ μήτε τὸ πλῆθος τῶν χρόνων, μήτε ἡ ἀπόστασις τῶν δρόμων, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ θραύσῃ καὶ νὰ διακόψῃ τὸν ψυχικὸν σύνδεσμον.

Ἂν ὅμως ἐπιθυμῇς νὰ τὸν ἀτενίσῃς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον — διότι γνωρίζω ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ βαθυτάτη ἐπιθυμία σου — B διαφύλαξε τὴν κλίνην σου ἀνέπαφον ἀπὸ ἄλλον ἄνδρα καὶ προθυμοποιήσου νὰ παρουσιάσῃς ζωὴν ἀντάξιαν ἐκείνου καὶ ὁπωσδήποτε θὰ ἀποδημήσῃς εἰς τὸν ἴδιον μὲ ἐκεῖνον τόπον, ὄχι διὰ νὰ συνοικήσῃς μαζί του ὅπως ἐδῶ ἐπὶ πέντε καὶ εἴκοσιν καὶ ἑκατὸν καὶ χίλια καὶ δύο χιλιάδας καὶ δέκα χιλιάδας καὶ πολλὰς φορὰς τόσα ἔτη ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀπεράντους καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας. Διότι τοὺς τόπους ἐκείνους τῆς ἀναπαύσεως ἔχει θεσπισθῇ νὰ κληρονομοῦν ὄχι αἱ σωματικαὶ συγγένειαι ἀλλὰ ἡ ὁμοιότης τῶν βίων. Ἐὰν δηλαδὴ ὁ Θεὸς ὡδήγησε τὸν Λάζαρον,[15] ποὺ ἦτο ἄγνωστος εἰς τὸν Ἀβραάμ, εἰς τὸν ἴδιον τόπον ποὺ ἦτο καὶ ἐκεῖνος, C ἡ ὁμοιό-

15. Ὁ πτωχὸς Λάζαρος ἦτο πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τὸν συγγραφέα. Τοῦ ἔχει ἀφιερώσει ἑπτὰ ὁμιλίας.

της τοῦ βίου συντελεῖ ὥστε νὰ παρακαθίσουν μὲ αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολὰς καὶ δυσμάς, θὰ δεχθῇ καὶ σὲ μαζὶ μὲ τὸν καλὸν Θηράσιον ὁ τόπος τῆς ἀναπαύσεως, ἂν θελήσῃς νὰ παρουσιάσῃς τὸν αὐτὸν μὲ ἐκεῖνον βίον. Τότε θὰ τὸν ἀποκτήσῃς πάλιν, ὄχι μὲ τὸ σωματικὸν κάλλος ποὺ εἶχε, ὅταν ἔφυγεν ἀλλὰ μὲ μίαν ἄλλην ἀκτινοβολίαν καὶ λάμψιν, ποὺ θὰ λάμπῃ περισσότερον ἀπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Τοῦτο τὸ σῶμα καὶ ἂν ἀνέλθῃ εἰς μέγα ὕψος, εἶναι ἐν τούτοις φθαρτόν· D τὰ σώματα ὅμως ἐκείνων, ποὺ ἔχουν εὐαρεστήσει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐνδυθοῦν τόσην δόξαν, ὅσην καὶ νὰ ἀντικρύσωμεν ἀκόμη μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς εἶναι ἀδύνατον. Καὶ μερικὰ σημεῖα ἀμυδρὰ καὶ ἴχνη δι᾽ αὐτὰ οἰκονόμησεν ὁ Θεός, ὥστε νὰ μᾶς δοθοῦν καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἐκεῖ, μὲ τόσην αἴγλην κατεφωτίζετο τὸ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως τότε, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατον εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ τὸ ἀντικρύσουν· εἰς τὴν Καινήν, πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ ἤστραψε τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ.

Εἰπέ μου· ἂν σοῦ ὑπέσχετο κάποιος ὅτι θὰ τὸν κάμῃ βασιλέα ὅλῃ τῆς γῆς καὶ ἔπειτα σοῦ ἐζήτει νὰ χωρισθῇς ἀπὸ αὐτὸν πρὸς χάριν του E διὰ διάστημα εἴκοσιν ἐτῶν καὶ σοῦ ὑπέσχετο ὅτι ἔπειτα θὰ σοῦ τὸν ἀποδώσῃ μὲ βασιλικὸν στέμμα καὶ πορφύραν καὶ ἀκόμη ὅτι θὰ τάξῃ καὶ σὲ εἰς τὴν αὐτὴν τιμητικὴν θέσιν, δὲν θὰ ὑπέφερες τάχα τὸν χωρισμὸν μὲ τὴν πρέπουσαν πραότητα καὶ σωφροσύνην, δὲν θὰ ἐχαίρεσο ἄραγε διὰ τὸ δῶρον καὶ δὲν θὰ ἐνόμιζες ὅτι εἶναι πρᾶγμα ποὺ ἀξίζει νὰ τὸ εὐχηθῇ κανείς; Αὐτὸ λοιπὸν νὰ ὑπομείνῃς καὶ τώρα, ὄχι διὰ τὴν βασιλείαν τῆς γῆς ἀλλὰ τῶν οὐρανῶν· ὄχι διὰ νὰ τὸν ἀποκτήσῃς ἐκ νέου, ἐνῷ θὰ φορῇ τὸ χρυσοΰφαντον ἔνδυμα ἀλλὰ ἐνῷ θὰ ἔχῃ ἐνδυθῇ ἀθανασίαν καὶ δόξαν, ὅσην εἶναι εὔλογον νὰ φοροῦν ὅσοι ζοῦν εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἐὰν ὅμως σοῦ φαίνεται ἀνυπόφορον τὸ μῆκος τοῦ χρόνου, 343 A εἶναι φυσικὸν ὅτι κάποτε καὶ εἰς τὰ ὄνειρά σου θὰ σοῦ παρουσιασθῇ, καὶ θὰ σοῦ ὁμιλήσῃ ὅπως συνήθως, καὶ θὰ σοῦ δείξῃ τὸ ποθητὸν πρόσωπον· ἂς σοῦ χρησιμεύσῃ αὐτὸ ὡς παρηγορία ἀντὶ τῶν ἐπιστολῶν, διότι τοῦτο εἶναι καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς ἰσχυρότερον. Διότι εἰς τὰς ἐπιστολὰς μόνον γράμματα ἠμπορεῖς νὰ ἴδῃς, ἐνῷ ἐδῶ καὶ τὴν μορφὴν τοῦ προσώπου καὶ τὸ γέλοιο τὸ γλυκύ, καὶ τὸ παράστημα καὶ τὸ βάδισμα, νὰ ἀκούσῃς τὴν ὁμιλίαν του καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃς τὴν ἀγαπημένην φωνήν.

4. Ἐπειδὴ ὅμως θρηνεῖς καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν, ποὺ εἶχες ἀποκτήσει χάρις εἰς αὐτόν, ἴσως δὲ καὶ διότι ἐπαρουσίαζεν ἐλπίδας μεγαλυτέρας εὐδοκιμήσεως· διότι ἤκουον ὅτι θὰ

ἔφθανε B ταχέως εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάρχου καὶ τοῦτο περισσότερον ἀπὸ ὅλα, νομίζω, σοῦ προκαλεῖ τὸν σπαραγμὸν καὶ τὴν ζάλην τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο φέρε εἰς τὸν νοῦν σου ἐκείνους ποὺ ἔλαβον ἀξίωμα μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ ἰδικόν του καὶ κατέστρεψαν τὴν ζωήν των κατὰ τρόπον κυριολεκτικῶς ἀξιολύπητον. Θὰ σὲ κάμω νὰ ἐνθυμηθῇς. Ἔχεις ἀκούσει ἴσως διὰ τὸν Θεόδωρον ἀπὸ τὴν Σικελίαν· ἦτο κάποιος ἀπὸ τοὺς πολὺ ἐπιφανεῖς. Αὐτὸς ἐνῷ ἐνίκα τοὺς πάντας εἰς τὴν ὡραιότητα, εἰς τὸ μέγεθος τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως καὶ ἐνῷ εἶχε μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ ὅλους τοὺς αὐλικούς, δὲν ἐδέχθη μετριοπαθῶς τὴν εὐτυχίαν του αὐτήν. Ἔκαμε συνωμοσίαν ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ συλληφθείς, C ὁ ἴδιος ἀπεκεφαλίσθη οἰκτρότατα, ἡ δὲ σύζυγός του, ποὺ καὶ εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ εἰς τὴν καταγωγὴν καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα δὲν ὑπελείπετο εἰς τίποτε τῆς εὐγενείας σου, ἀφοῦ ἐγυμνώθη αἰφνιδίως ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά της καὶ ἐξέπεσε τῆς ἐλευθερίας της, συγκατελέχθη μεταξὺ τῶν βοηθῶν τῆς οἰκονόμου καὶ εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζήσῃ ζωὴν χειροτέραν ἀπὸ ὑπηρετρίας· τοῦτο μόνον εἶχε περισσότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας, ὅτι προεκάλει μὲ τὴν ὑπερβολικὴν συμφοράν της τὰ δάκρυα ὅλων ὅσοι τὴν ἔβλεπαν. Ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ ἡ Ἀρτεμισία,[16] ἡ ὁποία ὑπῆρξε σύζυγος πολὺ ἐπιφανοῦς συζύγου καὶ ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος ἐπεθύμησε τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, D περιέπεσεν εἰς τὴν πενίαν καὶ τὴν δυστυχίαν αὐτήν. Διότι ἡ ἀπέραντος λύπη της, τὰ ἄφθονα δάκρυά της ἔσβησαν τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν της· τώρα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ θὰ τῆς κρατήσουν τὴν χεῖρα καὶ θὰ τὴν ὁδηγήσουν εἰς τὰς θύρας τῶν ἄλλων, διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἀπαραίτητον τροφήν. Καὶ πολλὰς ἄλλας οἰκογενείας θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναφέρω, αἱ ὁποῖαι κατεκρημνίσθησαν ἔτσι, ἐὰν δὲν ἐγνώριζον καλῶς τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν φρόνησίν σου· διότι δὲν ἐπιθυμεῖς νὰ εὕρῃς παρηγορίαν εἰς τὴν συμφοράν σου ἀπὸ τὴν ξένην δυστυχίαν.[17] Καὶ αὐτὰ ποὺ ἀνέφερα τώρα, δὲν τὰ ἀνέφερα διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ ἀντιληφθῇς ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν εἶναι τίποτε, ἀλλὰ ἀληθινὰ ὅπως τὰ παρουσιάζει ὁ προφήτης· «Πᾶσα δόξα ἀνθρώπου E ὡς ἄνθος χόρτου». (Ἡσ. 40, 6). Ὅσον καὶ ἂν ὑψωθῇ καὶ ἀκτινοβολήσῃ, τόσον μεγα-

16. Διὰ τὰ ἀναφερόμενα ἐδῶ πρόσωπα δὲν ἔχομεν πληροφορίας ἀπὸ ἀλλοῦ.

17. Προτρέπομεν συνήθως τοὺς πάσχοντας νὰ συγκρίνουν τὸ πάθημά των πρὸς τὸ πάθημα ἑνὸς ἄλλου. Ἀλλ᾽ ἡ ἀληθὴς πνευματικότης εἶναι αὐτὴ ποὺ προβάλλει ὁ ἱ. συγγραφεύς.

λυτέραν πτῶσιν προξενεῖ, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἁπλοῦς πολίτας ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς βασιλεῖς. Διότι δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ κάποιος οἰκίαν ἰδιώτου γεμάτην ἀπὸ τόσας συμφορὰς ἀπὸ ὅσα δεινὰ εἶναι γεμᾶτα τὰ ἀνάκτορα. Πρόωροι ὀρφανίαι 344 A καὶ χηρεῖαι καὶ θάνατοι βίαιοι, πολὺ περισσότερον ἄδικοι καὶ σκληροὶ ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὰς τραγῳδίας ἐπιπίπτουν κυρίως ἐναντίον τῆς βασιλείας.

Καὶ διὰ νὰ ἀφήσωμεν τὰ παλαιά, ἀπὸ ὅσους ἐβασίλευσαν ἐπὶ τῆς ἰδικῆς μας γενεᾶς καὶ ποὺ ὅλοι ὑπῆρξαν ἐννέα,[18] δύο μόνον ἐτελείωσαν τὴν ζωήν των μὲ φυσικὸν θάνατον. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ εἷς ἐφονεύθη ἀπὸ βασιλέα, ὁ ἄλλος εἰς τὸν πόλεμον, ὁ τρίτος ἔπεσε θῦμα συνωμοσίας τῶν φρουρῶν του, ὁ τέταρτος ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἐξέλεξε καὶ τοῦ ἐφόρεσε τὴν πορφύραν. Αἱ δὲ γυναῖκες ποὺ ἔζησαν μαζὶ μὲ αὐτούς, ἄλλαι, ὅπως λέγουν, ἀπέθανον δηλητηριασθεῖσαι, ἄλλαι δὲ ἀπὸ τὴν λύπην των. Ἀπὸ ὅσας ἐπιζοῦν ἀκόμη, ἡ μία ποὺ ἔχει παῖδα B ὀρφανὸν τρέμει καὶ φοβεῖται, μήπως κάποιος ἀπὸ τοὺς κρατοῦντας τὸν φονεύσῃ φοβούμενος διὰ τὸ μέλλον. Ἡ ἄλλη, ἀφοῦ παρεκάλεσαν πολλοί, μετὰ βίας ἐπανῆλθεν ἀπὸ τὴν ἐξορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν εἶχεν ἐξαναγκάσει ὁ ἐπικρατήσας. Ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῶν σημερινῶν βασιλέων, ἡ μία ἀφοῦ ἀνέπνευσεν ἀπὸ τὰς προηγουμένας συμφορὰς ἀναμειγνύει εἰς τὴν χαράν της πολὺν πόνον, ἐπειδὴ εἶναι ἀκόμη πολὺ νέος ὁ κυβερνῶν σύζυγός της καὶ πολλοὶ ἀπὸ παντοῦ συνωμοτοῦν ἐναντίον του· ἡ ἄλλη εἶναι ὡς νεκρὰ ἀπὸ τὸν φόβον της καὶ ζῇ ἀθλιώτερον ἀπὸ καταδίκους, ἐπειδὴ ὁ σύζυγός της, ἀφ' ὅτου τῆς ἐφόρεσε τὸ στέμμα μέχρι σήμερον, εἶναι ἀπησχολημένος μὲ πολέμους καὶ μάχας· C περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι αἱ συμφοραὶ τὴν κατατρώγουν ἡ ἐντροπὴ καὶ οἱ ὀνειδισμοὶ ὅλων. Διότι τώρα συνέβη, ὅ,τι δὲν ἔχει γίνει ποτέ. Ἀφοῦ ἄφησαν οἱ βάρβαροι τὴν ἰδικήν των χώραν, εἰς χιλιάδας καὶ πολλὰς φορὰς τόσα στάδια τῆς ἰδικῆς μας γῆς ἐπέδραμον καὶ ἀφοῦ κατέκαυσαν τὴν ὕπαιθρον καὶ ἐκυρίευσαν τὰς πόλεις, ἀρνοῦνται νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς πατρίδας των καὶ περιπαίζουν τοὺς ἰδικούς μας ὅλους, ὥσὰν νὰ χορεύουν

18. Οἱ ἐννέα βασιλεῖς, ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἰω. Χρυσόστομος, ὡς ζήσαντας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του εἶναι πιθανῶς οἱ ἑξῆς: 1) Κώνστας (ἐξοντώθη τὸ 350), 2) Γάλλος (ἐφονεύθη τὸ 354 κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίου), 3) Κωνστάντιος (ἀπέθανε τὸ 361 φυσικὸν θάνατον), 4) Ἰουλιανὸς (ἐδολοφονήθη; εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν), 5) Ἰοβιανὸς (ἀπέθανεν ἀπὸ δυστύχημα ἐν Γαλατίᾳ τὸ 364), 6) Οὐαλεντιανὸς I (ἀπέθανε τὸ 375 φυσ. θάνατον), 7) Οὐάλης (ἐκάη τὸ 378 ἐν τῇ σκηνῇ ἐν Ἀδριανουπόλει πολεμῶν κατὰ τῶν Γότθων)· ἐπιζεῖ, 8) ὁ Θεοδόσιος καὶ 9) ὁ Γρατιανὸς — B. Grillet εἰς Sources Chrétiennes, No 138, 135, 6' Paris 1968).

καὶ ὄχι νὰ διεξάγουν πόλεμον. Καὶ μάλιστα λέγουν ὅτι κάποιος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς των εἶπεν ὅτι ἐδοκίμαζεν ἔκπληξιν διὰ τὴν ἀναίδειαν τῶν στρατιωτῶν μας, οἱ ὁποῖοι μολονότι κατασφάζονται χειρότερον ἀπὸ πρόβατα, D περιμένουν ἀκόμη ὅτι θὰ νικήσουν καὶ δὲν ἐννοοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα των. Ὁ ἴδιος ἔλεγεν ὅτι ἐβαρέθηκε πλέον νὰ φονεύῃ αὐτούς. Τί ψυχικὴν διάθεσιν νομίζεις ὅτι θὰ ἔχῃ καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύζυγός του, ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους τούτους;

5. Ἐπειδὴ δὲ ἀνέφερα τὸν πόλεμον αὐτόν, πλῆθος πολὺ ἀπὸ χήρας μὲ περιεκύκλωσεν ποὺ εἰς τὸ παρελθὸν ἀπήστραπτον ἀπὸ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἀνδρός των καὶ τώρα διὰ μιᾶς, ἀφοῦ ἐφόρεσαν πένθιμον καὶ μαύρην ἐνδυμασίαν, θρηνοῦν ἀδιακόπως. Διότι εἰς αὐτὰς δὲν συνέβη ὅτι εἰς τὴν εὐγένειάν σου. E Σύ, ὦ ἀξία θαυμασμοῦ, καὶ κατάκοιτον ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην εἶδες τὸν καλόν σου σύζυγον καὶ ἤκουσες τοὺς τελευταίους λόγους του καὶ ἀντελήφθης ἀπὸ τὰς παραγγελίας του τί πρέπει νὰ πράξῃς διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃς τὰ συμφέροντά σου καὶ πῶς μὲ τὰς διαθήκας του ἀπέκλειε τὰς ἐπιθέσεις τῶν πλεονεκτῶν καὶ συκοφαντῶν. Δὲν εἶναι τοῦτο μόνον· πολλὰς φορὰς ἐπέπεσες ἐπάνω εἰς τὸν νεκρόν του, κατεφίλησες τοὺς ὀφθαλμούς του, τὸν ἐνηγκαλίσθης, τὸν ἐθρήνησες, τὸν εἶδες νὰ κηδεύεται μὲ πολλὴν τιμήν, ἐξεπλήρωσες ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ταφῆς, ὅπως ἔπρεπε, 345 A ἔρχεσαι τέλος συχνὰ εἰς τὸν τάφον του καὶ ἀντλεῖς ἱκανὴν παρηγορίαν εἰς τὴν θλῖψιν σου. Αὐταὶ ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχουν στερηθῇ· εἶχαν προπέμψει ὅλαι τοὺς ἰδικούς των εἰς τὸν πόλεμον μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τοὺς δεχθοῦν πάλιν καὶ ἀντὶ αὐτῶν ἐπιστρέψουν, ἀφοῦ ἐδέχθησαν τὴν πικρὰν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου των. Δὲν ἦλθε τοὐλάχιστον κάποιος νὰ τοὺς φέρῃ τὸ σῶμά των ἀλλὰ λόγους μόνον μὲ τὴν διήγησιν τοῦ τρόπου τῆς θανῆς των. Εἶναι καὶ μερικαὶ ποὺ μήτε τὴν διήγησιν αὐτὴν δὲν ἠξιώθησαν νὰ ἀκούσουν, οὔτε κατέστη δυνατὸν νὰ μάθουν πῶς ἔπεσαν, διότι κατεχώσθησαν μέσα εἰς τὸ μέγα πλῆθος τῶν συγκρουσθέντων. B Καὶ διατί νὰ θαυμάζωμεν ἂν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἐφονεύθησαν ἔτσι, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ βασιλεύς, ἀφοῦ ἀπέμεινεν εἰς μικρὸν χωρίον μὲ ὀλίγους στρατιώτας, δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐξέλθῃ καὶ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς ἐξορμήσαντας ἐχθροὺς ἀλλὰ παραμένων μέσα εἰς κάποιο σπίτι, ἀφοῦ ἧναψαν οἱ ἐχθροὶ φωτιάν, κατεκάη μὲ ὅσους εὑρίσκοντο μέσα, τοὺς ἄνδρας, τοὺς ἵππους, τοὺς ταξιάρχους, τὰς δούλους· ὅλα μετεβλήθησαν εἰς τὴν ἰδίαν κόνιν. Καὶ ἀντὶ νὰ φέρουν τὸν βασιλέα ὅσοι εἶχον φύγει μαζί του εἰς τὸν

πόλεμον, ἐπιστρέψαντες ἔφεραν τὴν εἴδησιν αὐτὴν εἰς τὴν σύζυγόν του.

Εἰς τίποτε, εἰς τίποτε δὲν διαφέρουν ὅσα λάμπουν εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ θεατρικὸν παιγνίδι ἢ ἀπὸ τὴν ἀκμὴν τῶν ἀνοιξιάτικων λουλουδιῶν. **C** Κατὰ πρῶτον πετοῦν, προτοῦ ἐμφανισθοῦν· ἔπειτα καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιτραπῇ νὰ ἀναμείνουν ἐπ' ὀλίγον, ἀμέσως καταστρέφονται. Ποῖον πρᾶγμα εἶναι μηδαμινώτερον ἀπὸ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς πολλούς; Τί καρπὸν δίδει καὶ ποίαν ὠφέλειαν προκαλεῖ; Εἰς ποῖον σκοπὸν χρήσιμον ἀνταποκρίνεται; Καὶ μακάρι νὰ ἦτο τὸ δεινὸν τοῦτο μόνον. Ἀλλ' ὅμως ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν ἔχομεν νὰ κερδίσωμεν ἀπὸ αὐτὸ κανὲν καλόν, ἀναγκάζεται νὰ ὑπομένῃ συνεχῶς πολλὰ δυσάρεστα καὶ βλαβερά, ὅποιος ἔχει αὐτὴν τὴν ἐπαχθεστάτην κυρίαν. Διότι ἡ δόξα εἶναι κυρία αὐτῶν ποὺ τὴν ἔχουν **D** καὶ ὅσον περισσότερον τὴν κολακεύουν οἱ δοῦλοι της τόσον περισσότερον ἐξεγείρεται ἐναντίον των καὶ τοὺς βασανίζει μὲ σκληροτέρας διαταγάς. Ἐνῷ αὐτοὺς ποὺ τὴν περιφρονοῦν καὶ τὴν ἐξευτελίζουν οὔτε ἡ ἰδία δὲν ἠμπορεῖ τελικῶς νὰ τοὺς ὑποτάξῃ — ἔτσι εἶναι χειροτέρα καὶ ἀπὸ τύραννον καὶ ἀπὸ κάθε θηρίον. Διότι ὁ τύραννος καὶ τὸ θηρίον τιθασεύονται συχνὰ μὲ τὴν ἐκγύμνασιν, ἐκείνη ὅμως ἐξαγριώνεται, ὅταν ὑπακούωμεν εἰς αὐτὴν καὶ ἂν εὕρῃ ἐκεῖνον ποὺ θὰ ὑπακούσῃ καὶ θὰ ὑποχωρήσῃ εἰς ὅλα, τίποτε δὲν ἀφήνει ποὺ νὰ μὴν τοῦ τὸ ἐπιβάλῃ. Ἔχει καὶ μίαν ἄλλην σύμμαχον, ποὺ δὲν θὰ κάμωμεν λάθος ἂν τὴν ὀνομάσωμεν θυγατέρα της. **E** Ὅταν δηλαδὴ ἡ τιμή, ἀφοῦ καλλιεργηθῇ καὶ μεγαλώσῃ εἰς ἱκανὸν βαθμόν, κάμῃ ῥίζας μέσα μας, τότε γεννᾷ τὴν ἀνοησίαν, ἡ ποία ἐξ ἴσου μὲ αὐτὴν ἠμπορεῖ νὰ κρημνίσῃ τὴν ψυχὴν ἐκείνων ποὺ τὴν ἔχουν.

6. Εἰπέ μου, λοιπόν· διὰ αὐτὰ θρηνεῖς; Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς σὲ ἀπήλλαξε ἀπὸ τὴν τόσον βαρεῖαν αὐτὴν δουλείαν καὶ ἐπειδὴ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὰ τείχη τῆς ψυχῆς σου κάθε ἔφοδον τῶν λοιμωδῶν αὐτῶν ἀσθενειῶν; **346 A** Ὅταν εἶχες τὸν σύζυγόν σου ζωντανὸν ποτὲ δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπιτίθενται ἀδιακόπως ἐναντίον τῆς ψυχῆς σου, τώρα ὅμως ποὺ ἀπέθανε δὲν ἔχουν ἀπὸ ποῖον σημεῖον νὰ προσβάλουν τὸν νοῦν σου. Αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ ἐπιτύχῃς, νὰ μὴ θρηνῇς τὴν ὑποχώρησίν των καὶ νὰ μὴ ἐπιζητῇς τὴν σκληρὰν κυριαρχίαν των. Διότι ὅπου ἐπιτεθοῦν αὐταὶ ὡς θύελλαι, ἀνατρέπουν τὰ πάντα ἐκ θεμελίων καὶ τὰ συντρίβουν. Καὶ ὅπως πολλαὶ ἀπὸ τὰς πόρνας, ἐνῷ εἶναι ἐκ φύσεως δύσμορφοι καὶ ἀπαίσιαι, μὲ τὰ ψιμύθια καὶ τὸ βάψιμον διεγείρουν τὰς ψυχὰς τῶν νέων, ποὺ εἶναι ἀκόμη ἁπαλαί, καὶ ὅταν τοὺς φέρουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των, τοὺς μεταχειρίζονται ἐξευτελιστικώτερον ἀπὸ κάθε δοῦλον, ἔτσι καὶ αὐτὰ τὰ πάθη, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀνοησία, **B** μολύνουν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων περισσότερον ἀπὸ κάθε μόλυσμα.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πλοῦτος θεωρεῖται ἀγαθὸν ἀπὸ τοὺς πολλούς· ὅταν τοῦ ἀφαιρέσωμεν τὴν κενοδοξίαν, καὶ ὁ ἴδιος πλέον δὲν εἶναι ἐπιθυμητός. Ὅποιοι λοιπὸν ἠδυνήθησαν μὲ τὴν πενίαν των νὰ ἐπιτύχουν τὴν δόξαν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν δὲν ἤθελαν πλέον νὰ πλουτίσουν ἀλλὰ περιεφρόνησαν τὸν προσφερθέντα εἰς αὐτοὺς πολὺν χρυσόν. Δὲν θὰ χρειασθῇ νὰ μάθῃς τούτους ἀπὸ ἐμέ· σὺ γνωρίζεις ἀκριβέστερον ἀπὸ ἡμᾶς τὸν Ἐπαμεινώνδαν, τὸν Σωκράτην, τὸν Ἀριστείδην, τὸν Διογένην, τὸν Κράτητα, ποὺ ἄφησε τοὺς ἀγρούς του νὰ γίνουν βοσκότοποι. Οἱ πρῶτοι ἀπὸ αὐτοὺς μὴ ἔχοντες δυνατότητας νὰ πλουτήσουν, εἶδον νὰ ἔρχεται εἰς αὐτοὺς ἡ δόξα διὰ τῆς πτωχείας καὶ κατέφυγον ἀμέσως εἰς αὐτήν· **C** ὁ τελευταῖος ἀπέρριψε καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶχεν· ἀπὸ τόσην μανίαν κατείχοντο ὅλοι διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸ ἄγριον τοῦτο θηρίον, τὴν δόξαν.[19] Ἂς μὴ κλαίωμεν λοιπόν, διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἀπήλλαξεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰσχρὰν καὶ γελοίαν δουλείαν, ποὺ εἶναι φορτωμένη ἀπὸ κατηγορίας πολλάς. Διότι τὸ ὄνομά της εἶναι μόνον λαμπρόν, εἰς τὴν πρᾶξιν ὅμως φέρει τοὺς φιλοδόξους εἰς θέσιν ἀντίθετον πρὸς τὸ ὄνομα καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ μὴ γελᾷ μὲ ἐκεῖνον, ποὺ ἐπιδιώκει τὴν δόξαν. Ἐπιφανὴς καὶ ἔνδοξος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ γίνῃ μόνον, ὅποιος δὲν ἀποβλέπει εἰς τοῦτο. **D** Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θεωρεῖ σημαντικὴν τὴν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν δόξαν καὶ διὰ νὰ τὴν ἐπιτύχῃ ὑπομένει καὶ πράττει τὰ πάντα, αὐτὸς θὰ σημειώσῃ τὴν μεγαλυτέραν ἀποτυχίαν καὶ πτῶσιν εἰς τὴν προσπάθειάν του καὶ θὰ ἀπολαύσῃ ὅλα τὰ ἀντίθετα, τὸν γέλωτα, τὴν κατηγορίαν, τὰ σκώμματα, τὴν ἀντιπάθειαν καὶ τὸ μῖσος.

Καὶ δὲν εἶναι τοῦτο συνηθισμένον εἰς τοὺς ἄνδρας μόνον ἀλλὰ καὶ εἰς σᾶς τὰς γυναῖκας καὶ μάλιστα περισσότερον. Ὅλοι θαυμάζουν τὴν ἀνεπιτήδευτον εἰς τὴν ἐμφάνισιν, τὸ βάδισμα, τὴν ἐνδυμασίαν, **E** ποὺ δὲν ἐπιζητεῖ τὸν ἔπαινον κανενός, καὶ δοκιμάζουν ἔκπληξιν καὶ τὴν μακαρίζουν καὶ τῆς εὔχονται καὶ ὅλα τὰ καλά· ἀποστρέφονται ὅμως καὶ ἀντιπαθοῦν τὴν κενόδοξον καὶ τὴν ἀποφεύγουν ὡσὰν νὰ ἦτο ἄ-

19. Οἱ ἀναφερόμενοι ἐδῶ ἄνδρες εἶναι ὁμολογουμένως ὑποδείγματα ἐναρέτου βίου, διὰ τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζησαν. Ἀλλὰ μὲ τὰ κριτήρια τοῦ φλογεροῦ ἁγίου ἡ ἀρετή των ὑποβιβάζεται εἰς τάξιν μέσου διὰ τὴν ἀπόκτησιν δόξης.

γριον θηρίον καὶ ἐκτοξεύουν ἐναντίον της ἀπείρους κατάρας καὶ ὕβρεις. Καὶ δὲν ἀποφεύγομεν αὐτὰ τὰ κακὰ μόνον ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν τῆς δόξης τῶν πολλῶν ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω θὰ ἀποκομίσωμεν τὰ μέγιστα κέρδη, γυμναζόμενοι νὰ ἀνερχώμεθα ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ νὰ ὑψωνώμεθα πρὸς τὸν οὐρανὸν 347 A καὶ νὰ καταφρονοῦμεν ὅλα τὰ γήϊνα. Διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν τιμὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅσα καλὰ πράττει, θὰ τὰ πράξῃ ὅλα μὲ ἀσφάλειαν καὶ δὲν θὰ κινδυνεύσῃ νὰ πάθῃ κάτι κακὸν οὔτε εἰς τὰς λυπηρὰς οὔτε εἰς τὰς εὐχαρίστους περιστάσεις τῆς ζωῆς· οὔτε δηλαδὴ αἱ πρῶται θὰ τὸν καταποντίσουν ἢ θὰ τὸν κρημνίσουν οὔτε αἱ δεύτεραι ἠμποροῦν νὰ τὸν κάμουν ὑπερήφανον καὶ φουσκωμένον ἀλλὰ μέσα εἰς πράγματα εὐμετάβλητα καὶ τεταραγμένα ὁ ἴδιος παραμένει ἔξω ἀπὸ κάθε μετάπτωσιν. Τὸ ἴδιον ἐλπίζω ὅτι θὰ συμβῇ ταχέως καὶ εἰς σὲ καὶ ἀφοῦ ἀποσπασθῇς διὰ μιᾶς ἀπὸ ὅλα τὰ βιοτικὰ θὰ μᾶς παρουσιάσῃς οὐράνιον βίον καὶ τὴν δόξαν ποὺ τώρα θρηνεῖς, θὰ τὴν περιφρονήσῃς μετ' ὀλίγον B καὶ θὰ ἀντιληφθῇς τὸ κενὸν καὶ μάταιον προσωπεῖον της.

Ἐὰν πάλιν ποθεῖς τὴν ἀσφάλειαν ποὺ ἐκεῖνος σοῦ εἶχε προσφέρει καὶ τὴν φύλαξιν τῶν ὑπαρχόντων σου καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἐπιβουλῆς, ὅσων ρίπτονται εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, «ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου καὶ αὐτός σε διαθρέψει» (Ψαλμ. 54, 23). «Ἐβλέψατε γάρ, λέγει, εἰς ἀρχαίας γενεὰς καὶ ἴδετε τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ κατῃσχύνθη, ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτὸν καὶ ὑπερεῖδεν αὐτὸν ἢ τίς ἐνέμεινε ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ καὶ ἐγκατέλειπεν αὐτόν» (Σοφ. Σειρ. 2, 10). Διότι ἐκεῖνος ποὺ σοῦ ἐπροξένησε τὴν τόσον ἀνυπόφορον συμφορὰν C καὶ σὲ ἐπανέφερε τώρα εἰς τὴν γαλήνην, αὐτὸς θὰ σὲ προφυλάξῃ καὶ ἀπὸ ὅσα πρόκειται ἀκόμη νὰ σοῦ συμβοῦν· διότι θὰ συμφωνήσῃς μαζί μου καὶ ἡ ἰδία ὅτι βαρύτερον ἀπὸ τὸ πλῆγμα τοῦτο δὲν θὰ λάβῃς ἄλλο εἰς τὸ ἑξῆς. Σὺ λοιπὸν ποὺ ὑπέφερες μὲ τόσην γενναιότητα τὴν τωρινὴν συμφορὰν καὶ μάλιστα ἐνῷ ἦσο ἄπειρος, μὲ πολὺ μεγαλυτέραν εὐκολίαν θὰ ὑπομείνῃς τὰ μελλοντικά, ἐὰν κάποτε — πρᾶγμα ποὺ εὔχομαι νὰ μὴ γίνῃ ποτέ — συμβῇ[20] κάτι ἀπὸ ὅσα ἀπευχόμεθα. Νὰ ἐπιδιώκῃς λοιπὸν τὸν οὐρανὸν καὶ ὅλα ὅσα ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν καὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ἐδῶ D δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σὲ βλάψῃ, ἀκόμη καὶ ὁ ἴδιος ὁ κυρίαρ-

20. Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ὑποδείξῃς εἰς κάποιον, ποὺ ὑποφέρει, ὅτι πιθανὸν νὰ τὸν εὕρῃ καὶ ἄλλη συμφορά. Διὰ τοῦτο ὁ ἱ. συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ ὑπόθεσιν, ἀόριστον χρονικὰ καὶ ἰσχυρὰν περὶ τοῦ ἀντιθέτου εὐχήν.

χος τοῦ σκότους, ἀρκεῖ νὰ μὴ βλάψωμεν οἱ ἴδιοι τὸν ἑαυτόν μας. Διότι καὶ ἂν ἀφαιρέσῃ κάποιος τὴν περιουσίαν μας καὶ διαμελίσῃ τὸ σῶμά μας, δὲν ἀποτελεῖ τοῦτο τίποτε δι' ἡμᾶς, ὅταν μείνῃ ἀνεπηρέαστος ἡ ψυχή μας.

7. Ἂν ὅμως θέλῃς ὁπωσδήποτε καὶ ἀσφαλῆ νὰ εἶναι τὰ χρήματά σου ἀλλὰ καὶ νὰ πληθύνωνται ἐγὼ θὰ σοῦ ὑποδείξω καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον, ὅπου δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς ἀπὸ ὅσους τὰ ἐποφθαλμιοῦν. Ποῖος εἶναι ὁ τόπος; Ὁ οὐρανός. Ἀπόστειλέ τα πρὸς τὸν καλὸν ἐκεῖνον σύζυγον καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε κλέπτης οὔτε ἀπατεὼν οὔτε τίποτε ἀπὸ ὅ,τι τὰ καταστρέφει νὰ τὰ προσβάλῃ. E Ἂν κατακώσῃς ἐκεῖ τὰ χρήματα αὐτά, θὰ ἐξασφαλίσῃς ἀπὸ αὐτὰ πολὺ κέρδος. Διότι ὅλα ὅσα φυτεύομεν εἰς τὸν οὐρανὸν δίδουν καὶ περισσοτέραν καὶ καλυτέραν ἐσοδείαν, ὅπως ἀκριβῶς πρέπει, ἀφοῦ ἔχουν κάμει ρίζας εἰς τὸν οὐρανόν. Ἂν πράξῃς τοῦτο, πρόσεξε ποῖα πλεονεκτήματα θὰ ἀποκομίσῃς· πρῶτον τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ τὰ ὑπεσχημένα εἰς ὅσους ἀγαποῦν τὸν Θεόν· «Ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη», ἔπειτα τὴν παντοτεινὴν συντροφίαν τοῦ καλοῦ συζύγου σου ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν θὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὰς φροντίδας, 348 A τοὺς φόβους, τοὺς κινδύνους, τὰς ἐπιβουλάς, τὴν ἔχθραν, τὸ μῖσος. Ἕως ὅτου σὲ περιβάλλουν αὐτά, ἴσως θὰ ὑπάρξουν μερικοὶ ποὺ θὰ σοῦ ἐπιτεθοῦν· ἂν ὅμως τὰ μεταθέσῃς εἰς τὸν οὐρανόν, θὰ ζήσῃς ἀκίνδυνον καὶ ἀσφαλῆ ζωήν, γεμάτην ἀπὸ πολλὴν ἡσυχίαν καὶ θὰ ἀπολαύσῃς αὐτάρκειαν μετ' εὐσεβείας.

Εἶναι δηλαδὴ μέγας παραλογισμός, ὅταν μὲν θέλῃ κανεὶς νὰ ἀγοράσῃ ἀγρόν, νὰ ἐπιζητῇ εὔφορον γῆν, ὅταν ὅμως ἔχει ἐμπρός του τὸν οὐρανὸν ἀντὶ τῆς γῆς, ἐνῷ ἠμπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ἐκεῖ ἀγρόν, νὰ μένῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ ὑπομένῃ τὴν ταλαιπωρίαν ποὺ τοῦ προκαλεῖ ἡ γῆ καὶ αἱ ἁμαρτίαι του· αὐτὸ μᾶς κάμνει συχνὰ νὰ ἀποτύχωμεν εἰς τὴν ἐλπίδα μας. B Ἐπειδὴ ὅμως σοῦ προκαλεῖ μεγάλην λύπην καὶ ταραχὴν ἡ προσδοκία ποὺ ἐδοκίμασες συχνὰ ὅτι θὰ ἀνήρχετο εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάρχου ἀλλὰ προανηρπάγη, προτοῦ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν, λάβε πρῶτον ὑπ' ὄψιν τὸ ἑξῆς· ὅτι μολονότι ἡ ἐλπὶς αὐτὴ ἦτο προφανεστάτη, ἦτο ὅμως ἐλπὶς ἀνθρωπίνη, ἡ ὁποία πολλάκις ἀστοχεῖ. Πόσα παρόμοια δὲν βλέπομεν νὰ γίνωνται εἰς τὴν ζωήν· μένουν ἀπραγματοποίητα ἐκεῖνα ποὺ μὲ θέρμην ἐπροσδοκήσαμεν καὶ πραγματοποιοῦνται συχνὰ ἐκεῖνα ποὺ οὔτε κἂν ἐσκέφθημεν· εἰς τὰς ἀρχάς, εἰς τὰς βασιλείας, εἰς τὰς κληρονομίας, εἰς τοὺς γάμους βλέπομεν νὰ συμβαίνῃ τοῦτο, παντοῦ καὶ πάντοτε. C Ὥστε ἂν

καὶ ἦτο πολὺ πλησίον ὁ καιρὸς ἀλλὰ κατὰ τὴν παροιμίαν[21] «Πολλὰ μεταξὺ κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου πέλει». Καὶ ἡ Γραφὴ ἐπίσης λέγει· «Ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας μεταβάλλει καιρός» (Σοφ. Σειρ. 18, 25). Ἔτσι καί· «Ὁ βασιλεὺς ποὺ σήμερα ζῇ αὔριον πεθαίνει». Καὶ πάλιν θέλων νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ὁ ἴδιος σοφὸς ὅτι τὰ πράγματα συμβαίνουν παρὰ προσδοκίαν, λέγει· «Πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπὶ ἐδάφους, ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα» (Αὐτόθι 11, 5).

Καὶ δὲν ἦτο ἀπολύτως βέβαιον ὅτι ἂν ἔζη θὰ εἶχε λάβει τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο· τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος μᾶς ἔδιδαν τὸ δικαίωμα D καὶ ἄλλα νὰ τὴν ὑποπτευώμεθα. Ἀπὸ ποῦ ἦτο βέβαιον ὅτι ἂν ἔζη θὰ ἐλάμβανε τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο; Ὅτι δὲν θὰ ἐπραγματοποιοῦντο τὰ ἀντίθετα, δὲν θὰ ἔχανε τὴν τιμὴν προσβληθεὶς ἀπὸ κάποιαν νόσον, ἢ τραυματισμένος ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὴν βασκανίαν ἀνθρώπων ποὺ ηὔχοντο νὰ κακοτυχήσῃ ἢ ἀπὸ κάποιον ἄλλο φοβερὸν πάθημα. Ἂς δεχθοῦμεν ὅμως, ἂν θέλῃς, ὅτι εἶναι φανερόν, φανερώτατον ὅτι ὁπωσδήποτε ἂν ἔζη ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτύχῃ τὸ κορυφαῖον αὐτὸ ἀξίωμα· ὅσον ἀνώτερον τὸ ἀξίωμα, τόσον μεγαλυτέρους κινδύνους καὶ φροντίδας καὶ ἐπιβολὰς θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀντιμετωπίζῃ. Ἂς τὰ διαγράψωμεν ὅμως καὶ αὐτὰ καὶ ἂς τὸν ἀφήσωμεν νὰ διαπλέῃ χωρὶς κίνδυνον καὶ μὲ πολλὴν γαλήνην τὸ πέλαγος ἐκεῖνο. E Ποῖον θὰ ἦτο, εἰπέ μου, τὸ τέλος; Ὄχι αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ τώρα; Πιθανώτερον ὄχι αὐτὸ ἀλλὰ κάποιο ἄλλο θλιβερὸν καὶ ἀπευκταῖον. Κατὰ πρῶτον θὰ ἔβλεπε βραδύτερον τὸν οὐρανὸν καὶ ὅσα ὑπάρχουν ἐκεῖ, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι μικρὰ ζημία δι' ὅσους ἐπίστευσαν χάριν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Δεύτερον δέ, καὶ ἂν ἀκόμη ἔζη μὲ ἀπόλυτον καθαρότητα, ὅμως τὸ μῆκος τῆς ζωῆς καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀξιώματος δὲν θὰ ἐπέτρεπον νὰ ἀπέλθῃ ὅσον τώρα καθαρός.
349 A Εἶναι δὲ καὶ ἄγνωστον ἂν δὲν θὰ ἄφηνε τὴν τελευταίαν του πνοήν, ἀφοῦ παρουσίαζε πολλὰς μεταβολὰς καὶ ἀπέκλινεν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν. Τώρα ὅμως ἐλπίζομεν ὅτι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἔχει ἔλθει εἰς τὸν τόπον τῆς ἀναπαύσεως, ἐπειδὴ τίποτε δὲν ἔχει ἕως τώρα ἀποτολμήσει ἀπὸ ὅσα ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐνῷ τότε ἐπειδὴ θὰ εἶχεν ἀσχοληθῆ ἐπὶ πολὺν χρόνον μὲ τὰ δημόσια πράγματα, θὰ εἶχεν ἴσως μαζεύσει καὶ πολλὴν ἀκαθαρσίαν. Εἶναι

21. Ἡ ἀρχαία αὐτὴ παροιμία ἐκφερομένη συνήθως ἔτσι· «πολλὰ μεταξὺ χειλέων καὶ κύλικος πέλει», θέλει νὰ ἀποδηλώσῃ ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβοῦν πολλὰ καὶ ἀποφασιστικῆς σημασίας γεγονότα.

σπανιώτατον πρᾶγμα νὰ μείνῃ κανεὶς ἀνεπηρέαστος ἀναστρεφόμενος μὲ τόσα κακά, ἐνῷ εἶναι ἀπὸ τὰ φυσικὰ καὶ συχνὰ συμβαίνοντα νὰ ἁμαρτήσῃ κανεὶς ἑκὼν ἄκων. Ἀπὸ τὸν φόβον αὐτὸν ἔχομεν ἀπαλλαγῆ τώρα B καὶ εἴμεθα βεβαιότατοι ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ προσέλθῃ μὲ πολλὴν χαράν, ἀπαστράπτων πλησίον τοῦ βασιλέως, προετοιμάζων μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους τὸν δρόμον τοῦ Χριστοῦ. Θὰ περιβάλλεται ἀπὸ τὴν ἄρρητον δόξαν, θὰ στέκεται πλησίον τοῦ βασιλέως ποὺ θὰ κάμνῃ τὴν κρίσιν καὶ θὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν τὴν ὑψηλοτάτην διακονίαν.

Διὰ τοῦτο ἄφησε τοὺς θρήνους καὶ τὰς κραυγὰς καὶ ἐξακολούθησε τὴν ἰδίαν μὲ ἐκεῖνον ζωὴν ἢ μᾶλλον ἀκόμη περισσότερον προσεκτικήν. Καὶ ἀφοῦ φθάσῃς εἰς ἴσον μὲ ἐκεῖνον βαθμὸν ἀρετῆς, νὰ ἠμπορέσῃς νὰ κατοικήσῃς εἰς τὴν ἰδίαν μὲ ἐκεῖνον σκηνὴν καὶ νὰ ἑνωθῇς πάλιν μαζί του εἰς τοὺς ἀτελευτήτους ἐκείνους αἰῶνας. Νὰ ἑνωθῇς ὄχι μὲ τὸν δεσμὸν τοῦ γάμου, ἀλλὰ μὲ δεσμὸν διάφορον, πολὺ καλύτερον. Ἐδῶ ὑπάρχει μόνον σύνδεσμος σωμάτων· ἐνῷ τότε θὰ πραγματοποιηθῇ ἕνωσις C ψυχῆς μὲ ψυχήν, τελειοτέρα, πολὺ γλυκυτέρα καὶ ἀνωτέρα.

ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΝΔΡΙΑΣ

C Τοῦ ἰδίου ὁμιλία ἀπευθυνθεῖσα πρὸς τὴν ἰδίαν περὶ μονανδρίας.

1. Τὸ νὰ ἐπιζητοῦν συζύγους ὅσαι εἶναι ἄπειραι ἀπὸ συζυγικὰς σχέσεις καὶ πόνους τοκετοῦ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ σύρει μαζί του ὁ γάμος, ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὰ σπίτια τῶν ἀνθρώπων, δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον· διότι ἡ παροιμία λέγει ὅτι καὶ ὁ πόλεμος, πρᾶγμα τόσον βαρύ, εἶναι εὐχάριστον εἰς ὅσους δὲν τὸν ἔχουν δοκιμάσει.[22] Ἐκεῖναι ὅμως ποὺ ὑπέφεραν ἀμέτρητα δεινὰ καὶ ποὺ ἐπείσθησαν πολλάκις ἀπὸ τὴν πεῖραν τῶν πραγμάτων νὰ μακαρίζουν ἐκείνας, D ποὺ ἔχουν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ νὰ καταρῶνται χιλιάδας φορὰς τοὺς ἑαυτούς των καὶ τὰς προξενητρίας καὶ τὴν ἡμέραν ποὺ ἐστολίσθη ὁ νυμφικὸς θάλαμος, αὐταὶ ἔπειτα ἀπὸ τόσην ἀπόγνωσιν νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ ἴδια πράγματα πάλιν, τοῦτο εἶναι ποὺ μὲ κάμνει νὰ δοκιμάζω μεγίστην ἔκπληξιν καὶ ἀπορίαν καὶ νὰ ἀναζητῶ τὴν αἰτίαν ποὺ κάμνει, ὥστε μίαν κατάστασιν ποὺ ἐθεώρουν προηγουμένως, ὅταν ἔζων εἰς αὐτήν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποφύγουν, αὐτὴν τώρα, ὅταν ἔχουν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ αὐτήν, νὰ τὴν ἐπιδιώκουν ὡς ἐπιθυμητήν. Καὶ ἀφοῦ ἔκαμα μυρίους συλλογισμοὺς πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις E μὲ δυσκολίαν κάποτε εὑρῆκα, ὅπως κλίνω νὰ πιστεύσω, τὴν αἰτίαν τῆς ἀντιφάσεως αὐτῆς· ἢ μᾶλλον δὲν εἶναι μία αἰτία οὔτε δύο μόναι ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δύο περισσότεραι. Μερικαὶ ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τοῦ πολλοῦ καιροῦ ἐλησμόνησαν τὰ προηγούμενα καὶ ἐνθυμοῦνται τὰ παρόντα μόνον, προσέρχονται εἰς τὸν γάμον, ζητοῦσαι ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς χηρείας. Πράγματι ὅμως εὑρίσκουν ἄλλα πολὺ χειρότερα εἰς αὐτόν, ὥστε νὰ ἐκβάλλουν τὰς ἰδίας ὡς καὶ προηγουμένως φωνάς. 330 A Ἄλλαι πάλιν ἔκθαμβοι ἐμπρὸς εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ παρόντος κόσμου καὶ νομίζουσαι ὅτι ἡ χηρεία εἶναι ἐντροπή προτιμοῦν

22. Ἡ ἀρχαία παροιμία παραδίδεται μὲ τὴν ἑξῆς μορφὴν «γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος».

τὰς ταλαιπωρίας τοῦ γάμου χάριν κενῆς δόξης καὶ ματαίας ὑπερηφανείας. Μερικαὶ ὅμως δὲν κατευθύνονται οὔτε ἀπὸ τὴν μίαν οὔτε ἀπὸ τὴν ἄλλην αἰτίαν παρὰ μόνον ἀπὸ ἀκράτειαν καὶ διὰ τοῦτο ἐπανέρχονται εἰς τὰ προηγούμενα καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποκρύψουν τὴν πραγματικὴν αἰτίαν μὲ τὰς προφάσεις αὐτάς.

Νὰ τὰς κατηγορήσω ὅμως καὶ νὰ τὰς καταδικάσω ὡς πρὸς τὸν γάμον τοῦτον οὔτε ὁ ἴδιος τολμῶ[23] οὔτε ἄλλον προτρέπω. B Μήτε ὁ μακάριος Παῦλος δὲν θεωρεῖ τοῦτο καλὸν ἢ μᾶλλον μήτε τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἐκεῖνος εἶπεν· «Γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶ ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ» (Α´ Κορ. 7, 39). Καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὴν χήραν ἂν θέλῃ νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου. Προσέθεσεν ὅμως· «Μακαριωτέρα δέ ἐστιν, ἐὰν οὕτως μείνῃ». Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανεὶς ὅτι ἡ ἐντολὴ εἶναι ἀνθρωπίνη συνεπλήρωσε· «Δοκῶ δὲ κἀγὼ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν» (Αὐτόθι, στίχ. 40)· ἔκαμνε φανερὸν ἔτσι ὅτι ὥρισεν αὐτὰ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος.

Ἂς μὴ νομίζῃ λοιπὸν κανεὶς ὅτι λέγω ὅσα θὰ λεχθοῦν τώρα, ἐπειδὴ ἔχω τὴν πρόθεσιν νὰ κατηγορήσω καὶ νὰ ψέξω ὅσας νυμφεύονται. C Διότι βεβαίως θὰ ἦτο ἐσχάτη ἀνοησία καὶ μανία, αὐτὰς ποὺ δὲν ἐτιμώρησεν ἐκεῖνος ἀλλὰ τὰς ἐλυπήθη, αὐτὰς ἀπεναντίας νὰ τὰς καταδικάζωμεν ἡμεῖς ἀνηλεῶς, τὴν στιγμὴν μάλιστα ποὺ εἴμεθα γεμᾶτοι ἀπὸ ἀμετρήτους ἁμαρτίας. Ἐὰν ἔχωμεν ἐντολὴν νὰ μὴ κρίνωμεν, διὰ νὰ μὴ κριθῶμεν μὲ τὸ ἴδιον μέτρον, μήτε νὰ γινώμεθα αὐστηροὶ δικασταὶ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἄλλων ἀλλὰ συγχωρητικοὶ καὶ ἥμεροι, ὅταν σὺ καταδικάσῃς κάτι ποὺ δὲν εἶναι κἂν ἁμάρτημα καὶ κατακρίνῃς ἄλλους, στερεῖς τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ κάθε συγγνώμην καὶ μὲ τὴν συμπεριφοράν σου ἔναντι τοῦ πλησίον προετοιμάζεις τὸν δικαστὴν νὰ γίνῃ δριμύτερος ἐναντίον σου. D Δὲν ὁμιλῶ λοιπὸν τώρα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἐπειδὴ θέλω νὰ τὰς κατηγορήσω ἢ νὰ τὰς θίξω· ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ «ἐν Κυρίῳ» εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ κάθε κατηγορίαν· «Μόνον γάρ, λέγει, ἐν Κυρίῳ». Ἀλλ' ὅπως ὅταν ὁμιλοῦμεν ὑπὲρ τῆς παρθενίας, δὲν ἐξυψώναμεν ἐκείνην, ταπεινώνοντες τὸν γάμον, ὁμοίως καὶ ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ χηρείας, δὲν κατατάσσομεν εἰς τὰ ἀπηγορευμένα τὸν δεύτερον γάμον, διὰ νὰ προτρέψωμεν νὰ ἀρκεσθῇ κανεὶς εἰς τὸν πρῶ-

23. Εἶναι φανερὰ ἡ μεγάλη ἀγάπη τοῦ Χρυσ. πρὸς τὴν μοναχικὴν ζωήν. Ἂς τὴν ἀκολουθήσῃ ἡ χήρα, ἔπειτα ἀπὸ τὸν πρῶτον γάμον της. Ἐξασφαλίζει περισσοτέραν μακαριότητα παρὰ ἐὰν νυμφευθῇ ἐκ νέου.

τον ἀλλὰ παραδεχόμεθα βεβαίως ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ δεύτερος εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν νόμον, μόνον ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι ἀνώτερος τοῦ δευτέρου. **E** Ἂς μὴ νομίζῃ λοιπὸν κανεὶς ὅτι ἡ ὑπεροχή, ποὺ προκύπτει κατὰ τὴν σύγκρισιν εἶναι μειονέκτημα ἐκείνου ποὺ ἀπεδείχθη ὑποδεέστερον. Διότι δὲν κάμνομεν τὴν σύγκρισιν ἐξωθοῦντες τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πονηρῶν· πιστεύομεν ὅτι ἀνήκει εἰς τὰ νόμιμα καὶ ἐπιτρεπόμενα ἀλλὰ προτιμῶμεν καὶ θαυμάζομεν ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ αὐτό. **351 A** Διατί τάχα; Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ εἶναι ἡ ἰδία σύζυγος ἑνὸς ἀνδρὸς καὶ ἔπειτα δευτέρου. Διότι ἡ μία μὲ τὸ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸν πρῶτον ἔδειξεν ὅτι οὔτε τοῦτον δὲν θὰ προετίμα ἀρχικῶς, ἐὰν εἶχεν καλὴν ἐμπειρίαν τοῦ πράγματος. Ἡ ἄλλη εἰσάγουσα δεύτερον σύζυγον εἰς τὴν κλίνην τοῦ πρώτου μᾶς δίδει μεγάλην ἀπόδειξιν τῆς δυνατῆς φιλίας της πρὸς τὸν κόσμον καὶ τῆς συμπαθείας της πρὸς τὰ γήινα πράγματα. Καὶ ἡ μία οὔτε ὅταν ἔζη ὁ σύζυγος εἶδεν ἐνδιαφερθῇ διὰ κάποιον ἄλλον· ἐνῷ ἡ δευτέρα καὶ ἂν δὲν ἡμάρτησε μὲ ἄλλον, ὅσον ἔζη ὁ σύζυγός της, πάντως πολλοὺς ἄλλους ἐθαύμασε περισσότερον ἀπὸ αὐτόν. **B**

2. Καὶ διὰ νὰ μὴ κάμνωμεν σκέψεις ἐπὶ τῆς ζωῆς ποὺ ἐπέρασεν, ἂς κρίνωμεν τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Ὅπως ἡ παρθενία εἶναι προτιμοτέρα τοῦ γάμου, ἔτσι καὶ ὁ πρῶτος γάμος εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὸν δεύτερον. Ἡ χήρα δηλαδὴ κατὰ τὴν ἀφετηρίαν μόνον ἐφάνη ὑποδεεστέρα τῆς παρθενίας, εἰς τὸ τέλος ὅμως ἐξισώνεται μὲ αὐτὴν καὶ ἑνώνεται μαζί της· ἐνῷ ὁ δεύτερος γάμος ὑπολείπεται καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ σημεῖα της. Πέραν τούτων, ἐκείνη ποὺ βαστάζει εὐκόλως τὴν χηρείαν τηρεῖ ἐγκράτειαν καὶ ὅσον ὁ σύζυγός της εἶναι ἐν ζωῇ· ἐνῷ ἐκείνη ποὺ θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα βαρύ, εἶναι προδιατεθειμένη νὰ σχετισθῇ ὄχι μόνον μὲ δύο καὶ τρεῖς **C** ἀλλὰ καὶ μὲ πολὺ περισσοτέρους ἄνδρας καὶ μὲ δυσκολίαν ἡσυχάζει, ὅταν ἔλθῃ τὸ γῆρας. Ὅπως λοιπὸν ὁ πρῶτος γάμος εἶναι σημεῖον μεγάλης σεμνότητος καὶ σωφροσύνης, ἔτσι καὶ ὁ δεύτερος εἶναι σημεῖον ὄχι βεβαίως ἀσελγείας —μὴ γένοιτο— ἀλλὰ γνώρισμα ψυχῆς ἀσθενοῦς καὶ πολὺ σαρκικῆς καὶ προσκεκολλημένης πρὸς τὴν γῆν καὶ ποὺ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ φαντασθῇ ποτὲ κάτι μέγα καὶ ὑψηλόν.

Καὶ ἐὰν ἀντιτείνῃ κάποιος ὅτι τὸ καλὸν εἶναι πάντοτε καλόν, εἴτε γίνῃ μίαν φορὰν εἴτε δύο εἴτε πολλάκις. Διότι ἐξ ἴσου καλὸν θὰ εἶναι πάντοτε καὶ ὅποιος χρησιμοποιεῖ αὐτὸ πολλὰς φοράς, θὰ ἦτο δίκαιον νὰ ἐπαινῆται περισσότερον. Ἐπομένως ἂν εἶναι καὶ ὁ γάμος καλόν, αὐτὸς ποὺ τὸν χρησιμοποιεῖ συνεχῶς εἶναι περισσότερον ἄξιος θαυμασμοῦ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὸν χρησιμοποιεῖ σπανίως. **D** Θὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ σοφισθοῦν τοῦτο οἱ ἀφελέστεροι, ὅποιοι ὅμως θελήσουν νὰ προσέξουν θ' ἀνακαλύψουν ἀμέσως τὸν παραλογισμόν. Ὁ γάμος δὲν ἀποκαλεῖται γάμος ἐξ αἰτίας τῆς σαρκικῆς σχέσεως, διότι τότε θὰ ἦτο γάμος καὶ ἡ πορνεία, ἀλλὰ διότι ἡ νυμφευομένη ἀναγνωρίζει ἕνα ἄνδρα καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει ἀπὸ τὴν πόρνην ἡ ἐλευθέρα καὶ σώφρων γυνή. Ἂν δηλαδὴ περιορίζεται διὰ παντὸς εἰς ἕνα ἄνδρα, εὐλόγως ὀνομάζεται ὁ δεσμὸς γάμος. Ἂν ὅμως ἀντὶ ἑνὸς εἰσάγῃ εἰς τὸ σπίτι πολλοὺς νυμφίους, δὲν τολμῶ βεβαίως νὰ καλέσω τὴν συμπεριφορὰν αὐτὴν πορνείαν, **E** θὰ ἔλεγον ὅμως ὅτι εἶναι πολὺ κατωτέρα ἀπὸ ἐκείνην ποὺ δὲν γνωρίζει παρὰ ἕνα μόνον ἄνδρα. Ἐκείνη ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου, «Ἀντὶ τούτου καταλείψει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (Ματθ. 19, 5). Καὶ ἐκρατεῖτο ἀπὸ αὐτόν, ὡσὰν νὰ ἦτο ἀληθινὰ ἰδική της σάρξ καὶ δὲν ἐλησμόνησεν αὐτὸν ποὺ τῆς ἐδόθη μίαν φοράν[24] ὡς κεφαλή. Ἐνῷ ἡ ἄλλη οὔτε τὸν πρῶτον οὔτε τὸν δεύτερον ἐθεώρησεν ὡς σάρκα της· διότι ὁ πρῶτος ἐξετοπίσθη ἀπὸ τὸν δεύτερον καὶ ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον. **352 A** Δὲν ἐνθυμεῖται καλῶς τὸν πρῶτον, ἐπειδὴ προσέχει ἐκεῖνον, ποὺ τὸν διεδέχθη, οὔτε αὐτὸν θὰ τὸν ἀντικρύσῃ μὲ τὴν πρέπουσα ἀγάπην, διότι ἡ σκέψις της μοιράζεται κατευθυνομένη καὶ εἰς τὸν ἀποθανόντα. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ ἔχῃ καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος ἐκτοπισθῇ ἀπὸ τὴν τιμὴν καὶ ἀγάπην ποὺ δικαιοῦται ὁ ἀνὴρ ἐκ μέρους τῆς γυναικός.

Καὶ ποίαν διάθεσιν νομίζει ὅτι θὰ ἔχῃ ὁ δεύτερος σύζυγός της, ὅταν εἰσάγεται εἰς τὸν θάλαμον τοῦ πρώτου καὶ ἀναβαίνει εἰς τὴν κλίνην ἐκείνου, καὶ ὅταν δι' αὐτὰ ἀκριβῶς βλέπει τὴν γυναῖκα ἐκείνου νὰ γελᾷ καὶ νὰ χαριεντίζεται; **B** Πολὺ δυσάρεστον. Δὲν θὰ τὴν πλησιάσῃ μὲ πολλὴν ἀγάπην· ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους σκληρότερος, δὲν θὰ εἶναι τόσον ἄγριος, ὥστε νὰ μὴ αἰσθανθῇ κανὲν ἀνθρώπινον συναίσθημα ἀκόμη καὶ ἂν καλλωπίζῃ μὲ παμπόλλους τρόπους ἐκείνη καὶ τὸν ἑαυτόν της καὶ τὸ σπίτι. Τὸ πένθος ποὺ ἔχει σκορπισθῇ εἰς τὴν οἰκίαν, δὲν ἀφήνει νὰ ἐκδη-

24. Πόσον ἔντονα δίδεται ὁ ἱερὸς δεσμὸς τοῦ γάμου, δεσμὸς σώματος καὶ ψυχῆς μέχρις ἀπολύτου ἑνότητος. Ἡ ἑνότης αὐτὴ ἀξίζει νὰ διατηρηθῇ καὶ μετὰ θάνατον τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων.

λωθῆ ἀνόθευτος ἡ χαρά. Ὅ,τι γίνεται μὲ τοὺς τοίχους, ὅταν ἓν τμῆμα των τύχη νὰ ὑποστῆ τὴν φλόγα τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἀσπρισθῆ ἔπειτα μὲ προσοχήν, δὲν παύη ὅμως τὸ ἔντονον καὶ βαθὺ μαῦρο νὰ καταστρέφη τὴν λευκότητα τῆς ἐπιφανείας καὶ εἶναι θέαμα δυσάρεστον, τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ ἐδῶ. C Καὶ ἂν ἀκόμη ἐπινοήση πολλὰ φανταχτερά, διὰ μέσου αὐτῶν προβάλλουν τὰ δυσάρεστα καὶ γίνεται ἓν ὄχι εὐχάριστον μεῖγμα. Διότι καὶ οἱ ὑπηρέται τοῦ σπιτιοῦ καὶ αἱ ὑπηρέτριαι καὶ οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ γείτονες καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ, γίνονται κατηφεῖς καὶ στενάζουν δι' ὅ,τι ἔχει συμβῆ. Ἂν τύχη νὰ ἐγκαταλειφθοῦν καὶ ὀρφανὰ τέκνα, ἂν μὲν εἶναι πολὺ μικρὰ εἰς τὴν ἡλικίαν, διεγείρουν ἐναντίον τῆς μητρός των τὸ σφοδρὸν μῖσος ἐκείνων ποὺ δύνανται νὰ κατανοήσουν τὰ συμβαίνοντα· ἂν δὲ τύχη νὰ εἶναι μεγάλοι, νοιώθουν περισσοτέραν ἀηδίαν ἀπ' ὅλους. Αὐτὰ ὅλα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν οἱ νομοθέται καὶ θέλοντες νὰ παρηγορήσουν ὅσους πονοῦν διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν καὶ δικαιολογούμενοι ὅτι δὲν ὥρισαν τοῦτον τὸν γάμον συμφώνως πρὸς τὴν θέλησίν των D οὔτε ἐξ ἀρχῆς ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο μήπως συμβῆ κάποιο χειρότερον κακόν, παραμέρισαν πᾶσαν ἐκδήλωσιν χαρᾶς κατὰ τὸν δεύτερον γάμον. Καὶ δὲν φαιδρύνουν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην οὔτε αὐλὸς οὔτε κρότοι οὔτε νυμφικὰ ᾄσματα οὔτε χοροὶ οὔτε στέφανοι οὔτε κάτι ἄλλο, παρόμοιον. Τὴν ἀπεγύμνωσαν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ ἔτσι ἀστεφάνωτον ὁδηγοῦν τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν χήραν σύζυγον, ὡσὰν νὰ κραυγάζουν ὅτι ὅλα ὅσα πράττουν εἶναι ἄξια συγγνώμης, ὄχι ὅμως καὶ ἐπαίνων καὶ χειροκροτημάτων καὶ στεφάνων.

E 3. Πῶς λοιπὸν ὁ Παῦλος, ἠμπορεῖ νὰ εἴπη κανείς, ἠμπόδισε νὰ μένουν χῆραι αἱ νέαι, ἀκόμη καὶ ἂν θέλουν μὲ τὸ νὰ γράφη τὰ ἑξῆς· «Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ;» (Α΄ Τιμόθ. 5, 11). Δὲν ἠμπόδισεν ὁ Παῦλος ὅσας ἤθελον νὰ μείνουν χῆραι ἀλλ' ἐκεῖναι ἠνάγκασαν καὶ τὸν Παῦλον νὰ θέση τὸν κανόνα τοῦτον χωρὶς νὰ θέλη· Ἂν ἐπιθυμεῖς νὰ μάθης τὸ θέλημα τοῦ Παύλου, ἄκουσε τί λέγει· «Θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν» (Α΄ Κορ. 7, 7), νὰ ἐγκρατεύωνται. Ὥστε δὲν θὰ ἐγίνετο ὁ μακάριος ἐκεῖνος πολέμιος τοῦ ἑαυτοῦ του οὔτε θὰ περιέπιπτεν εἰς τόσον μεγάλην ἀντίφασιν, οὔτε θὰ ἠμπόδιζε νὰ μείνουν χῆραι ὅσαι ἤθελον, αὐτὸς ποὺ ἤθελε νὰ ἐγκρατεύωνται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. 353 A Πῶς λοιπὸν λέγει· «Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ»; Νὰ μᾶς εἰπῆς ὅμως καὶ σύ, διὰ ποῖον σκοπὸν καὶ ποῖον λόγον; Δὲν ὡμίλησεν ἔτσι γενικῶς ἀλλὰ προσέθεσεν καὶ τὴν αἰτίαν· «Ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ γαμεῖν ἐθέλουσιν». Βλέπεις ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἐμποδίζει ὅσας θέλουν νὰ μείνουν χῆραι καὶ νὰ κατατάγουν εἰς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον χορὸν ἀλλὰ ὅσας μετὰ τὴν χηρείαν των προτιμοῦν νὰ νυμφευθοῦν. Καὶ ἐνεργεῖ μὲ πολλὴν σύνεσιν. Ἐὰν πρόκειται, λέγει, νὰ προσέλθης εἰς δεύτερον γάμον, νὰ μὴ ὑποσχεθῆς χηρείαν. Διότι πολὺ χειρότερον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ὑποσχεθῆς εἶναι τὸ νὰ ἀναιρέσης τὴν ὑπόσχεσίν σου. B Ὅπως λοιπὸν ἐπέτρεψε τὰς συνεχεῖς συζυγικὰς σχέσεις χωρὶς νὰ τὰς νομοθετῆ, ἀλλὰ κατὰ παραχώρησιν· «Τοῦτο γὰρ λέγω κατὰ συγγνώμην, λέγει, οὐ κατ' ἐπιταγὴν διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν» (Α΄ Κορ. 7, 6), ἔτσι καὶ ἐδῶ ὥρισε τὸν δεύτερον γάμον πρὸς ἀποφυγὴν ἄλλου μεγαλυτέρου κακοῦ, δεικνύων ὅτι καὶ τοῦτο ἦτο μία συγκατάβασις πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν πολλῶν. Καὶ σημειώσατε, ἀσθένειαν ὄχι ἱκανότητος ἀλλὰ θελήσεως.

Ὅπως δηλαδὴ ἡ παρθένος, ὅταν διαφθαρῆ μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς παρθενίας τολμᾶ ἁμάρτημα μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν μοιχείαν, ἔτσι καὶ ἡ χήρα ἀφοῦ δώση μία φορὰν τὴν ὑπόσχεσίν της καὶ ἔπειτα πατήσει τὰς συμφωνίας πρὸς τὸν Θεόν, C εἰς τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν πίπτει καὶ εἶναι ὑπεύθυνος τῆς αὐτῆς τιμωρίας. Ἂν δὲ πρέπει νὰ διακινδυνεύσω καὶ κάτι τολμηρόν, ἴσως νὰ τιμωρηθῆ καὶ περισσότερον. Διότι βεβαίως δὲν εἶναι τὸ ἴδιον —ὅπως εἶπα καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν— νὰ περιπέσουν εἰς τοὺς ἰδίους πειρασμοὺς ἡ ἄπειρος καὶ ἡ πεπειραμένη. Καὶ δὲν προσθέτει ἐδῶ μόνον τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ αὐτὸ ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶπεν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπανέλαβεν ἔπειτα τοὺς λόγους· «Βούλομαι τὰς νεωτέρας γαμεῖν, τεκνοποιεῖν, οἰκοδεσποτεῖν» (Α΄ Τιμ. 5, 14). Ποία εἶναι αὐτή; D «Μηδεμίαν, λέγει, διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ ἀφορμὴν λοιδορίας χάριν». Ἐπειδὴ πολλαὶ ἀπὸ τὰς χήρας εἶναι φυσικὸν νὰ ἐπιδεικνύουν τότε εἰς τὴν ζωήν των μεγαλυτέραν τόλμην καὶ αὐθάδειαν — ἀφοῦ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴν ὑποταγὴν ποὺ ἐπέβαλλε ἡ συζυγία πρὸς τὸν ἄνδρα — ὥστε ἀκόμη καὶ κακὴν φήμην νὰ ἐπισύρουν μὲ τὸ θράσος των, τὰς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰς ἐπαναφέρει εἰς τὸν προηγούμενον ζυγόν. Διότι ἂν πρόκειται, λέγει, ἐνῷ εἶναι κάποια χήρα νὰ ἐκπορνεύεται κρυφίως καὶ νὰ ἐξευτελίζεται, εἶναι πολὺ καλύτερον νὰ νυμφεύεται καὶ «μηδεμίαν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ ἀφορμὴν λοιδορίας χάριν». Ὥστε ἐθέσπισε τοῦ γάμου, διὰ νὰ μὴ παρέχη ἀφορμὰς κατηγορίας καὶ νὰ ἀποφύγη ζωὴν ἐξηυτελισμένην καὶ πορνικήν. E Ἄκουε λοιπὸν καὶ τὰς κατηγορίας ποὺ ἀπευθύνει εἰς αὐτάς. Ἐνῷ πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἐστραμμέναι εἰς προσευχὰς καὶ ἱκεσίας· «Αἱ δέ, φησί, καὶ ἀρ-

γαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον δὲ ἀργαὶ ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα» (Αὐτόθι, στίχ. 13). Αὐτὸς ὅμως δὲν τὸ θέλει τοῦτο ἀλλὰ νὰ εἶναι αὐτὴ προσηλωμένη, ἀδιακόπως εἰς τὰ πνευματικά· «Ἡ γὰρ σπαταλῶσα, φησί, ζῶσα τέθνηκεν» (Α΄ Τιμ. 5, 6).

Διότι καὶ διὰ τὴν παρθένον δὲν θέλει νὰ περιορίζῃ αὐτὴ τὴν παρθενίαν εἰς τὴν σωματικὴν καθαρότητα 354 A ἀλλὰ νὰ δαπανᾷ ὅλον τὸν χρόνον της εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ.[25] «Τοῦτο γάρ, λέγω, ὑμῖν, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσδεκτον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως» (Α΄ Κορ. 7, 35). Δὲν θέλει δηλαδὴ νὰ εἶναι μοιρασμένη ἀλλὰ νὰ ἀνήκῃ ὁλόκληρος εἰς τὰ πνευματικά, εἰς τὰ οὐράνια καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Ἔτσι καὶ τὴν χήραν τὴν προτρέπει νὰ ζῇ κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον· «Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπισεν ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας» (Α΄ Τιμ. 5, 5). Ὅταν λοιπὸν τὸν χρόνον ποὺ πρέπει νὰ ἐξοδεύῃ εἰς εὐαγγελικὰς ἀπασχολήσεις, τὸν δαπανοῦν εἰς πράγματα ὄχι μόνον περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πολὺ ἐπιβλαβῆ καθ᾽ ὅλην τὴν ζωήν των, B εἶναι φυσικὸν νὰ τὰς ὁδηγήσῃ εἰς τὸν γάμον. Ὅπως ὁ Θεὸς ἔδωσε τὸ Σάββατον εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὄχι διὰ νὰ ἀργοῦν ἁπλῶς ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὰς κακὰς πράξεις, ὁμοίως καὶ ἡ χήρα καὶ ἡ παρθένος, δὲν ἐκλέγουν τὸν βίον αὐτὸν ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μὲ ἄνδρα ἀλλὰ διὰ νὰ φροντίζουν διὰ τὸν Κύριον, διὰ νὰ ἀφοσιώνωνται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ.

4. Ναί, λέγει, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀνυπόφορον κακόν, ἐνῷ εἶναι γυναῖκα ἄπειρος ἀπὸ ὑποθέσεις, νὰ ἀναγκάζεται νὰ ὑπομένῃ πράγματα ποὺ ἀφοροῦν τοὺς ἄνδρας. C Καὶ ὅπως θὰ διαχειρισθῇ ἐκεῖνος, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ αὐτὴ καὶ ἀπὸ αὐτὰ θὰ κερδίσῃ μόνον θλίψεις καὶ τὴν ἀπώλειαν τῶν πάντων. Ὅλαι ἄρά γε ποὺ δὲν προσῆλθον εἰς δεύτερον γάμον ἔχασαν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ ὅλα καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συναντήσῃς γυναῖκα ποὺ νὰ διευθύνῃ τὰς ὑποθέσεις της; Αὐτὰ εἶναι προφάσεις καὶ δικαιολογίαι καὶ προσχήματα τῆς ἀδυναμίας των. Διότι ὑπάρχουν πολλαί, αἱ ὁποῖαι κυβερνοῦν οἰκίας σταθερώτερον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας καὶ παῖδας ἀνέθρεψαν ὀρφανούς, καὶ τὰς περιουσίας ποὺ παρέλαβον ἄλλαι τὰς ηὔξησαν καὶ ἄλλαι δὲν τὰς ἠλάττωσαν τοὐλάχιστον. Διότι

25. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑψηλὴ σκοπιμότης, ποὺ ὑπηρετεῖ ἡ παρθενία· ἡ ἀπερίσπαστος δαπάνη ὅλου τοῦ χρόνου εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

ὁ Θεός, ἀπὸ τὴν ἀρχήν, δὲν ἀνέθεσε τὰ πάντα εἰς τοὺς ἄνδρας οὔτε ἄφησε νὰ ἐξαρτῶνται ὅλα τὰ πράγματα τῆς ζωῆς ἀπὸ αὐτούς· D θὰ ἦτο τότε ἀληθινὰ εὐκαταφρόνητος ἡ γυναῖκα, ἀφοῦ καμμίαν βοήθειαν δὲν θὰ παρεῖχεν εἰς ἡμᾶς εἰς τὴν ζωήν. Τὸ ἐγνώριζεν αὐτὸ ὁ Θεὸς καὶ τῆς παρεχώρησεν ὄχι μικρότερον μερίδιον· τοῦτο ἐσήμαινεν ἡ παλαιὰ δήλωσίς του· «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν» (Γεν. 2, 18). Καὶ διὰ νὰ μὴ ἠμπορῇ ὁ ἄνδρας νὰ μεγαλοφρονῇ εἰς βάρος της, ἐπειδὴ ἐδημιουργήθη πρῶτος ἢ ἐπειδὴ ἡ γυναῖκα ἐπλάσθη πρὸς χάριν του, κατέσπειλε μὲ τὸν λόγον αὐτὸν τὴν ὑπερηφάνειάν του ἀποδεικνύων ὅτι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ἔχουν ἐξ ἴσου τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός. E Ποῖα εἶναι αὐτὰ καὶ εἰς ποῖα αὐτὴ συνεργάζεται μὲ ἡμᾶς εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ βίου; Ἐπειδὴ τὴν ἐν τῷ βίῳ κατάστασιν τὴν συγκροτοῦν τὰ δημόσια πράγματα ἐξ ἴσου μὲ τὰ ἰδιωτικά, ἀφοῦ τὰ διεχώρισεν, παρέδωσεν ὅσα διεξάγονται εἰς τὴν ἀγορὰν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰς τὰς γυναῖκας ὅσα ἔχουν ὡς χῶρον τὴν οἰκίαν.[26] Ἂν μεταβληθῇ αὐτὴ ἡ τάξις, τὰ πάντα θὰ καταστραφοῦν καὶ θὰ χαθοῦν. Ἔτσι ὁ καθεὶς εἰς τὴν περιοχήν του εἶναι πολὺ χρησιμώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Ἂν λοιπὸν τὰ οἰκιακὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν γυναικείαν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν εἶναι τόσον ἀνωτέρα ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα ὅσον οἱ τεχνῖται μιᾶς τέχνης 355 A ἀπὸ τοὺς ἀδαεῖς, διατί μᾶς κατέχει τόσον πολὺ αὐτὸς ὁ φόβος; Ἡ δημιουργία ἐσόδων ἐκτὸς τῆς οἰκίας καὶ ἡ συγκέντρωσίς των εἶναι ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν ἀνδρῶν· αἱ γυναῖκες δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κερδοσκοποῦν. Ἡ διατήρησις ὅμως καὶ ἡ φύλαξις τῶν συγκεντρωθέντων εἶναι ἀποκλειστικῶς ἰδικόν της ἔργον. Ὥστε μολονότι θεωρεῖται σημαντικώτερον πρᾶγμα ἡ ἀπόκτησις[27] τῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τὴν φύλαξιν, ἐκεῖνο ὅμως χωρὶς αὐτὸ ἀποβαίνει περιττὸν καὶ ἄχρηστον. Συχνὰ δὲ μολονότι ὑπῆρχε προσέτι καὶ τὸ δεύτερον, τὸ πρῶτον ὄχι μόνον δὲν ὠφέλησεν εἰς τίποτε ἀλλὰ συγχρόνως κατέστρεψε τὰ πάντα. Νὰ τὸ ἐξηγήσω· ἐπειδὴ εἶναι δύσκολον πρᾶγμα νὰ ἀποκομίσῃ δίκαια κέρδη κάποιος ποὺ κερδοσκοπεῖ ἐκτὸς τῆς οἰκίας B —διότι συνήθως αὐτοὶ ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τὰς συμ-

26. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἐσκέπτοντο ὁμοίως ὅπως πληροφορούμεθα ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην· «Τῆς τε γὰρ ὑπαρχούσης φύσεως μὴ χείροσι γενέσθαι ὑμῖν μεγάλη ἡ δόξα καὶ ἧς ἂν ἐπ᾽ ἐλάχιστον ἀρετῆς πέρι ἢ ψόγου ἐν τοῖς ἄρσεσι κλέος ᾖ» (Θουκ. ΙΙ, 45).

27. Τὸ γνωστὸν γνωμικὸν «τὸ φυλάξαι τἀγαθὰ τοῦ κτήσασθαι χαλεπώτερον» ὁ μέγας ῥήτωρ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος Δημοσθένης τὸ ἀναφέρει καὶ μὲ τὴν μορφὴν ποὺ μᾶς τὸ δίδει ἐδῶ ὁ ἱ. Χρυσόστομος. Β΄ Ὀλυνθ. § 26.

φορὰς τῶν ξένων — μολονότι ὑπάρχει ἡ τέχνη καὶ ἡ καλὴ διαχείρισις τῆς γυναικός, πολλάκις βλάπτουν, ὅσα ἀδίκως καὶ παρανόμως παραδίδονται εἰς τὰς χεῖρας της. Ὥστε ἂν καὶ εἶναι σπουδαιότερον ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τὴν φύλαξίν των, ἀπὸ ἄλλην ἄποψιν ἀποδεικνύεται κατώτερον, ὅταν ὄχι μόνον εἰς τίποτε δὲν συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ὑπαρχόντων ἀλλὰ καταστρέφει καὶ τὰ ἀποκτηθέντα. Διατί λοιπὸν φοβεῖται ἡ χήρα μήπως ἐξ αἰτίας τῆς ἀπουσίας τοῦ συζύγου κυβερνήσει χειρότερον τὰ πράγματα τῆς οἰκίας, τῶν ὁποίων εἶχε τὴν φροντίδα καὶ ὅταν ἀκόμη ἐκεῖνος ἦτο ἐν ζωῇ;

Ἀλλὰ θὰ διαχειρισθῇ εὐκολώτερον τὰ πράγματα, λέγει, ἐπειδὴ C ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ συζύγου δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ ἀντενεργῇ καὶ νὰ παρέχῃ δυσκολίας. Διότι βεβαίως καὶ οἱ ὑπηρέται καὶ οἱ διαχειρισταὶ καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι καὶ ἄλλοι εἶναι καταφοβισμένοι, ὑποτάσσονται μὲ μεγάλην ὑπακοὴν καὶ δὲν ἀντιλέγει κανείς. Ὅταν ὅμως φύγῃ αὐτὸς ποὺ προκαλεῖ τὸν φόβον, ἐπεμβαίνουν ὅλοι εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς χήρας, τὴν ἀδικοῦν, γίνονται θρασύτατοι, ἀνατρέπουν καὶ διαλύουν τὰ πάντα. Καὶ ὅταν τοὺς ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἀμυνθῇ μὲ βασανιστήρια, μὲ μαστίγωσιν καὶ φυλακήν, θὰ τὴν καταδικάσουν, θὰ τὴν περιγελάσουν, θὰ τὴν κατηγορήσουν οἱ πολλοί. Ἂν ὅμως καταπατήσῃ τὴν συμφωνίαν μὲ τὸν νεκρὸν σύζυγόν της καὶ λησμονήσῃ τὴν ἀγάπην του D καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς πρώτης ἑνώσεώς των, τὰ χειροκροτήματα, τὸ νυμφικὸν ᾆσμα, τὰς λαμπάδας τοῦ γάμου, τὰς πρώτας περιπτύξεις, τὰς τραπέζας, τὸ ψωμὶ ποὺ ἐμοιράσθησαν καθ' ὅλην τὴν ζωήν των καὶ τοὺς λόγους ποὺ εἶναι φυσικὸν νὰ ἀκούῃ ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἂν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπορρίψῃ αἰφνιδίως, ὡσὰν νὰ μὴ εἶχον κἂν συμβῇ καὶ ἀφοῦ ἀνοίξῃ διάπλατα εἰς ἄλλον τὰς θύρας τῆς οἰκίας τὸν σύρῃ εἰς τὴν κλίνην ἐκείνου ποὺ τόσα περασμένα γνωρίζει, ἂν κάμῃ ὅλ' αὐτὰ ποιὸς δὲν θὰ τῆς ἀποδώσῃ μομφὴν καὶ δὲν θὰ τὴν κατηγορήσῃ; E Ποιὸς δὲν θὰ ἐκδηλώσῃ μῖσος πρὸς αὐτὴν καὶ δὲν θὰ τὴν ἀποκαλέσῃ ἄστοργον, ἄπιστον, ἐπίορκον, καὶ ἄλλα τὰ ὅμοια;

5. Μὴ νομίζῃς δηλαδὴ ὅτι ἐπειδὴ ὁ μακάριος Παῦλος ἐπέτρεψε τὸ πρᾶγμα, εἶναι τοῦτο καὶ ἄξιον δι' ἐπαίνους καὶ ἔχει ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κατάκρισιν τῶν πολλῶν. Δὲν κολάζεται βεβαίως οὔτε τιμωρεῖται, εἶναι ἀδύνατον ὅμως καὶ νὰ δεχθῇ ἐπαίνους καὶ ἐγκώμια. Διότι καὶ τὸ νὰ ῥέπῃ κανεὶς πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τὴν λαγνείαν καὶ νὰ μὴ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν γυναῖκα οὔτε κατὰ τὴν περίοδον τῆς νηστείας οὔτε εἰς ἄλλην περίστασιν, 336 A ἀπέχει βεβαίως πολὺ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ πλησίον τῶν ἐπαίνων. Ἄλλωστε ἡ τόση πτῶσις εἰς τὰ χαμηλά, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ σημεῖον ἀσθενείας καὶ ἀδιαφορίας μεγάλης. Ὥστε ἂν φοβῆσαι μὴ νομισθῇς θρασεῖα, ἐπειδὴ ἐπιπλήττεις τοὺς ὑπηρέτας, πρὸ τούτου πρέπει νὰ φοβῆσαι μήπως ἀποκτήσῃς τόσον κακὴν φήμην λαγνείας καὶ ἀσωτίας. Χωρὶς αὐτὰ θὰ εἶναι εἰς θέσιν ἡ χήρα νὰ ἀντιμετωπίσῃ καλύτερον τὴν χηρείαν της, ὥστε καὶ τὰ πολλὰ ὑπάρχοντά της νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴ κατηγορῆται ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαινῆται ἀπὸ ὅλους καὶ περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἐπιτύχῃ τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν θελήσῃ νὰ κάμῃ παρακαταθήκην τὰ χρήματα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐὰν τὰ θάψῃ εἰς τὸν ἀπαραβίαστον ἐκεῖνον τόπον, B ὄχι μόνον δὲν θὰ ὀλιγοστεύσουν ἀλλὰ θὰ γίνουν πολὺ περισσότερα. Τέτοια εἶναι ἡ σπορὰ αὐτή. Ἐὰν ὅμως ἡ χήρα εἶναι ἀδυνατωτέρα ἀπὸ τὸ νὰ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ νόμου τούτου καὶ δὲν θέλει νὰ μεταθέσῃ τοὺς θησαυρούς της ἂς σκεφθῇ πάλιν ἐκεῖνο· ὅτι καὶ σύζυγον ἂν λάβῃ, δὲν θὰ εἶναι ὁπωσδήποτε ἱκανὸς νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν της. Ἀλλὰ καὶ ἱκανὸς ἂν εἶναι, ἂς μὴ σκεφθῇ μόνον τοῦτο, τὴν προσθήκην τῶν χρημάτων ἀλλὰ ὅτι θὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ προσκρούσῃ πολὺ καὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἂν ἀνήκῃ εἰς τὴν τάξιν τῶν δυνατῶν, C ποὺ ἔχουν πολλὴν ἰσχύν, μερικὰς φορὰς θὰ τὴν ἐξαναγκάσῃ νὰ πράξῃ καὶ νὰ ὑπομείνῃ πολλὰ παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην της· αὐτὸ ποὺ ἐφοβεῖτο κατὰ τὴν χηρείαν της, θὰ τὸ ὑποστῇ τώρα κατὰ τρόπον περισσότερον ὑποχρεωτικόν. Καὶ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον, ἀλλὰ εἶναι φυσικὸν ὅτι θὰ ἀντιμετωπίσῃ μεταβολὴν ταχυτάτην. Ὅσον εἶναι χήρα, ἀκόμη καὶ ἂν ἐλαττώσῃ κατά τι αὐτά, θὰ ἔχῃ τὰ ὑπόλοιπα μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν. Ἐνῷ ὅταν συζευχθῇ ἰσχυρὸν ἄνδρα, ποὺ ἀσκεῖ τὰ πολιτικὰ ἢ ἀσχολῆται μὲ ἄλλην ἐπιχείρησιν, συχνὰ θὰ χάσῃ μαζευμένα τὰ πάντα. Διότι εἶναι ἀνάγκη τὰς κακοτυχίας τῶν ἀνδρῶν νὰ συμμερίζωνται καὶ αἱ σύνοικοί των.

Ἂν ὅμως καὶ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν συμβῇ, εἰπέ μου, D ποῖον εἶναι τὸ κέρδος, ὥστε νὰ προτιμήσῃ τὴν δουλείαν ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας; Καὶ ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος τῶν πολλῶν χρημάτων, ὅταν δὲν ἠμπορῇ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ κατὰ τὴν θέλησίν της; Δὲν εἶναι προτιμότερον νὰ ἔχῃ ὀλίγα ἀλλ' εἰς τὴν ἀπόλυτον διάθεσίν της, παρὰ τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον συγχρόνως ὅμως καὶ τὴν ὑποταγὴν εἰς ἄλλον; Ἀποσιωπῶ τὰς φροντίδας, τὰς ὕβρεις, τὰ περιγελάσματα, τὰς ζηλοτυπίας, τὰς ἀδικαιολογήτους ὑποψίας, τοὺς πόνους τοκετοῦ καὶ ὅλα τὰ

ἄλλα. Ὁ συνομιλῶν μὲ παρθένον εἶναι φυσικὸν ὅτι θὰ ὁμιλήσῃ καὶ περὶ αὐτῶν, **E** ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἄπειρος καὶ ἀγνοεῖ τὰ πράγματα ἐκεῖνα· τὴν χήραν ὅμως μὲ αὐτὰ ἠμπορεῖ καὶ νὰ τὴν ἐνοχλήσῃ. Αὐτὰ δηλαδὴ ποὺ τὰ ἔμαθε λεπτομερῶς ἀπὸ τὰ πράγματα, εἶναι περιττὸν νὰ προσπαθῇς νὰ τῆς ἐξηγήσῃς μὲ τὸν λόγον. Νὰ προσθέσω μόνον τὸ καλὸν τοῦτο· ὅτι ἡ παρθένος μετὰ τὸν γάμον της, θὰ ἀποκτήσῃ μεγαλυτέραν παρρησίαν καὶ ἐλευθερίαν ἀπὸ ὅ,τι ἡ χήρα. Διότι αὐτὴν δυνατὸν νὰ τὴν ἀνέχεται ὡς γυναῖκα ἀλλ' ὄχι ὅπως ἐὰν ἦτο παρθένος· ὅτι δὲ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν παρθένον εἶναι σφοδροτέρα καὶ ὁρμητικωτέρα εἶναι εἰς τὸν καθένα φανερόν· εἰς τὴν χήραν, ἐπειδὴ ἔχει γνωρίσει καὶ ἄλλον ἄνδρα, δὲν θὰ δοθῇ καὶ δὲν θὰ τὴν ἀγαπήσῃ μὲ ὅλην τὴν ψυχήν του. **357 A**

Διότι, ὅπως εἶπον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, εἴμαστε πλασμένοι εἴτε ἀπὸ ζηλοτυπίαν, εἴτε ἀπὸ κενοδοξίαν, εἴτε ἀπὸ ποῦ ἀλλοῦ δὲν γνωρίζω, νὰ ἐκτιμῶμεν περισσότερον ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ποὺ τὴν κυριότητα καὶ τὴν ἀπόλαυσίν των δὲν τὴν ἔχομεν ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἄλλους ἀλλὰ ἐγίναμεν κύριοί των ἡμεῖς πρῶτοι καὶ μόνοι. Τοῦτο θὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα· δὲν εὐχαριστούμεθα ἐξ ἴσου μὲ αὐτὰ ποὺ ἐχρησιμοποίησαν ἄλλοι καὶ μὲ τὰ καινουργῆ. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ διὰ τὰς οἰκίας καὶ διὰ τὰ σκεύη· τὸ σπίτι δηλαδὴ ποὺ μᾶς παρεχώρησαν ἄλλοι δὲν τὸ ἀγαποῦμεν ἐξ ἴσου μὲ ἐκεῖνο ποὺ κατεσκευάσαμεν ἡμεῖς. Καὶ τὰ σκεύη ποὺ μόλις κατεσκευάσθησαν **B** καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ ἡμᾶς τὰ φυλάγομεν μὲ πολλὴν προσοχήν, ἀπὸ ὅσα ὅμως ἐδέχθημεν ἀπὸ ἄλλους δὲν μένομεν ἀπολύτως ἱκανοποιημένοι ἀλλὰ τὰ ἀντιπαθοῦμεν τόσον ὥστε πολλάκις νὰ τὰ μετασχηματίζωμεν. Ἂν συμπεριφερώμεθα ἔτσι ὡς πρὸς τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ σκεύη, σκέψου πόσον ἐντονώτερον θὰ ἐκδηλωθοῦν τὰ αἰσθήματά μας ἐν σχέσει μὲ τὴν γυναῖκα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν εἶναι πολυτιμότερον διὰ τοὺς ἄνδρας. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ παραχωρήσωμεν εἰς ἄλλους αὐτὴν ὅμως μὲ κανέναν τρόπον· τὴν ζωήν μας θὰ χάσωμεν πρῶτα παρὰ νὰ πάθωμεν κάτι τέτοιο. Τὴν παρθένον λοιπόν, ὅπως εἶπον, ἐπειδὴ εἶναι ἀνέπαφος καὶ ἔγινεν **C** ἰδική του μόνον καὶ κανενὸς ἄλλου, τὴν ἀποδέχεται μὲ ὅλην του τὴν ψυχήν· ἐκείνην ὅμως ποὺ ἐνυμφεύθη προηγουμένως ἄλλον, δὲν θὰ τὴν ἀντικρύσῃ μὲ τὴν ἰδίαν ἀγάπην καὶ στοργήν.

6. Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς ὅσα συμβαίνουν σπανίως καὶ μίαν μόλις φορὰν ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ ἀποδεικνύονται συνεχῶς ἀπὸ τὰ πράγματα. Δὲν θὰ λάβῃ δι' αὐτὰ μόνον ἐκείνη μεγαλυτέ-

ραν παρρησίαν ἀλλὰ καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα. Διότι αὐτὸς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν κατηγορήσῃ εὐκόλως ὅτι τάχα τὸν περιφρονεῖ καὶ ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀδιαφορίας της νὰ φέρῃ τὴν ἀπιστίαν ποὺ ἔδειξεν εἰς τὸν προηγούμενον σύζυγόν της καὶ νὰ τὴν ἀποστομώσῃ καὶ διὰ πράγματα ποὺ ἔγιναν **D** καὶ διὰ πράγματα ποὺ ἴσως δὲν θὰ συμβοῦν. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀπέθανε καὶ ἐπεριφρονήθη θὰ πείσῃ καὶ τὸν ζωντανὸν νὰ κάμῃ τὰς ὑποψίας αὐτὰς διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἂς μὴ πραγματοποιηθοῦν. Καὶ δὲν θὰ εἶναι αὐτὸς μόνον φορτικὸς ἐπαναλαμβάνων αὐτὰ συνεχῶς ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπηρέται καὶ αἱ ὑπηρέτριαι, ἂν ὄχι μὲ φανεράς, εἰς μυστικὰς πάντως διαμαρτυρίας τῆς ἐκτοξεύουν ἀπείρους σαρκασμούς. Καὶ ἂν συμβῇ νὰ μείνουν καὶ παιδιὰ νέα τοῦ νεκροῦ, πῶς θὰ τὰ ἀναθρέψῃ καὶ θὰ τὰ προστατεύσῃ; Καὶ ἀπὸ ποιὰ ὀρφανὰ δὲν θὰ ζήσουν αὐτὰ ἀθλιώτερα, **E** ὅταν βλέπουν ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ πατέρα των νὰ τὴν ἔχῃ ἄλλος, ὑπηρέτας, σπίτι, ἀγροὺς καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὴν γυναῖκα του; Πῶς θὰ εὕρουν τὴν δύναμιν νὰ τῆς συμπεριφερθοῦν ὅπως εἰς μητέρα; Καὶ πῶς αὐτὴ θὰ συμπεριφερθῇ εἰς αὐτὰ ὅπως εἰς τέκνα, ποὺ ἀναγκάζεται νὰ ἐντρέπεται καὶ νὰ κοκκινίζῃ ἐμπρός των, καὶ ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀφιερώσῃ εἰς αὐτὰ ὅλην τὴν στοργήν της, ἀφοῦ ἡ καρδιά της μοιράζεται καὶ εἰς τὰ παιδιὰ ἐκείνου;

Καλὰ καὶ ἂν εἶναι πολὺ νέα κόρη, ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανείς καὶ ὀλίγον καιρὸν μόνον ἔζησε πλησίον τοῦ συζύγου της; Ἀλλὰ πρὸς νέας **358 A** κόρας ἀπευθύνω τοὺς λόγους μου αὐτούς, ὄχι πρὸς γυναῖκας ποὺ ἔχουν γηράσει. Εἰς αὐτὰς ὅταν φθάσουν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον οὔτε κἂν θὰ ὁμιλήσω. Ἐὰν ὁ πολὺς χρόνος, ἡ ἡλικία καὶ τὰ ἄλλα ὅλα δὲν τὰς ἔπεισαν νὰ ἀπόσχουν ἀπὸ δεύτερον γάμον, πολὺ ὀλιγώτερον θὰ τὸ κάμωμεν ἡμεῖς· δὲν θὰ τὰς πείσῃ ὁ ἰδικός μου λόγος. Ὅλα ὅσα λέγω ἀπευθύνονται πρὸς τὰς νέας. Καὶ ἂν εἶναι κόρη, λέγει, ποὺ ἔζησεν ἓν ἔτος μόνον μὲ τὸν προηγούμενον καὶ τώρα πάλιν νυμφεύεται ἄλλον; Διὰ ποῖον λόγον νὰ τὴν προτιμήσῃς ἀπὸ ἐκείνην ποὺ ἐξώδευσεν εἴκοσι καὶ τριάκοντα ἔτη εἰς τὸν γάμον της; Ὄχι ἐγώ, ὁ μακάριος Παῦλος. Διότι ἐκεῖνος λέγει· «Μακαριωτέρα δέ ἐστιν, ἐὰν οὕτως μείνῃ» (Α΄ Κορ. 7, 40). Ποίαν σημασίαν ἔχει, ἐὰν ἐκείνη ἔζησεν **B** ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον, μὲ ἄνδρα, ἀλλὰ μὲ ἕνα καὶ τὸν ἴδιον καὶ μόνον, καὶ μὲ αὐτόν, ὁ ὁποῖος τῆς ἔλαχεν ἐξ ἀρχῆς· ἐνῷ αὐτὴ ἐδεσμεύθη μὲ δύο καὶ μάλιστα εἰς σύντομον χρονικὸν διάστημα; Ἀλλὰ δὲν ἤθελε, λέγει. Ἐὰν ἔζῃ ὁ πρῶτος, δὲν θὰ ἔδιδε τὴν ἀγάπην της εἰς ἄλλον ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν. Ἀφοῦ ὅμως ἐκεῖνος ἀπέθανε πρὸ τῆς ὥρας του, εὑρέθη εἰς τὴν ἀ-

νάγκην νὰ νυμφευθῆ πάλιν ἕνα δεύτερον. Ποίαν ἀνάγκην; Ἐγὼ βλέπω ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἐννοεῖς ἄλλην μεγαλυτέραν ἀνάγκην ἱκανὴν νὰ τὴν κρατήση πλησίον εἰς τὸν ἀποθιώσαντα, τὸ ὅτι ἐδοκίμασε καὶ εὗρε τόσον πικρὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. Θέλω νὰ εἰπῶ, ὅτι ἡ μία ἐπειδὴ ἔζησε πολὺν χρόνον μεταξύ των καὶ ἱκανοποιήθη πλήρως ἀπὸ αὐτά, **C** θὰ προσέλθη πάλιν εἰς τὰ ὅμοια μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ ἐπιτύχη τὰς αὐτὰς ἀπολαύσεις. Ἡ ἄλλη ὅμως ἀφοῦ εἶχε μίαν τόσον σκληρὰν πεῖραν ἀπὸ τὸ προοίμιον ἤδη, μὲ ποίαν ἐπιθυμίαν καὶ ποίαν προσδοκίαν θὰ θελήση νὰ δοκιμάση τὰ δυσάρεστα; Οὔτε ὅποιος θέλει νὰ ἐμπορευθῆ, ἂν ναυαγήση πρὶν λάβη τὸ παραμικρὸν κέρδος, εὐθὺς μόλις ἐξέλθη ἀπὸ τὸν λιμένα, θὰ θελήση ἔπειτα εὐκόλως ν' ἀσχοληθῆ μὲ ἐμπόρια. Οὔτε ἐκείνη ποὺ εἶχε πολλὰς καὶ εὐχαρίστους προσδοκίας, προτοῦ ὅμως τὰς δοκιμάση ἐκτυπήθη ἀπὸ τόσον πένθος, εἶναι φυσικὸν νὰ ἀγαπήση τὸν κόσμον, ἐκτὸς ἂν τύχη νὰ τῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ συγκρατηθῆ. **D** Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη πολὺν ἰσχυρὰν κλίσιν πρὸς αὐτὰ καὶ φλογίζεται ἀπὸ τὸ πάθος, ἡ θλιβερὰ ἀρχὴ εἶναι ἱκανὴ νὰ σβήση ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν της. Διότι τότε ἐπιδεικνύομεν μεγαλυτέραν ἐπιμονὴν εἰς τὰς προσπαθείας μας, ὅταν ἔχωμεν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἀρχήν. Ὅταν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀφετηρίαν, νὰ εἰπῆ κανείς, συναντήσωμεν ἀντιξοότητας, ἀποθαρρυνόμεθα... ὀπισθοχωροῦμεν ἀμέσως καὶ σβήνει ὁ ἐνθουσιασμός μας.[28]

Ὥστε ὅσαι ἐχήρευσαν προώρως αὐταὶ εἶναι φυσικὸν νὰ ἀπόσχουν ἀπὸ δεύτερον γάμον, διὰ νὰ μὴ πάθουν τὰ ἴδια. Διότι ἐκείνη ποὺ παραμένει ἐν χηρεία εὑρίσκει τὴν ἀσφάλειάν της καὶ δὲν θὰ ἀντιμετωπίση πάλιν ἕνα παρόμοιον πένθος. **E** Ὅποια ὅμως κάμη καὶ δεύτερον γάμον κατ' ἀνάγκην θὰ ἀντιμετωπίση καὶ τοῦτο τὸ φοβερόν. Ἐξ ἄλλου μολονότι ἡ χηρεία εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, δὲν θὰ λάβουν ὅλαι αἱ χῆραι δι' αὐτὸ τὸν ἴδιον μισθὸν ἀλλὰ περισσότερον αὐταὶ καὶ ἐκεῖναι ὀλιγώτερον. Ὅσαι, θέλω νὰ εἰπῶ, δεχθοῦν τὸν ζυγὸν κατὰ τὴν νεότητά των, θὰ ἀπολαύσουν μεγαλυτέραν τιμὴν καὶ μεγαλυτέραν δωρεάν· ἀλλ' ὄχι ὁμοίαν πρὸς αὐτάς, ὅσαι τὸν δεχθοῦν κατὰ τὰ γηρατειά των. Διατί ἄρά γε; Ἐπειδὴ αἱ πρῶται διὰ μέσου τόσων ἐμποδίων **359 A** ὑπέμειναν τὰ πάντα ἀπὸ φόβον Θεοῦ, ἐνῷ αἱ ἄλλαι δὲν ὑπέμειναν τὸν παραμικρὸν ἱδρῶτα καὶ κόπον, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε τίποτε νὰ τὰς

28. Εἶναι καὶ ἡ κρατοῦσα σήμερον γνώμη τῆς ψυχολογίας σχετικῶς πρὸς τὸ διαφέρον.

δυσκολεύση. Καθὼς λοιπὸν ἐκείνη ποὺ δίδεται εἰς δεύτερον ἄνδρα εἶναι κατωτέρα ἀπὸ ἐκείνην ποὺ ἔλαβεν ἕνα, ἔτσι καὶ ἐκείνη, ποὺ φυλάσσει τὴν χηρείαν της ἀπὸ τὴν νεότητά της, θὰ ἠμπορέση νὰ ὑπερακοντίση μὲ μεγάλην διαφορὰν αὐτήν, ποὺ ἔχασε τὸν ἄνδρα της κατὰ τὰ γηρατειά της. Ἀπέκτησαν βεβαίως καὶ αἱ δύο ἀπὸ ἕνα ἄνδρα, ἡ μία ὅμως ἔτρεξε ἔπειτα τὸν δρόμον τῆς ἁγνείας, ἐνῷ ἡ ἄλλη δὲν διέτρεξε αὐτὸν τὸν δρόμον. Μὴ ἀποβλέψης λοιπὸν εἰς τὸν κόπον μόνον ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀμοιβήν. **B** Διότι τὰ περισσότερα ἀγωνίσματα μᾶς φαίνονται δύσκολα, ἐπειδὴ συνεχῶς ἀναλογιζόμεθα τὸν μόχθον καὶ τὸν ἱδρῶτα ποὺ ἔχουν, ἐνῷ δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν μισθὸν ποὺ ἔχει ὁρισθῆ.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ κάμνωμεν ἔτσι ἀλλὰ νὰ τὰ συνυπολογίζωμεν ὅλα, μαζὶ μὲ τοὺς κόπους καὶ τὰς ἀμοιβὰς καὶ τότε θὰ μᾶς φανοῦν εὔκολα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἶναι. Διότι ὁ πρωταθλητὴς δὲν ἀναλογίζεται μόνον τὰ τραύματα, τὰς πτώσεις, τὸν θάνατον ἀλλὰ καὶ τὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας καὶ ὅλας τὰς ἄλλας τιμὰς καὶ ἔτσι βαδίζει πρὸς τὴν νίκην. Καὶ ὁ γεωργὸς ἐπίσης δὲν ἔχει τὸ ὄργωμα μόνον **C** ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια του οὔτε τὸν κόπον τοῦ σκαψίματος ἀλλὰ καὶ τὸ ἁλώνι καὶ τὸ πατητήρι καὶ ἔτσι ἀρχίζει τὸ ἔργον. Ὁμοίως καὶ ἡμεῖς, ἂς ἐλαφρύνωμεν τὸ βάρος τῆς χηρείας μὲ καλὰς ἐλπίδας καὶ μάλιστα ἡμεῖς περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνοι. Διότι τὴν προσδοκίαν ἐκείνων συχνὰ τὴν σταματοῦν πολλὰ πράγματα ποὺ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτούς· ἐνῷ τὰς ἰδικάς μας ἐλπίδας κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰς διαψεύση, ἂν δὲν θελήσωμεν οἱ ἴδιοι. Ἂς μὴ θελήσωμεν λοιπόν. Ἂς σκεφθοῦμεν ὅτι ἡ χήρα δὲν ὑπολείπεται πολὺ ἀπὸ τὴν παρθένον. Εἰς μερικὰς μάλιστα περιπτώσεις τὴν ὑπερακοντίζει, ὅπου ἡ παρθένος ἐμπλέκεται εἰς τὰ πράγματα τῆς ζωῆς· **D** «Ἡ δὲ χήρα, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, μεμονωμένη καὶ ἐλπίζουσα ἐπὶ τὸν Θεὸν προσκαρτερῆ ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς» (Α' Τιμ. 5, 5) καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὰ βιοτικά. Ἔτσι ἂς ἀναλάβωμεν τὸν ἀγῶνα τοῦτον, διὰ νὰ λάβωμεν τοὺς στεφάνους ποὺ προσφέρει.

Αὐτὰ δὲν τὰ εἴπαμεν διὰ νὰ σᾶς ὑποχρεώσωμεν, οὔτε, ὅπως εἴπα, ἐκάμαμεν αὐτὴν τὴν προτροπήν, διὰ νὰ καταδικάσωμεν ὅσας δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ παραμείνουν χῆραι.[29] Σᾶς προ-

29. Ἡ συνείδησις ὅτι αὐτὸ ποὺ προτείνει ὁ ἱ. συγγραφεὺς εἶναι κάτι ἐξαιρετικὸν τὸν κάμνει νὰ ἐπιδιώκη τὴν συναισθητὴν καὶ ἐντελῶς αὐτοπροαίρετον καὶ καλῶς ἐσταθμισμένην ἀπόφασιν. Διὰ τοῦτο ἐπανέρχεται καὶ τονίζει τὴν σκέψιν τῆς ἀρχῆς.

τρέπομεν καὶ σᾶς συμβουλεύομεν νὰ μὴ προσκολληθῆτε τόσον πολὺ εἰς τὴν γῆν ἀλλὰ ἀφοῦ μίαν φορὰν ἀπηλλάγητε ἀπὸ αὐτήν, νὰ μείνετε ἐλεύθεραι, νὰ ἐπιδιώξετε τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ Ε παρουσιάσετε τὴν οὐρανίαν ζωήν. Νυμφευμέναι μὲ τὸν Χριστὸν νὰ ρυθμίζετε τὴν διαγωγήν σας, ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ κάμνουν ἐκεῖναι, ποὺ ἔχουν ἕνα τέτοιον νυμφίον, διότι εἰς αὐτὸν ἁρμόζει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, μαζὶ μὲ τὸν ἄναρχον Πατέρα καὶ τὸ ζωοποιὸν καὶ ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.